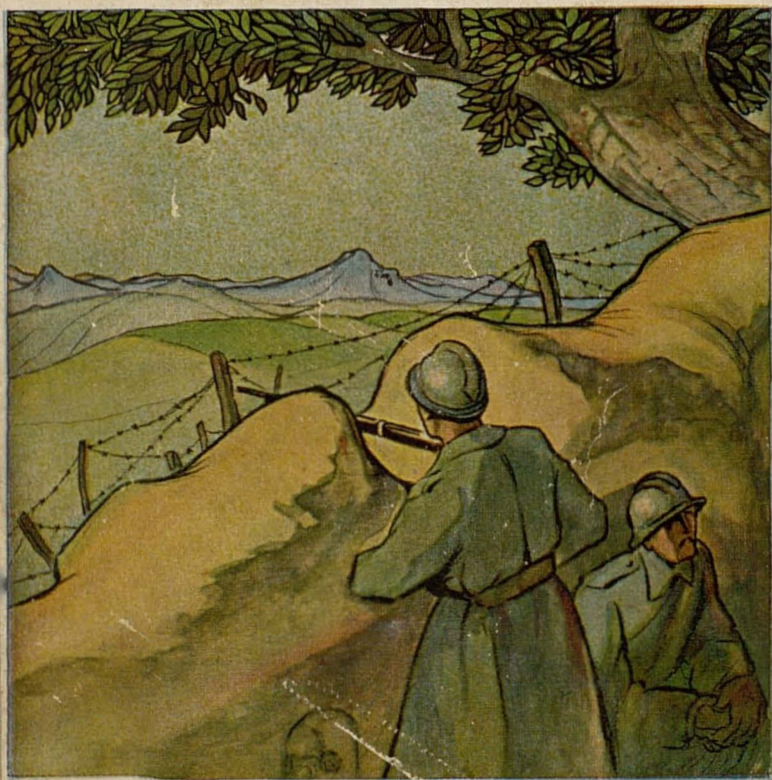


CR XXII/655

CARTEA SATULUI



SCOASĂ DE FUNDAȚIA CULTURALĂ
REGALĂ „PRINCIPELE CAROL”

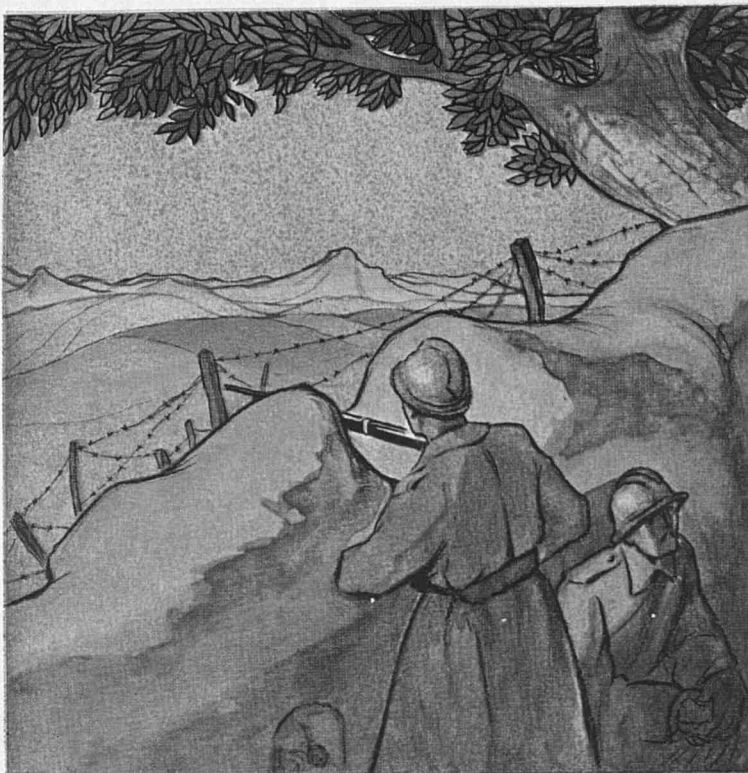


A FOST ODATA
UN RĂZBOI

DE VICTOR ION POPA

CARTEA SATULUI

VICTOR ION POPA
A FOST ODATĂ UN RĂZBOI



LA CRENEL de *Victor Ion Popa*

CARTEA SATULUI

17

A FOST ODATĂ
UN RĂZBOI

DE

VICTOR ION POPA

CU DESENE DE AUTOR



FUNDAȚIA CULTURALĂ REGALĂ «PRINCIPELE CAROL»

STRADA LATINĂ, 8 — BUCUREȘTI

DOUĂ CEASURI DE PACE...

Azi e zi de armistițiu pentru îngroparea câtorva morți dintre linii. Au rămas acolo, nefericiții, din miezul iernei. Și-au dormit somnul pe loc și iarna a avut grije să-i ție în zăpadă, ca sub cearșeaf.

Decând a dat însă topirea de primăvară, alături de ghiocei au pornit să iasă la iveală mâini înțepenite și negre. Morții cereau cruce, așa lămurea Ha'lambe.

După multe rapoarte, ni s'a îngăduit să le cerem nemților armistițiu.

O cârpă albă s'a ridicat peste tranșeul nostru. Dincolo s'a făcut vâlvă și iureș de glasuri. Dupăeli grele de pași, sunau ca în fund de pământ. Un glas a întrebat:

— „Ce vreți?”

Li s'a răspuns.

După câteva ore, s'au întors spunând că, mai marii lor, primesc un armistițiu de câteva ceasuri.

Dela noi a fost delegat un sublocotenent care știa nemțește — dela ei un ofițer tinerel.

S'au ridicat odată peste taluzuri și s'au apropiat unul de altul.

Rămasă stingheră între sârme și între puștile țintite de amândouă părțile, s'a ridicat Pacea.

Pacea! Două ceasuri, ori numai unul — dar pacea! Două ceasuri de altă viață.

S'au înțeles repede, în nemțește. Porunci scurte au scos apoi din tranșee câte o grupă de soldați cu lopeți. Dela noi și dela ei.

Și în vâlceaua în care mai dăinuiau urme de zăpadă înegrită, i-am văzut lucrând de zor, laolaltă. La început crunți, neîncredători și dușmani. Dar repede de tot, i-a cotropit pe toți ceva nou și al tuturor de-o potrivă. Nici azi nu-mi dau seama ce cântec le-au cântat lopețile din mână, ori halcele de pământ, răsturnate.

Curând, i-am văzut amestecați și aidoma unul cu altul, ca și morții de la picioarele lor.

...Ia acolo o mână de oameni harnici, care se zoresc la o treabă veselă, ca să nu-i apuce seara.

Priveștiștea era neobișnuită.

Cele două tranșee vrăjmașe, înfloriseră. Toți soldații noștri și ai lor, priveau cu capetele puse pe brațe rezemate de taluzuri. Și încolo și încoace, două rânduri de tărăcuțe înegrite, scoase din pământ.

Răstălmăcirile și glumele curgeau ca puhoiul, și de la noi și de la ei.

Nu pot spune că nu mi s'a strâns inima. Peste moartea răsărită din zăpadă, viața se răzbuna. Era o nevoie bolnavă de înveselire. O ațătare trecută dincolo de margini. În carnea fiecăruia tremura o faptură nevăzută, ce voia să scapete din cușca în care o ferecasem. Pânditorii dela ferestruicile de pământ țineau în căutarea puștii ofițerii de sus și soldații de jos: cheazășia păcii. Pilduire neroadă, dar năpraznică și adevărată, poate nu numai pentru ceasurile de atunci.

Dar dincolo de dânsa, viața se întorsese întremată în fâgașele ei.

Cel dintâi care a dat drumul primei pietricele vesele a fost un neamț voinic și gras, cu o față roșie, ca o lună de șes în răsărit.

A sărit cu trup greoi pe taluz și s'a așezat pe el, ca pe un scaun. Parcă voia să acopere cu toată lipsa lui de păs, și cu altceva, locul convenit puștii.

A răs și a dat două vorbe răgușite, pe care nu le-a înțeles nimeni. Dar dospea în ele atâta voe bună încât au fost molipsitoare.

Morții? A da! Erau acolo, negri și sgârçiți, cu ghiare uscate vârâte în frunzișul mort ca și ei. Se sărutau.

Au fost vreodată oameni în arătările astea? Cine să se mai întrebe?

Erau bine cuvântați, căci erau prilej de viață nouă.

Gălan, sergentul și'a îndemnat oamenii, șiret:

— „Râdeți, mă fraților, să nu creadă nemții, că sântem mai flămânzi ca ei!”

— „Și fumați, mă!...” a adăugat sergentul Iancu.

Dincolo, un neamț a scos pe buza tranșeei, o cutie de conserve, din care îmbuca în plină așezare și în plină pace.

Gălan a simțit batjocora și s'a zbârlit în scurt:

— „Vasile, dă pâinea încoa”.

Și cu briceagul lui de altoit, a rupt o felie cât opt.

— „Faceți și voi ca mine, flăcăi”.

Cel dintâi, „flăcău” care l-a urmat a fost, firește, moș Toader Păscaru din Dorohoi, om cu cinci copii și părul alb.

Nemții au înțeles numai decât rostul pâinii și al tutunului. Au răspuns. Două țări își arătau bogățiile. Va să zică război de mâncare. Adică o nouă arătare a păcii.

Curând au început însă, vicleniile.

Iancu, sergentul, fost cârciumar, și'a dus sticla la gură.

El nu umbla cu bidon; rămăsese credincios meseriei. Mi-a șoptit la ureche:

— „Să creadă că-i vin!“ și a prefăcut pe gură, o suflare de bețiv, când dă de băutură tare. După asta, s'au dezgolit toate ranițele și toți sacii. Abia atunci am văzut eu ce le burdușea. Bolovani de brânză, metri întregi de pastramă, saci de ceapă, slănină, șipuri de rachiu colorat, măslina...

Ba Goldenberg Șmil, ca om mai subțire, a scos doi cârnați nesfârșiți și s'a învoit cu Cristea de lângă el:

— „Te faci și tu că mănânci dintr'un trandafir..., dar să nu te atingi de el, că...“

În câteva minute, cele două taluzuri erau ca două mese lungi de praznic vesel, ori de cununie...

...Între ele, morții... Înțelegeau ei oare, în nemișcarea lor, că erau răzbuțiați pe războiul care-i nimicise? Vedeau ei că li-s gropile făcute, dar soldații de-acolo, le întârzie înapoi ca să mai prelungescă buna voie a clipei?

Ofițerii de sus nu băgau de seamă. Sau se făceau. Intraseră adânc într'o cislă de prieteni care-și spun tot felul de drăgălășenii amare în numele patriilor. Al nostru îi dădea de veste că America a declarat război Germaniei, iar neamțul, foarte vesel, îi lămurea plăcerea luptelor cu nouă mări la mijloc, în loc de sârmă ghimpată.

Soldații noștri, bizuiți că limba românească n'au cum s'o priceapă cei de dincolo, ziceau tare ce aveau de zis. Și aveau multe...

Cât privește pe cei din fundul vâlceleii erau toți roboți gureșenii îndrăcite care îl prinsese pe Gâlcă, cel cu falca sfărâmată de trei gloanțe. La început îi privise chiorăș. Dar ajuns lângă ei, și văzându-i mai mici și mai slabi s'a burzuluiț odată la toți:

— „Și voi mi-ați rupt bunătate de falcă...?”

Nu era greu de lămurit ce a vrut să mai spue cu mormăiala care i-a jucat pe urmă buzele, când adausul l-a spus tare:

— „...i...Doamne iartă-mă că nu se cade la o zi mare!...”
Dar după ce și-a descărcat tot paraponul dintr'o dată, s'a simțit bucuros pe loc. Ii iertase cu mărinimie.

„Dă-i, neamțule, dă-i!”

Ingână în tact și sapă zdravăn, îndemnându-i. Nemții, între ei, au zâmbit, clătinând din cap. Dar Gâlcă a înaintat repede la frăție neînchipuită. A dat unuia o sfârlă peste nas, altuia i-a rupt un fir de mustață. Pe altul l-a sfătuit să se lase ras cu lopata, până ce a ajuns de i-a turtit altuia capela peste urechi.

În cele din urmă, și încurajat mai ales de hohotele tranșelor de sus, Gâlcă a trecut între doi nemți, le-a pus mâinile pe după gât, și a pornit ușurel între morți și gropi, un brăușor varvar, cântând în plin:

„Dă-i neamțule, dă-i...”

Porunca ofițerilor dintre sârme le-a încremenit o clipă veselia. Și lor și nouă. Morții au fost puși în gropi și pământul s'a așezat la locul lui, moale, umed și afânat. Ca o fată cuminte, care-și ascunde ceva de preț, sau ceva care o stingherește.

Gâlcă, tăcut, a scos un firicel galben de lumânare, l-a frânt în două, și a aprins două flăcărui la capetele mormănașelor negre.

Pe urmă a râs vesel, ca de-o poznă, și le-a bătut în pumni nemților, care nu se îngrijiseră de candelă pentru mormintele lor.

Dar în clipa aceia pe taluzul tranșelor n'a mai râs nici meni.

Ca un val negru se prăbuşise peste tot. Peste oameni şi peste locuri.

Să fi fost aerul de cimitir? Nu cred. Imi închipui că în fiecare s'a încheştat ceva. Aluneca la fund o făptură bună. Vacanţa se isprăvisc. O vacanţă mare şi primitoare a vieţii.

Vorbele au căpătat ceva scrâşnit. Pândarii şedeau cu degetele pe trăgace şi condacele puştilor înfipite bine în urechi. Pe obrazul lor lipit de lemnul rece şi lucios, zvâcnea câte un muşchiu. Era o reîncordare mai pietroasă ca cea de dinainte. Şi soldaţii scăpărau vorbe mai neprietenoase pentru cei de peste drum, cu ofiţerul lor în cap.

Groparii s'au cufundat în tranşee cu spatele înfiorat. Peste matca păcii trecute căzuse ca într'un gol, să-l umple, tăcerea înfricoşată. Venea mână în mână cu noaptea şi le şedeau bine laolaltă.

Ofiţerul neamţ, rămas singur în vază, a primit toate rămaşiţele de ură veche şi toţi mugurii de ură nouă. Acum, se părea tuturor obraznic, caraghios în băţoşenia lui spilcuită, cu cizme de lac şi frizură pomădată. Eram din nou duşmani.

Dacă ar fi înţeles limba românească, ce i-ar fi auzit urechile!

S'a uitat o clipă spre noi şi a zâmbit.

Simţea?

A întins mâna, sublocotenentului, i-a strâns-o şi i-a spus: — „Cam gălăgioşi soldaţii dumneavoastră români... când e armistiţiu“.

Sublocotenentul, înţepat i-a răspuns.

— „Iartă-i şi dumneata! Sânt mai tineri decât cei din 204 rezervă ai dumneavoastră“.



Acum se părea tuturor obraznic, caraghios în bățoșenia lui spilcuită...

Celălalt a dus ca fulgerul mâna la gât și a îngălbenit. Pe gulerul lui, sclipea numărul regimentului. Chipeșenia pe care voise să ne-o arate, ca un bobârnac peritru straele noastre boțite, îl făcuse trădător. Și nu era sublocotenentul nostru omul, să nu prindă numărul blestemat, pe care nu-l putusem afla, cu toate încercările și trudele noastre.

Neamțul a strâns ochii. Suferea îngrozitor în biata lui inimă de ostaș.

Și cum sublocotenentul s'a întors zâmbind spre noi și ne-a spus tare:

— „I-am făcut-o! Să vadă cu cine are de-aface!...” celălalt i-a mai întins mâna odată și i-a răspuns în limbă românească vorbită ca apa, de l-ai fi jurat că-i de-al nostru:

— „Mi-ați făcut-o! E adevărat! Dar știam mai de mult, că am de aface cu Regimentul doisprezece din Bârlad, domnule Sublocotenent cutare (și i-a spus numele)...”

A salutat scurt și a dat țanțoș înapoi. În buza tranșeurii s'a oprit, a mai salutat odată și s'a prăbușit în fund, cu un salt.

Sublocotenentul încremenise pe loc.

— „Peste un minut, armistițiul încetează!” a tunat un glas de dincolo.

Sublocotenentul abia a avut vreme să ajungă la post și cel dintâi foc a și pornit. De la ei.

...Apoi liniște și întuneric. Doar în vale, două flăcări mai stăruiau pe morminte. Nemții își omorau urâtul trăgând la țintă în ele. Și poate dincolo de ele. În respectul față de moarte, respect care nu-și mai avea nici un rost în încrâncenarea sufletelor noastre.

Peste un ceas, Tudose din postul trei — post silit să rămâe noaptea pe taluz — s'a prăbușit în fundul văii, lovit de un glonte în cap.

Acolo, în fundul văii, lângă mormintele celorlalți care cereau și altele.

...Dar cel puțin Tudose, a avut o lumânare la cap — o lumânare de pace.



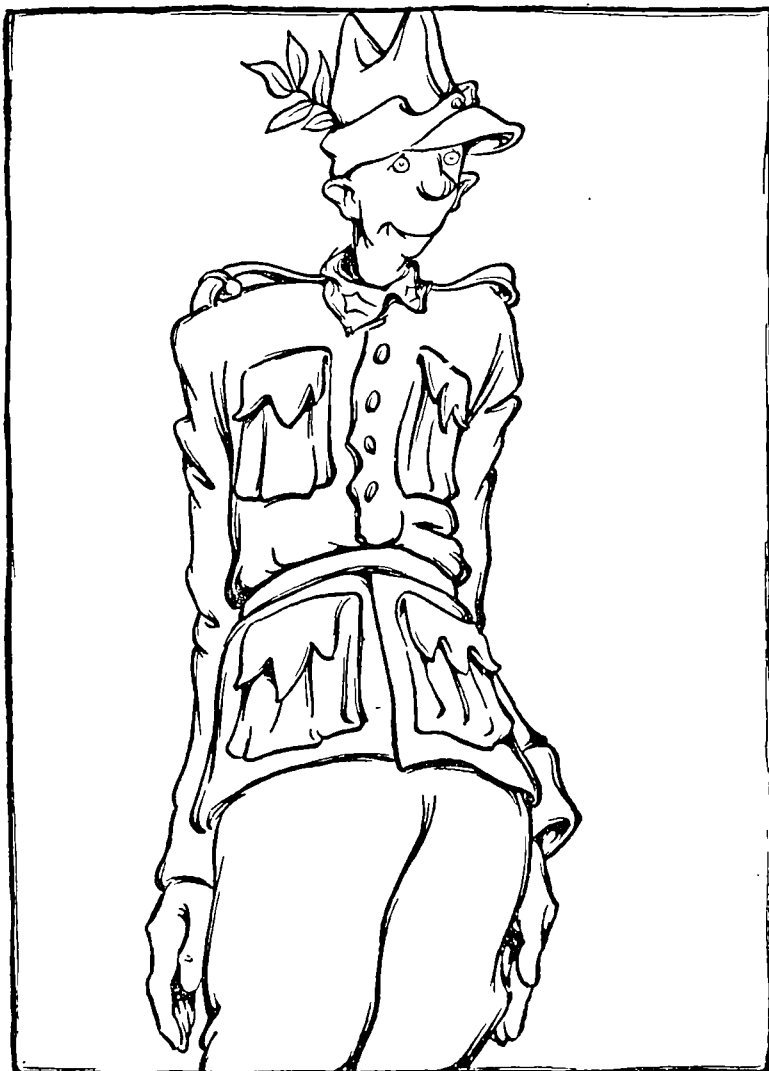
B O C Ă N E Ţ .

Un ostaş venit de la Centrul de instrucţie, a adus într'o bună zi, vestea că Bocăneţ s'a cerut pe front. Cât ai clipi, ca o zarvă mare s'a întins peste toată rezerva regimentului. Telefoanele zbârnâiau la batalioane şi la companii, agenţii de legătură colindau şanţurile şi adăposturile, iar ofiţerii îşi vesteau unul altuia o bucurie de neînţeles.

În toată lumea asta, veselă şi gălăgioasă, care flutura numele lui Bocăneţ ca pe un drapel de mare sărbătoare, doi oameni se simţeau nelalocul lor. Eu şi cu sergentul Iancu. Eu, pentru cuvântul limpede că, habar n'aveam cine e Bocăneţ, iar Sergentul Iancu fiindcă îl cunoştea prea bine. De aceea, se vede, a fost aşa de supărat de vestea venirii lui Bocăneţ, încât, fără să mai ia seama cine-i pe lângă el, a aghezmuît fără pic de sfială soarta care nu-l lasă în pace nici pe coclaurile astea.

Decât, dacă durerile lui Iancu nu-mi făceau nici cald nici rece, numele lui Bocăneţ, ajunsese să stârnească în mine dorinţa să-l cunosc. În primul rând, se dovedise o făptură de luat în seamă, şi în al doilea rând, neştiind nimic de dansul aş fi fost osândit, vreme de două săptămâni, să nu pot lua parte la veselia regimentului întreg, nici să înţeleg toate hazurile care cutremurau de râs pe ofiţeri, pe gradaţi, pe soldaţi şi pe ordonaţe.

În câteva zile, închinată cercetărilor mele asupra lui Bo-



...Un flăcăiandru potrivit de stat, cu fața spânatecă, arsă de soare...

căneț, am aflat destul despre dânsul, ca să-l pot descrie și eu la rândul meu.

Bocăneț era ostaș de pace. Arătos, nu era de felul lui; ba dimpotrivă. Un flăcăiandru potrivit de stat, cu fața spânatecă, arsă de soare, cu ochii nepăsători și blajini — la drept vorbind cam prea nepăsători și prea blajini — dar în totul un băiat de treabă și liniștit pe care nimic și nimeni nu putea să-l scoată din vorba lui domoală și mersul lui încet.

Căci, așa, târae brâu cum era el, nu-i păsa de nimeni în regiment. De nimeni, afară de colonel și de Don' Sergeant Iancu. Aceste două grade aveau la el o trecere deosebită și le respecta. Respecta, adică oamenii de sub ele. Căci în mintea lui, gradul singurel nu însemna nimic. Pe semne că, ori disprețuia treptele lumii, ori nu ajunsese încă să le înțeleagă. Decât, acesta e o socoteală care-l privește, și n'o să căutăm noi lămuriri, acolo unde nici Bocăneț nu poate să le dea.

Se pare însă, că alte grade nici nu știa. La urma urmii de ce să le știe? Spuneau unii că n'ar fi putut să le învețe, dar de asta nu poate fi vorba, atâta vreme cât Bocăneț n'a vrut să le învețe. Și n'a vrut, fiindcă nu avea nevoie de știința altor grade, în mijlocul trebilor lui militarești.

Căci, iată-ne ajunși la cheia tuturor lămuririlor, Bocăneț avea în regiment o slujbă aparte: era îngrijitorul câinilor de la mitraliere.

În îndreptările astea el era singur stăpân pe capul lui și pe capul câinilor lui. Cine ce avea cu slujba lui și cu slujba câinilor lui! Doar colonelul care venea să-l vadă câte odată, și sergentul Iancu, care-i dădea de mâncare, totdeauna.

Ca semn și dovadă a acestei îndeletniciri deosebite, Bocăneț purta, cu o mândrie foarte puțin ascunsă, un lanț de câini, trecut ca o leduncă de paradă și își îngăduia să nu salute pe nimeni, să nu asculte pe nimeni și să nu se ducă decât acolo unde socotea el că e mai prielnic lui, slujbei lui și câinilor lui.

Auzind aceste toate, s'ar părea că Bocăneț era un om mândru, lucru cu desăvârșire neadevărat.

Mândria lui Bocăneț nu era, ca să zicem așa, o mândrie înăscută, ci făcută. El venise de acasă cuminte și supus. Mândria lui era mândria meseriei lui; o lunecare firească în jocul datoriilor și al răspunderilor. Deci, ca să limpezim lucrul cum trebuie, nu era un om mândru, ci un om mândru de treburile lui.

Și aici avea dreptate din toate punctele de vedere.

Gândul să se înhame câinii la mitraliere era adus din țări străine: iată ceva care seamănă cu o treaptă ridicată de-asupra celorlalți. Așa dar un galon de aur. Iar îngrijirea unei haite întregi unde chelălăiala, bătaia, nașterea și moartea au alte rândueli decât cele ursite muritorilor de rând, însemna nevoia unui dar anume și a unei priceperi anume: al doilea galon...

Dar vine acum galonul al treilea, și cel mai însemnat. Viața ostășească e viață de război, numai din când în când. Regula sălășluște în pacea bună a cazărni, cu cazanul ei cu tot, și în sclipirea rară și sărbătorească a parăzilor bătute în cadență, în nasturi lucitori și în muzică de alamă.

Despre asta Bocăneț știa lucruri însemnate, și avea o vedere anume, întărită încă de ceia ce i-a fost dat să afle mai târziu.

Parada e, fără îndoială, lucrul cel mai frumos din lume. Dar soldați, cai, drapele și fanfare vede omul oricând. Câinii înhâmați la mitraliere nu se văd însă pe toate drumurile. Prin urmare, o singură secție vârată într'o brigadă atrage strălucirea parăzii întegi. Că Bocăneț avea dreptate în judecata lui, a dovedit-o și Colonelul, când l-a bătut pe umăr, la nouă Mai, și i-a spus:

— „Măine, soarta mea e în lanțul tău, Bocăneț... Să arăți lumii ce poți...”

Și Bocăneț a arătat.

Mai întâi, de cum au prins să cânte cele două fanfare, puse de-a dreapta și de-a stânga locului unde ședea generalul, câinii lui Bocăneț au început să chelălăiască și să se z buciume, de au adunat lângă ei tot norodul târgului, înghesuit, ca la o zi mare ce era.

Vârâți unii într'alții ori risipiți cât îi țineau hamurile, câinii mitralierelor se arătau hotărâți să strice cu totul, rânduiala bine ticluită a defilării. Ca prin farmec însă, z buciumul s'a oprit. În mijlocul celor câteva zeci de limbi roșii s'a ivit un omuleț domol, cu ochări cuviincioase la adresa unor dobitoace așa de neînțelegătoare. Câinii, năpustiți în două labe pe dânsul și-au schimbat larma, într'o mișcare înzecită de cozi, vânturate viu, ca evantaele cucoanelor nădușite de pe trotuar.

— „Bine mă, Grivei... apăi tocmai tu, care ești mai bătrân... Și tu Roșcato?... Hai?... Păi, te mai las eu la pae?... Și tu?... să nu mă faci că-ți zic unaaa... de râde toată parada de tine... Și tu, urâtule, te dau pe mâna Gheneralului, de-ți plâng de milă...”

Și vorbind cu ei, ca la niște tovarăși înțelegători, le-a descurcat hamurile, i-a pus la rând cu el și a trecut măreț

prin fața tribunei, în bătăile înfocate din palme ale boeri-
mei și în chiuiturile copiilor, cocoțați pe case și pe copaci.

Se zice că Gheneralul a făcut haz mare de câinii lui Bocăneț. Decât, pe ostașul nostru, nici capul nu l-a durut. Mai întâi și întâi, de oarece nu l-a văzut pe Gheneral și al doilea, chiar dacă l-ar fi văzut, tot nu avea de ce să-i pese, fiindcă nu știa ce-i aceea un general.

Și pe urmă, Bocăneț n'a vrut să știe nici când în viața lui, de oameni pe care nu-i cunoștea personal.

Așa dar, Bocăneț venea pe front. Acest lucru, îl ceruse cu strășnicie, ca pe un drept al lui, după cum, odinioară, ceruse țipând comisiei de recrutare, să-l dea la armată.

Și izbândise și acum cum izbândise și atunci.

Peste câteva zile telefoanele au zbârnâit din nou, gu-
reșe:

— „Fraților, Bocăneț a sosit!“

— „La ce companie să te dau, Bocăneț“, l-a întrebat
Colonelul.

Răspunsul a fost limpede și scurt:

— „La Don' Sergent Iancu!...“

Și, ca totdeauna, s'a făcut pe voia neînfrântă a lui Bocăneț. Iată-l dar, în plutonul meu.

Vestit din vreme de fericirea care mă așteaptă, stau în
buza șanțului de comunicație, cu toți gradații mei, pândind
sosirea omului zilei.

Urcă încet pe cărare, cu Ha'lambe, agentul de legătură
și se duce pușcă la Iancu, pe care-l salută militărește, după
reglement, trântind călcăele:

— „Trăiți Don' Sergent! M'am dat la 'mneavoastră!...“

Oarecum stingherit, Iancu, mă arătă:

— „Uite Bocăneț, dumnealui e Dom' Elev al nostru...”

Bocăneț se întoarce la mine o clipă, apoi dă din cap ca și când ar zice: „N'are decât să fie...”

Iancu stăruiește:

— „Mă Bocăneț, dumnealui e mai mare peste noi...”

Bocăneț a făcut scurt, un răs de două sunete:

— „Hă! Hă!... Apoi a smârcâit din nas, l-a șters pe mâneca mantălii și a pornit sus pe deal, deasupra tranșeei...”

— „Nu pe-acolo, mă, că te văd nemții și te împușcă!...”
i-a strigat Gâlcă.

Bocăneț a răspuns iar „Hă! Hă!...” și a strâns din umeri...

Cu mare greu l-am silit să intre pe șanț. A trebuit glasul ridicat al lui Iancu și o anume făgăduială în ochii lui, pe care Bocăneț a înțeles-o neînchipuit de repede...

Am adormit, în seara aceea târziu, și l-am visat pe Bocăneț mare cât un uriaș, cu lanțul de gât, cu droaia de câini după el, umblând teleleu pe parapetul tranșeei.

Și în vreme ce eu făceam zadarnice eforturi să-l strig și nu-mi ieșea nici un sunet din gură, se făcea că Bocăneț zâmbitor și cu zeflema în ochi, își scotea liniștit din piele, gloanțe mari, nemțești.

Firește că mă vedeam veșnic cu Bocăneț, de-alungul tranșeeilor. Dar hotărât lucru, prietenia lui nu puteam s'o câștig ușor. Mă privea, mă asculta, răspundea câte-o vorbă, apoi îmi întorcea spatele neturburat, ca să se ducă la trebile lui.

Soldații făceau haz. Decât, pe mine, de ce n'ași mărturisii-o acum, îndărătnicia asta mă necăjea. Oricât de astu-pat la minte era el, mi-era ciudă că nu găsesc o mică por-

tiță, să pătrund în inima aceea simplă, față de viața căreia aveam — oricum — destulă răspundere și eu.

Dar când desnădăjduisem să-l mai câștig vre-odată, prilejul s'a ivit fără voia mea într'o întâmplare de toată ziua.

Se împărțiseră țigări și Iancu, — obicei vechi — vârîse mâna în porția lui Bocăneț.

Fără să știu nimic, doar ca să-mi fac de vorbă cu dânsul, l'am întrebat într'o doară:

— „Ție ți-a dat țigări?”

— „Mț!”

— „Și de ce?”

— „Așa!”

Pentru el, o fi fost și asta o pricină, dar nu era și pentru mine.

Eram supărat.

— „Ascultă Bocăneț, ia du-te și spune sergentului să vie încoace”.

Dacă i-aș fi cerut să-mi aducă luna pe pământ, încă n'ar fi făcut ochii pe care i-a făcut.

— „Auzi ce spun eu?”

— „Ihî!”

— „Hai du-te!”

— „Mț!”

— „Ți-i frică să nu te bată?”

A ridicat din umăr.

— „Spune-i că îl chem eu... Auzi? Spune-i că îl cheamă domnul Elev...”

— „Mț!”

Mi-am ieșit din fire:

— „Ești un prost!”... L'am jignit, se vede, căci mi-a dat din cap:

— „Apoi, dacă vorbești așa!...” Și a dat să plece.

Am țipat:

— „Să stai aici!”

Porunca l-a clătinat în gândurile lui, ca o lovitură dată în cap. A clipit de câteva ori și n'a mai priceput nimic. S'a lăsat jos pe prispa crenelului, cu ochii la mine.

Când s'a întors soldatul pe care îl trimisem după aceia, la sergent și mi-a spus că Iancu vine numai decăt, Bocăneț s'a uitat lung la mine, m'a măsurat de sus până jos, și abia într'un târziu, a îndrăznit:

— „De ce l-ai chemat?”

— „Să-ți dea țigările!”

Bocăneț a sărit în sus, de parcă l-ar fi mușcat un șarpe:

— „Să nu-i spui de țigări, că o pățești dela 'mnealui!”...

— „Ceee?” Supărarea mea, l-a încremenit. A șoptit:

— „Să nu-i spui de țigări...”

Dar Sergentul a venit în goană și l-a întrerupt. S'a oprit scurt, țăcănindu-și călcâiele și salutând, mai reglementar ca de obicei, fiindcă mă simțise supărat. Și prilejuri, știa el bine, că îmi dă destule:

— „Trăiți, Dom' Elev!”

M'am răstit la el:

— „Ce-i cu țigările lui Bocăneț?”

Iancu a îngăimat niște viclenii neghioabe, ca să se lămurească. Eu pufneam.

Cât îl privește pe bietul Bocăneț, nici nu mai sufla. O fi priceput ceva din vorbele mele pe care le-am spus? Nu cred. Se uita când la mine, care eram galben de mânie, când la Iancu, care se făcuse ca sfecla de încurcătura în care-l vârîse mica lui potlogărie, pentru câteva țigări.

Ca pedeapsă, i-am luat lui Iancu toate țigările bune pe care le avea și am umplut cu ele buzunarele lui Bocăneț.

Ce-a fost în creerul lui, nu știu. Dar știu că, în clipa

aceia, mai ostăsește ca ori când, a lipit călcăele de-a sunat pădurea, și a spus tare, să se audă până peste deal:

— „Trăiți don'...”

Căci mai departe n'a știut niciodată.

A făcut apoi stânga împrejur, ca la cazarmă, a plecat doi pași și s'a oprit, privind lung în urma mea, până ce nu m'am mai văzut prin coturile tranșeei.

Era ca și când, Bocăneț și-a descoperit pe Dumnezeu. Numai că, în ziua aceia, eu, care dorisem așa de mult clipa de-atunci, nu mi-am dat seama că biruința mea însemna uciderea lui Bocăneț, așa cum înseamnă, mai totdeauna, descoperirea lui Dumnezeu.

CATRINA LUI DOBRIN

Catrina era un bondoc de femee mică, grasă, veselă și năroadă cum nu se află multe făpturi pe lume.

Despre nărozia ei știa zecă sate împrejur, dar mai bine ca ori ce om știa c'onu Nicu, învățătorul, care o avea pe Catrina tocmită ca slugă în casă, chiar din ziua când se mutase dumnealui cu slujba pe-acolo.

Se întâmplase și atunci o faptă lămuritoare asupra deșteptăciunii de minte a Catrinei. Dar despre aceea, c'onu Nicu n'a vorbit prea mult, ba poate că n'a vorbit deloc, fiindu-i teamă ca nevasta dumisale, c'oana Aspasia, să nu-i scoată ochii mai târziu, că n'a fost vrednic, nici grijuliv să-i aleagă o slugă pricepută, desghețată și harnică, drept ajutor bun ce se datora unor mânușiți tinere, necuvenite muncilor aspre ale spălatului de albituri și de scânduri.

Deci, c'onu Nicu s'a mulțumit să-i spue c'oanei Aspasia că i-a tocmit femee, și nimic mai mult. Adică i-a mai spus el că femeea aceea e Catrina lui Dobrin, și că pricepe slujitul, având ea ani de slugărie și pe la alții. Dar astea sânt, cum s'ar zice, acelaș lucru și n'au deaface cu întâmplarea pe care vom spune-o noi aici, și care ar fi avut de ce s'o sperie pe c'oana Aspasia.

Va să zică, venit proaspăt în sat, c'onu Nicu a și trimis după Catrina, spunându-i Părintele Nichita toate cele de

trebuință în privința deprinderii ei cu slujitul la casă de gospodar.

— „Uite, Catrino“, a zis atunci c'onu Nicu, după ce i-a spus că vrea s'o tocmească, iar femeea s'a arătat că primește, „acum rămâne să hotărîm simbria. Iar ca s'o hotărîm bine și să nu fie supărare, trebuie să-mi spui câtă leafă ai avut înainte“.

— „Doispre'ce lei, c'oane Nicule“, a răspuns Catrina. „Doispre'ce la fiștecare lună“.

— „Bun!“ a răspuns învățătorul. „Apoi eu am să-ți dau cincisprezece“.

Catrina a stat o clipă, s'a gândit, pe urmă a dat bună ziua și a plecat.

Dar, după două ceasuri, c'onu Nicu a găsit-o tot pe prispă, așteptând parcă să mai spue o vorbă.

— „Ce-i Catrină?“

— „Păi, uite ce-i c'oane Nicule. Eu așa m'am gândit.

Mie să-mi dai tot doispre'ce lei cum am avut. Almintे nu pot să stau la 'mnevoastră!“

— „Dar bine Catrino, cincisprezece lei...“ a încercat să-i lămurească învățătorul. Femeia însă i-a tăiat vorba, foarte scurt și hotărît:

— „Degeaba mai stăruiești, c'oane, că altfel nu pot!“

Nenorocita nu știa să numere și nici n'a mai avut destui ani să învețe, măcar că a murit la cincizeci și șase de ani...

Asta fiind întâmplarea, se lămurește îndată dece Catrina nu i-a adus niciodată c'oanei Aspasia câte farfurii, ori câte linguri îi cerea să aducă, dacă se întâmpla ca numărul să treacă peste trei. Venea cu teancul tot, cât îl găsea în du-lap, iar cucoana își lua câte avea nevoie, nebănuind pri-cina, și nici venindu-i să bănuiască, de pildă, că femeea nu

știe câte sânt „patru“ când știa câte sânt „trei“. Dar c'oana Aspasia n'a bănuț în viața dumisale nici multe altele, așa încât nu-i de mirare, că nu și-a dat seama de ce Catrina știe să numere numai până la trei. Asta n'o știa bine nici Catrina însăși, pentru că nici ea nu și-a dat seama că pe „unu“ l-a învățat când era singură, pe „doi“ l-a învățat când s'a măritat cu Dobrin, iar pe „trei“ l-a învățat abia când l-a născut pe Ionică, băiatul lor. Dacă ar mai fi avut un copil poate că învăța și pe „patru“, dar născându-l mort pe acela, numerele au rămas pe loc. Adică a avut „doi“ copii din care „unul“ trăește, iar „unul“ a dat Dumnezeu să moară“.

Decât, povestea asta cu știința numărului nu-i spusă ca să arate ce-a pățit c'onu Nicu, ci doar că femeea lui Dobrin era năroadă. Cu alte cuvinte, nu știa nici multe altele din câte s'ar fi convenit să afle ori să știe o făptură omenească.

De pildă, ca să mergem mai departe pe asemenea cale, vom spune că năroada nu știa nici purtarea în lume, nici aceia ce se numește frumusețe. Din pricina asta spunea ori ce-i mijea prin cap și socotea cu înverșunare că „Ionică“ al ei „e frumos care nu se mai află“, lucru care a sâcâit-o multă vreme pe c'oana Aspasia, mamă a trei îngerași albi și dolofani de toată lumea lăudați și de toți părinții pizmuiți.

Intr'o bună zi cucoana nici c'a mai putut răbda:

— „Ia tacă-ți gura, Catrino, și nu-mi scoate ochii cu Ionică al tău. De unde tot scoți tu că-i frumos? Negru e...“

— „Și ce dacă-i negru... nu-i frumos?“

— „Nu! Pentru că-i slab de-i numeri coastele!“

— „Și ce-i dacă-i slab? Nu-i frumos?“

— „Nu! Și apoi are nasul turtit, gura mare și dinții negri...”

— „Și ce tot ai matale cu negru? Ce? Negru nu-i frumos?”

— „Bine, femeie hăi, una-i să ai ochii negri, ori părul negru și alta-i să ai dinții negri”.

— „Păi de ce? Nu-i tot negru? Va să zică tot frumos...”

Și uite așa s'a tot ciondănit o viață întregă Catrina cu c'oana Aspasia pe frumusețea lui Ionică, fiindcă nevasta lui Dobrin nu pierdea niciodată prilejul să-i spue stăpânei ei dela obraz:

— „Degeaba tot spui matale că ai băeți frumoși. Ca Ionică de frumos nici Vlădica n'are”.

Ceiece, bineînțeles, înseamnă că năroada nu știa nici măcar ce-i un Vlădică, lucru dovedit și mai bine, mai târziu, când Vlădica însuși, a prânzit odată în casă la c'onu Nicu, cu care prilej, c'oana Aspasia i-a zis slugii:

— „Tot mereu vorbești de Vlădica... Uite și pe Vlădica”.

Dar Catrina n'a crezut vorba ei, cum n'ai crede dumneata, cititorule, dacă ți-aș spune că eu sunt Mahomet. A și răspuns:

— „Eeee! Ia nu mă zăhăi de cap și 'mneata ducă! Păi ce? Eu nu văd că-i popă?”

Iar când nevasta învățătorului a vrut să-i lămurească anume care-i deosebirea între un preot și un Vlădică s'adea, Catrina a încheiat:

— „Păi, așa zi: ăsta-i un popă mai mare, care s'a călugarit”...

Cum se vede, priceperea ei își avea căi greu de pătruns, pentru mințile oamenilor. Deci nu era ușor să i se arate de

ce Ionică trebuie să învețe carte și cu atât mai greu a fost să i se vâre în cap gândul că, băiatul poate să ajungă om cu slujbă bună și cu leafă dela stat.

Poate că ar fi înțeles mai ușor dacă i s'ar fi spus că Ionică poate ajunge învățător. Intr'adevăr Catrina era îndreptățită să slujba lui c'onu Nicu nu are altă știință decât aceia pe care o dădea pruncilor din clasele primare. Iar pe aceia știind-o bine Ionică, fiindcă le-a isprăvit „cu cunună“, însemna că și feciorul lui Dobrin are să poată ține la fel de bine jordia în mână, să croiască plodurile de de parte, ori să le înroșească palmele murdare...

Dar să ajungă agronom? Adică să învețe pe oameni cum se poartă plugul și cum se treeră? Nu știu asta toți românii din sat? E carte mai mare? Cum o fi asta cu carte mai mare la arătură?

Iar cum Catrina auzise ea odată că asemenea carte mare de plugărie nu știe decât c'onu Cociaș, boerul depe moșie, a înțeles doar că pe fiu-său îl așteaptă o carte, care să-l ducă de-adreptul la teapă boerească...

Intr'astea a venit războiul. A venit, și i l-a luat pe Ionică ostaș, ducându-i-l departe, pe vreme lungă și purtându-l prin coclauri neștiute.

Catrina a auzit de morți și de răniți. A văzut femei bocind pe hârtii rău vestitoare, care țineau loc de căpătâi al mortului. A văzut șchiopi și ciungi, a văzut fețe stoarse și obrazuri hăcuite... Dar mintea ei nu înțelege că Ionică ar putea fi cândva seamăn vre-unuia dintre morții ori bețegii aceia.

Iar fiindcă Ionică n'a mai trimis nici un fel de veste câteva luni în șir, Catrina a stăruit pe lângă Dobrin să plece și să-i aducă feciorul acasă.

— „Cum să-l aduc? Cine îl lasă?“

Femeea a înțeles atunci că, băiatul nu se mai întoarce, că n'o să-l mai vadă niciodată, așa cum simțise limpede inima ei de mamă, când i-a spus odinioară c'onu Nicu, că i-l trimite la școală de boerie...

Și așa într'o bună zi, Catrina n'a mai putut îndura dorul de copil și s'a hotărât să plece ea cătră el, să-l afle unde este și să-l cheme înapoi... Ori, măcar să-l vadă.

Când a priceput Dobrin că nu-și mai găsește nevasta, și că jandarmii n'au vreme să se ție de urma unei femei, pe asemenea vreme de vânzoleală amarnică și de iarnă cumplită, s'a îmbătat crunt și a uitat-o.

În ăst timp însă, Catrina bătuse cale lungă. Și încă mai bătea, tălăzuindu-se când într'o parte, când în alta, după îndreptările nepricepute ale oamenilor.

Nu-i vorbă, nici nu știau cum s'o îndrepte, pentru că nici Catrina nu știa să dea vreo lămurire. Știa doar atât: că „Ionică face școală de boerie și l-o îmbrăcat să-l ducă la bătae cu neamțul...“

— „Bine, dar în ce regiment e?“

— „Nu știu. La bătae cu neamțul...“

— „Dar dumneata de unde ești?“

— „Dela c'onu Nicu“.

— „Și unde stă?“

— „La școală la 'mnealui“.

— „Și școala unde-i?“

— „La noi în sat“.

— „Bine. Dar cum îi zice satului?“

— „Călmățui“.

— „În ce județ?“

Și aici toate lămuririle înghetau, fiindcă femeea nu mai știa să spun nimic.

Dar o întâmplare fericită a făcut ca într'o bună zi să dea peste un om, care știa unde-i satul acela. Iar aflând satul a putut socoti că Ionică n'are cum fi în alt regiment decât în acel din Tecuci, pe care îl știa dus pe la Pralea, dincolo de Căiuți..

De atunci încolo Catrina a mers neted. Arăta petecul de hârtie, pe care omul cel bun scrisese câte le știa, și oricine îi dădea îndreptări de cale.

Până la Blidari a putut merge. Mai departe n'au mai lăsat-o jandarmii. De-altminteri i-au dat nădejdi destule spunându-i că pe-acolo, pe-aproape, coboară rând pe rând regimentele din front ca să se odihnească, și prin urmare are vreme îndestulă să-și afle feciorul și să dea cu ochii de el.

Dar pe Ionică nu-l mai afla. În nici un regiment trecut nu i-a găsit urma, pentrucă nici nu era de găsit.

— „Ionică al meu o făcut școală boerească...” lămurea ea fără de preget.

— „E ofițer?”

— „Nu știu”.

— „Păi, dacă a făcut vre-o școală mai mare trebuie neapărat să fie ofițer”.

— „O fi așa cum zici matale”.

Asta a fost cea dintâi iscodire. A doua a pornit de unde rămăsese întâia:

— „Ionică al meu e ofițer...”

— „Ce grad?”

— „Nu știu”.

— „Dar de câți ani e ofițer?”

— „Decând l-a dus la bătae cu neamțul”.

— „A, bun. Atunci trebuie să fie locotenent. Sau dacă s'a bătut bine, chiar căpitan!”

— „S'a bătut bine...”

— „Atunci e căpitan!”

A treia iscodire a rămas pe loc:

— „Ionică al meu e căpitan...”

— „Căpitanul Ionică?” a întrebat celălalt pe gânduri, căutând să-și scormonească prin amintiri. „Nu cunosc nici un căpitan Ionică... N'o fi cumva căpitanul Ioan?”

— „Da. Ioan! Așa-i zicea c'onu Nicu la școală...”

— „Eh! Bun. Dar pe aici nu-i nici un căpitan Ioan. Este numai un sublocotenent la Regimentul 12.”

— „O fi acela.”

Și iscodirea a tot rămas pe loc învârtindu-se între aceleași vorbe, grade și nume, pentru că nicăeri nu se afla un ofițer Ion, Ionică, Dobrin sau Dobrin Ion...

În golul care a crescut peste inima părăginită a Catrinei, a fluturat tot mai tare, tot mai greu, bănuiala că toți oamenii, dela bărbatu-său, Dobrin, și până la boerul cel bătrân, cu aur la șapcă — generalul — toți și-au dat mâna și vor să îl ascundă pe Ionică. S'a învierșunat atunci să nu mai plece de-aici și să-l aștepte, pândindu-l din prichiul porței, doar-doar i-o da de urmă, ori l-o zări trecând.

Munca din greu la casa în care se aciuse, ca să-și plătească statul și mâncarea puțină. Albe fire de păr, și multe, au năpădit deodată sub casânca neagră, făcută ferfeniță. Iar obrajii tot mai slăbiți, au început a căpăta înfățișare pământie și putredă, pe carnea din ce în ce mai căzută și mai brăzdată de cute adânci.

În desprimăvărarea anului 1917, n'ar mai fi cunoscut

nimeni în bătrâna care abia își târa picioarele desculțe prin glodurile și desfundătura ulițelor din Blidari, pe Catrina lui Dobrin, năroada dolofană din ograda lui c'onu Nicu dela Călmățui.

Iar când, între două zile năpădite de soare cald, a șue-
rat o coadă de crivăț, rămasă uitată pe undeva prin codrii
cei vechi din sus, bătrâna a simțit înjunghetura înfiptă în
spatele asudat și a înțeles. A înțeles limpede ce înseamnă
asta, ea care n'a fost hărăzită să înțeleagă nimic.

Atunci, înfrigurată, cu trupul scopt de arșiță și mintea
aprinșă, s'a dus în poartă să-l aștepte. Acum știa că are
sări vie.

S'a așezat jos, pe buturuga de lângă gard, și s'a ghe-
muit cât a putut să-și ție sieși cald. Iar ochii, înroșiți de
fierbințeală, măriți de slăbiciunea feței, cătau mari, setoși,
în lungul căilor așternute cătră deal.

De acolo trebuia să vie...

A stat o noapte, a stat o zi și a stat și toată noaptea
cealaltă.

Pe urmă au aflat-o căzută între porți, fierbinte de-ți fri-
gea mâna și aiurând fără contenire, cu suflare de șoaptă
grăbită, întretăiată...

Vorbea cu Ionică...

Ceiece dovedea că Ionică venise, pentru dânsa... Numai
pentru dânsa... De altfel așa cum trebuia...

— „A murit o femeie în Blidari și după câte am auzit,
trebuie să băgăm de seamă. Du-te de vezi ce-i și ia toate
măsurile de curățenie, pentru că femeia e venită din alte
părți și s'ar putea să fie tifos exantematic“.

Sergentul-sanitar a salutat și s'a dus peste deal, în sat,

să-și facă datoria, așa cum știa că trebuie făcută, delatând iscodirea tuturor faptelor până la îngropare după reguli și până la curățirea, ori arderea tuturor rămășițelor primejdioase.

Apoi s'a întors să-și dea raportul, a povestit tot ce-a făcut și a încheiat:

— „...O țigancă bătrână care cică ar fi avut băiatul pe aici pe front...”

Iar medicul i-a zâmbit prietenește:

— „Bine, Dobrine, mulțumesc”.

RUȘINEA LUI TĂNASĂ.

Tănasă era un zdrahon de ostaș, nant, greoi și posomorât. Un fel de namilă cenușie, leită cu trunchiurile cele groase de copaci, din care ne duram noi adăposturile împotriva artileriei. Însfârșit, era supărarea în carne și oase. Maiorul nostru, mare meșter în croitul stihurilor, i-a zis văzându-l:

„Frunză verde anghinare,
„Cine umblă pe cărare
„Ca un sac de supărare?
„Când o râde el odată
„Piere omenirea toată“.

Și de bună seamă avea dreptate, pentru că Tănasă nu știa ce înseamnă râsul. La vorbă de haz mare, când ostașii hohoteau, de li se umpleau ochii de lacrimi, ursul cel fioros scotea din gâtlej numai două sunete gălgăite:

— „Hă hă...“ Și-atâta tot. Ceiace însemna, în legea lui, că s'a înveselit strașnic.

Bun ostaș și vrednic era Tănasă, liniștit în primejdie, ochitor bun, harnic, măcar că se mișca încet și mai ales, ducând la trudă grea. Puteam avea toată nădejdea în el, când îi dădeam pe seamă o treabă, ori îl trimeteam la posturi înaintate, sau prin patrule.

Numai cu un singur lucru n'am izbutit a-l deprinde și când mi-am dat seama că toate strădaniile mele sânt de prisos nici n'am mai cercat a-l deprinde. Anume, nu l-am putut face să umble cu granatele cele franțuzești, care ne veniseră de puțină vreme pe front, întovărășite cu porunca să le împărțim la toți ostașii și să-i învățăm a le mânui și arunca.

E drept, că mai avusesem noi granate franțuzești și tot cam la fel făcute. Adică un fel de ouă de schijă, tăiate de-a latul și de-a lungul cu șanțuri, de păreau făcute din pătrățele, ca pachetele de ciocolată. Deosebirea era doar la capăt, fiindcă, la cele dintâi, focoasele erau ferite în apărători de alamă, care se puneau deasupra ca un fel de degetare, iar la granatele cele noi, apărătoarele acestea erau de carton — întocmai cum ar fi cartușele de vânătoare.

Când le-a văzut, Tănasă, a luat o granată și a învățit-o în mână, până i s'au învățit vorbele în creier și au izbutit a ajunge la gură, ceiace ar însemna vre-o jumătate bună de ceas. Atunci a tușit înfundat și, cu ochii la mine, a făcut:

— „Mț...”

— „Cum?” am întrebat eu, bănuind că are de spus ceva.

— „Mț.” a răspuns el, și a clătinat din cap în chip de „Nu!”

La asta, m'am burzuluiuit, fiindcă n'aveam chef să desleg hicitori, ci voiam cuvânt limpede și scurt, așa precum se cade ostășiei:

— „Ce vrei, omule? Spune și tu odată lămurit!”

Aici, Tănasă, în auzul companiei întregi, care-și ciulise urechea la asemenea mare întâmplare, a zis:

— „Nu-i bun!”

— „Ce nu-i bun?”

— „Asta... Pârr... Poc... Gata...” Iar vorbele fiindu-i întovărășite de anumite mișcări din mână, s'ar fi putut înțelege cam în felul următor:

— „Asta nu-i apărătoare bună, că e de carton și îndată se rupe, pârr, ceiace numai decât face petița să se ciocnească, poc, iar pe urmă granata se aprinde și-i gata!”

Văzând înțelegerea lui — și astăzi pot mărturisi că și eu îi dădeam un pic de dreptate, — dar nevrând să stăruiesc prea mult, fiindcă mă temeam ca arătările lui să nu vâre țancușă de spaimă și în inima altora, — l-am lăsat în pace și m'am făcut a nu băga de seamă.

Am zvârlit doar vorba:

— „Fricosule!”... nu fiindcă eram încredințat de așa ceva, dar pentrucă trebuia să dau încredere ostașilor celorlalți. Apoi mi-am văzut de treburile frontului și am uitat curând de toate, așa precum se uită toate când ești tânăr, îți bate inima repede și prinde a musti pământul, de împinge colțul ierbii să vadă lumina cerului lui Dumnezeu.

Cam la două săptămâni după Sfintele Paști s'au pornit ploii. Zi, noapte, a tot zmârcăit din văzduhul lăsat jos, o cernere mărunță și pătrunzătoare, mai cenușie și mai rece chiar decât ploile de toamnă. Dar cu ploaia și cu frigul eram deprinși. Ni se tăbăcise pielea în viața noastră de jîgăanii trăitoare sub hrube de pământ și în șanțuri cu apă până la gleznă.

Vasă zică întrebarea de sănătate nu era mai aprinsă decât în dățile obișnuite și nici măcar grijă nu ne duceam mai multă ca înainte. Teama cea mare era pentru muniție și pentru puști fiindcă în atâta umezeală țevile se făceau roșii de rugină, iar pulberea, dând de jilăveală, nu mai lua foc. Va să zică ordine peste ordine pentru curățirea puștilor și pentru adăpostirea cartușelor și granatelor.

Decât, dacă adăpostirea asta era lucru ușor pentru ostașii cari ședeau prin adăposturi, apoi nu tot așa a fost pentru cei de la posturi înaintate, din patrule, și din posturile de santinelă. Incalte cei din patrule începuseră a-și grămădi muniția în sân, — cum fac copiii la furat merele din livada vecinilor, — de-ți dădea fiori numai gândul primejdiei cumplite care i-ar fi așteptat, în cazul când o izbitură de glonț nemțesc ar fi nimerit micul purcoi de cartușe și granate... Atunci, neapărat, omul ar fi scăpat de glonțul vrăjmaș, dar murea făcut bucățele de explozia muniției prietene, adunată lângă măruntaele lui...

Intr'o bună dimineață nenorocirea tot s'a întâmplat. Ba încă s'a întâmplat chiar cu o patrulă proaspăt întoarsă din valea Limpejoarei, fiind între soldați și Tănăsă, cel temător de granatele cu apărătoare de carton.

Era ceas târziu după așezarea luminii, dar cu norii groși și cu ploaia din ziua aceia abia de ai fi crezut că-i mijirea zorilor. Mai ales că se mai târâiau peste copaci și niște loazbe grele de pâclă, care puneau umbre chiar pe largul poenelor deschise.

În colțul lui obișnuit, fierbea domol cazanul cu ceai. Ostașii strânși ciucure, chinciți lângă lemnușele verzi care pârlăiau bătându-se cu focul, așteptau cu gamelele pe genunchi. Iar când bucătarul s'a îndemnat să ridice capacul cazanului și să înfingă linguroiul în răzbufnetul cald de apă, cinci mâini deodată au întins cinci gamele, ca cinci guri flămânde.

În aceiași clipă însă o detunătură groasnică i-a răsturnat pe toți în țâșnire de flacăra și țiuit scurt de schijă. I-a dat de-avalma cu fiertura cazanului cu tot. Iar acolo unde n'a

ajuns schijă și nici ceaiul clocotit, au ajuns dărele de foc ale tăciunilor din vatră...

Pasă-mi-te, întinzându-se cu gamela către ceai, un ostaș a făcut boț în buzunar apărătoarea umezită a granatei pe care o uitase acolo...

Dar dacă felul cum a luat foc granata n'a fost minune, a fost minune paguba puțină făcută de schije. S'au pipăit, s'au uitat unul la altul, s'au dezbrăcat apoi să se încredințeze și în afară de ceaiul cel vărsat, nimeni n'a avut a se plânge de alt rău, decât doar câteva sfârtecări prin postavul hainelor și o zgârietură la mâna dreaptă a bucătarului. Adică, atât cât era de ajuns să dea prilej lui Gălan Sergentul să zică:

— „Aista-i sămn, frate. Că adică mâna aceia îi pré calică și dă puțin în gamelia ostașului“.

Dar în bucuria bolnăvicioasă care s'a întins între soldați, văzându-se ei săracii scăpați neatinși din asemenea întâmplare grozavă, numai Tănasă nu arăta mulțumire și recunoaștere lui Dumnezeu.

Ba încă, după ce a stat mult și încruntat, s'a uitat cu ochi de dihanie firoasă la cel care avusese granata și i-a zis scrâșnit și rar:

— „Pă-că-to-su-le!“

Apoi le-a întors spatele tuturor și încet, încet de tot, nefiresc de încet, a pornit de vale, de-a dreptul, spre marea uimire a tuturor, într'acolo nefiind nici cărare și nici ve-un loc unde să aibă rost a se duce un oștean din compania noastră.

— „M'o loghit!“ atât a spus Tănasă Doctorului, când însfârșit a ajuns la postul de prim ajutor.

— „Unde?” a întrebat repede acela, nevăzând nimic să-i fie semn pe dinafară...

Dar Tănăsă, drept orice răspuns, a făcut cu nesfârșită scârbă:

— „Eh!...”

Și începând să se despoae încet, cu silă, n'a mai spus decât:

— „Mai mare...” și n'a sprăvit. Dar după felul cum a spus-o era ușor de înțeles că trebuia să urmeze vorba: „Rușine”.

Nenorocitului îi intrase schija tocmai în partea cea mai cărnoasă și mai nesimțitoare a făpturii lui. Și asta i se întâmplase tocmai lui care, decând era pe front, nu visase decât o singură fericire: să aibă o rană, ca să-și poată pune și el pe umăr unghiul cel de aur, cu care nădăjduia să câștige inima Catrinei lui Costea...

...Pas să-și mai pue acuma unghiul de aur, și să mai surcească mințile Catrinei cu rana lui...

O POVESTE CU O VRABIE ȘI UN FLĂCĂU.

Treisprezece Mai! Se zice că numărul treisprezece poartă nenoroc.

Eu din parte-mi, nu pot suferi eresurile. Mai ales unul așa de tocit ca ăsta. Mă răzvrătește și mă ridic împotriva lui fără să vreau. Toți sânt ca mine, dar ca și mine, păstrează, în fund tănuit de inimă o mică arșiță și un mic fior care mă fac să nu mă simt în apele mele.

Nu-i vorbă, ziua a început prost. Ne-am deșteptat în vuetul de iad al tunurilor rusești. Bat în creasta dealului Momâia, de parcă vor să-l radă de pe fața pământului. Fu mul curge pe văi, în lostopane albe, odată cu trunchiurile așchiate de copaci și cu pământul arat.

Se zice că un rus obișnuit e jumătate de om. Iată că un rus supărat, face cât doi, căci nu mai încape îndoială că sânt supărați.

Pe Momâia aveau post înaintat, la trei zeci de metri de nemți.

Trăiau în bună pace, până ieri. Dar pe seară, un neamț mai dârț la datoria lui, a zvârlit o granată în ruși. A sfârțicat vre-o trei, a rănit vre-o opt, și a râs vesel peste gemetele lor. Era dreptul lui. ,

Rușii au pus iute mâna pe granate să răspundă. Ar fi fost un răspuns scurt și îndesat. Dar râsul neamțului i-a oprit. Batjocora merita alt răspuns.

Peste noapte, trupele rusești s'au tras înapoi și artileria a intrat în slujbă. Pe creasta unde nu cutezau tunarii ruși să tragă, de teamă să nu ucidă chiar ostași de-ai lor, obuzele au măcinat, șase ore în șir, nemți, copaci și pământ laolaltă.

Din fumul care a coborât spre poale, creasta pădurită a Momâiei, a ieșit la ora zece, goală ca o măciulie jalnică și caraghioasă.

Comandanții nemți au înțeles că se pregătește ceva și neînțelegând anume ce, au vrut s'o ia înainte.

Au dat drumul din lanț tunarilor lor, să ne hămăiască în bună voe.

Intâi s'au năpustit pe artilerie. Tăiase Căpitanul Mardan o parte din pădure, ca să vadă până în creastă. Cu asta, însă bateria lui era la cheremul nemților. Numai că el își avea o judecată aparte:

— „Nemții sânt deștepți și nu pot să mă scoată așa de prost, ca să pun bateria unde am pus-o. Ei or să creadă că am pus-o în creastă, dar că am tăiat pădurea în urmă, să-i înșel!“

Judecata lui sucită și hazlie ne cam dădea fiori.

Dar treisprezece Mai a fost ca să zic așa, treisprezece pentru alții. Pentru Mardan a fost o zi de mare biruință. Căci nemții au zvârlit în el peste o sută cincizeci de ghiulele mari și au fost deștepți întocmai cum prevestise căpitanul: le-au dat în creastă.

Ba încă le-au dat cu atâta bună nimereală, încât n'a căzut nici una, dincolo, spre baterie.

Cel puțin așa socoteam noi.

Mardan a avut însă grijă destulă să ne dea spaimă și

nouă. La începutul bombardamentului, ne-a telefonat prin Brătășanu:

— „Să nu se bucure măgarii, că îs pornit pe joacă!”

Măgarii — adică noi — am luat însă joaca într'adins.

Bateria căpitanului a început să răspundă în salve întregi. Fiecare tun bătea în altă parte. Nemții întăresc.

După câteva rânduri de salve — băgăm de scamă că unul din tunurile lui Mardan închide gura. Urmează câte trei, pe când nemții dau drumul vijeliei întregi.

După câteva zeci de minute, detunatul întreit al lui Mardan, se micșorează numai la două tunuri, apoi, la unul singur.

Obuzele nemțești înebuniseră. Dar înebunisem și noi. Eram încredințați că i-au scos trei tunuri din luptă.

În prăpădul, care măcina creasta Dealului-Mare, a înghețat și glasul celui din urmă tun românesc. Nemții au mai tras un sfert de oră, de au măturat gătejele rămase, apoi au tăcut.

Brătășanu, galben ca ceara, își mușca mustața aspră, zbârnâind telefonul:

— „Și totuși telefonul merge... De ce nu răspunde?... Eu trimit soldatul la baterie... Sau... mai bine mă duc eu, că tot degeaba stau aici, de vreme ce bateria e scoasă din luptă...”

Dar telefonul a sunat în clipa aceea, ca un bondar țâfnos.

— „Aici, Mardan, măgarilor. Am murit voluntar în rate și acum înviez în întregime!”

Și în aceeași clipă, patru tunuri au plesnit, patru obuze au șuerat, patru trăznete au căzut și au ieșit din tranșeele nemților.

Și tranșeele lor erau pline de soldați. Toți ieșiseră la creneluri să vadă isprava artileriei lor.

Urlete nesfârșite, vaete, țipete de ordine. Altă salvă, și alta, și alta.

La telefon, căpitanul, după vechiul obicei, imitând bufnetul tunului, fâșâitul obuzului și explozia, striga:

— „Buunnn șșșșșii... apro-bbbattt!”

Nemai înțelegând nimic, nemții au schimbat ținta. Și ia-tă-mă vârit în buza tunarilor. O jumătate de ceas m'au dihocat în vreme ce Mardan își plătea polița bătând în fanteria lor.

La un moment dat i s'a făcut lehamite:

— „Mă Brătășene, spune-le să înceteze ei întâi, că eu îs om bine crescut. Nemții sânt în țara noastră, — pot să le zic musafiri — așa că eu — ca gazdă — aștept să facă ei semnul de încetare. Altminteri nu tac două luni”.

Toate rugămințile noastre erau zadarnice. Bună creșterea lui desăvârșită nu-i îngăduia să se scoale, „de la masă”, cum zicea, înaintea „musafirilor”.

Brătășanu era în al noulea cer:

— „Dom'le căpitan, eu sânt cam răgușit și regimentul ăsta de nemți e Landwehr — de ăia bătrânii — cam surzi... Eu zic să le scrii dumneata asta cu obuze pe tranșee — ca să fie limpede”...

Nu știu ce minune s'a întâmplat, dar după o vreme nemții au tăcut. Mardan a vestit și el:

— „Acu să le zic și eu la revedere...” și a tras o salvă.

— „,...și mersi!...,” și iar a mai tras o salvă.

Apoi a terminat și el.

O liniște mare s'a întins peste pădure. Ca dezbârnați din toate încheeturile ființei noastre ședeam moi, fără vlagă, rezemați de taluzurile tranșeelor. Ici colo, câte o crenguță ruptă, scăpata jos, ca o rămășiță din durerea trecută. Mi-

am inspectat leneș sectorul și m'am oprit în partea mai ferită de pădure. Un grup de oameni ședea la cislă.

Gălan, — sergentul — era mai trist ca toți. Se urcase pe taluz și și proptise umărul într'un copac.

— „Ce-i, Gălane?”

Mi-a întins o schijă caldă de obuz.

— „Am prins-o adineauri. Ii făceam semn să vie la mine și n'a vrut. M'am supărat și-am apucat-o de coadă!”

Oamenii au răs încetinel. Gâlcă a îndrăznit:

— „Mare ispravă! Cu mâna, e ușoară treabă! S'o prinzi cu falca, așa cum am prins-o eu! Dar deh! 'mnealui e Don' sergent! Tot cu palma... I-a fost rușine să întindă gura după ea!...”

Oamenii au răs și n'au prea răs. Gălan s'a uitat blând.

— „De, mă frate Gâlcă. De patru ani decând bat puștiile, n'am avut noroc să prind nimic... Și zău că mi s'a acrit. Nu vezi tu mamă, nu vezi tată... nu vezi frate... Uneori mai că ași fi bucuros chiar... Eh! Ce să mai vorbim?” Și a rămas cu ochii în gol.

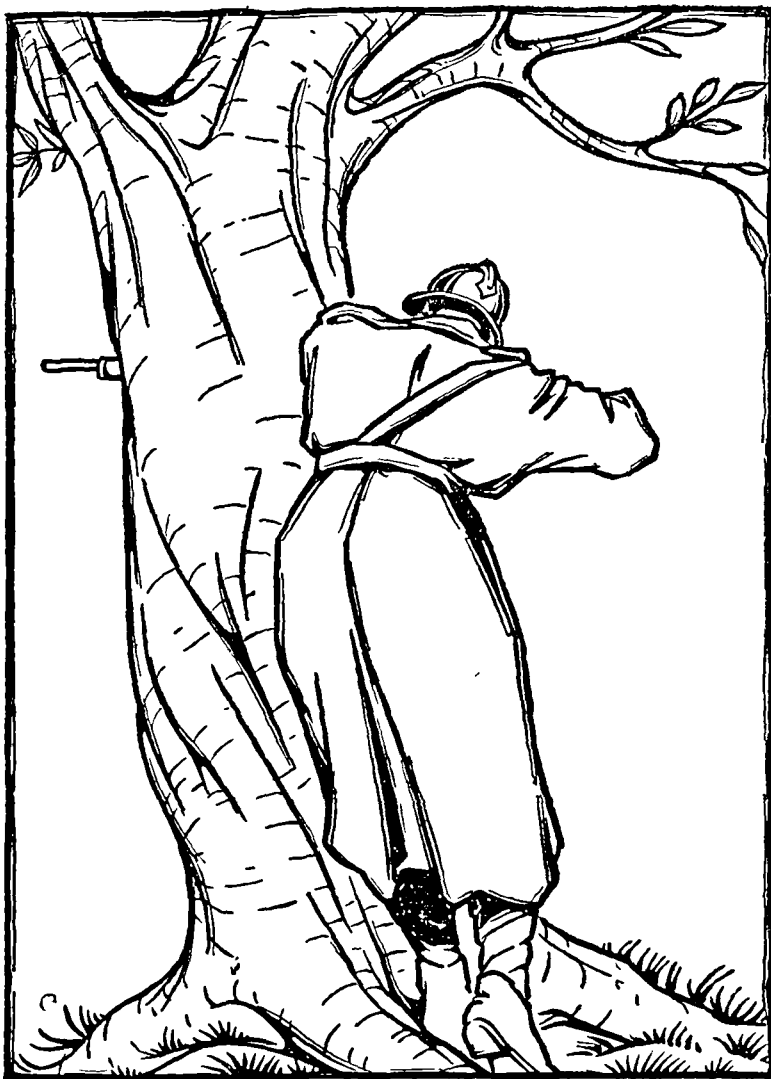
— „O să vie, și asta, Gălane...”

— „M'a prins urâtul, Don' Elev! Stăăăm pe loc de ne macină cuscii creerii din cap”.

— „Deh! Ce vrei să facem?”

— „S'o pornim... încolo, ori încolo” — și a arătat spre nemți și înapoi — „dar să pornim odată... Șanțul aista a început să duhnească a țintirim...”

Nu-l auzisem niciodată vorbind așa. Era ostaș bun și curajos. Scăpătarea și frângerea tăriei din el, nu era numai în el. Curgea ca un firisor de apă prin toate tranșeele. Ce să-i răspund? Vorbe? Am rămas cu obraji în palmă, cu gândurile și ochii duși, întocmai ca dânsul.



...Ochiam încet...

Pe o crenguță de lăstăriș, o vrabie s'a așezat cu zgomot. Toți ochii s'au întors spre ea. Fugise cât a fost urgie, și s'a întors odată cu liniștea, cu pacea.

În clipa aceea un singur fir de aur s'a depănat în toate mințile. Toți ochii au zâmbit: o viață micuță și liberă se clătina în frunze verzi.

Ce gând drăcesc mi-a pus pușca în mână, nu știu. De unde în mine dorința asta neroadă să împușc o vrabie, cu armă de război? Gălan a făcut ochi mari. Ochiam încet.

— „Nu trage Dom' Elev! Ce ne-a făcut ea, săraca?”

O clipă, mi-a tremurat mâna în apa caldă a glasului care mă ruga. Nu înțelegeam însă ce spune. M'am îndârjit.

— „Hușși!...” Vrabia a zburat, speriată de Gălan. Și sergentul s'a uitat la mine cu ochi cari mi-au tăiat supărarea. Mă muștra și mă ruga să-l iert:

— „Am scăpat un suflet, săracul!”

M'a învins. Am lăsat pușca pe crenel. Dar după câteva minute, vrăbiuța s'a întors pe crenguța ei. Fără să vadă Gălan, am ochit și tras. A căzut, ruptă în două.

Gălan, s'a dus a luat-o în mână și a dat din cap, oftând.

— „Oof Doamne! Unde e să crape pământul, apoi se crapă... Degeaba vrei să fugi, degeaba te alungă altul...”

După înoptat, sergentul Iancu trebuia să treacă prin rețele, să așeze ascultători. Un telefon, de la Batalion mi-l cerea însă, pe un ceas, la împărțirea merindelor.

— „Atunci, pui posturile când te 'ntorci!”

Gălan de lângă mine, zice:

— „Mă duc eu, Dom' Elev. Tot n'am ce face!”

— „Unde să te duci?”

— „Dincolo de rețele!”

— „E rândul lui Iancu! Lasă-l să se ducă el“.

— „Se întârzie și nu-i bine! Ce mare lucru?“

Și s'a dus.

Pește o oră mi l-au întors împușcat în piept. Un glonț intrat prin spate și ieșit pe sub sânul stâng. Doi centimetri mai sus, ar fi atins inima. Și, era glonț de la noi.

Plângea de durere și spaimă. Clăbucii de sânge se amestecau cu lacrimi.

Imi venea să urlu de amărăciune. Il țineam pe brațe, în vreme ce îl bandaja brancardierul. Curgerea de sânge era cumplită. Zadarnic îl rugam să tacă, zadarnic îi spuneam că-și face mai rău zbuciumându-se.

Când i-a înfipt tifoanele muiate în iod, a început să geamă cu tot glasul:

— „Mamă... mamă... și n'am să te mai văd...“

Sângele a izbucnit furios. Il vedeam murind din vina lui și mila s'a schimbat într'o furie de nebun.

I-am strigat:

— „Dacă mai spui o vorbă, îți cârlesc câteva palme de te năucesc!“

Urlasem de-a huit pădurea.

L-am văzut căscând ochii mari. Ochi mari de vită bătută. S'a uitat lung la fața mea de ceară și n'a mai zis nimic...

Numai pleoapele clipeau, gonind spre capul ochilor, lacrimi mari și neînțelegătoare.

Însă vărsarea de sânge s'a potolit.

Când l-au suit spre brancardă, mi-a făcut semn. M'am apropiat. Abia suflând, mi-a șoptit.

— „Nu s'a auzit de la nemți... E departe...”

Și a rămas cu ochii la mine, până ce a cotit brancarda după trașeu...

.. .. .

Mă, Gălane, mă, flăcăul meu voinic și bun, azi ești om cu stare și cu rost în satul tău, n-ai așa? Înțelegi tu și astăzi țipătul meu tot așa cum l-ai înțeles atunci?



MOȘ PĂSCARU A UITAT...

Făgăduiala regească de împărțire a pământurilor, a ajuns și în cotlonul nostru. Oamenii sânt turburați ca de toate veștile mari de victorii, de care au auzit. Și fiindcă știu că la urmă n'a fost nici o victorie, nu cred nici vestea nouă. Asta nu-i împiedică totuși, să fie veseli și să vorbească despre ea. Li-i drag faptul că măririle s'au gândit la ei.

Regimentul ne-a trimis porunca să întocmim lista de starea oamenilor. Iată un bun prilej pentru fiecare din noi să intrăm cu mâinile până în coate, în sărăcia ostașilor noștri.

Afli case cu câte zece copii, o capră și douăzeci de prăjini de pământ, iar alături, vezi miluiți cu zeci de fâlci moldovenești, oameni singuri și fără rost.

Când e vorba de împărțeala pământului fiecare arată că mai are nevoie și dincolo de ceiace are. Nici o judecată din lume n'ar fi în stare să-i dovedească lui Iancu, cârciumarul de oraș, că n'are nici drept nici nevoie.

— „Apoi de unde să știe statu' că eu îs cârciumar“ — îmi spunea el. „Eu arăt hârțile, că-s născut la țară. Și adică, eu de ce fac război? Să nu m'aleg cu nimic?“

Cât privește pe Ion Mărgărint, el era ritos:

— „Am opt fâlci, dar ce? Le-am furat? Trei îs zestre de la nevastă, două mi-a făcut taica pe numele meu și celalalte trei le-am cumpărat eu. Carevasăzică îs om vre'nic, nu?“

— „...Mda, Mărgărinte!“

— „Apoi?... De ce să nu iau și eu odată pe degeaba? Eu așa chitesc că trebuie să se fi gândit Statu': „Mă, uite că aista e muncitor și iconom. Să-i dăm săracul, pen'că la el prinde. Da beți'ului celuilalt de ce să-i mai dăm, că tot îl bea... nu?“

— „Mda, Mărgărinte!“

— „Și acu, mă întorc și altfel. Nu ca să ziceți matale că-mi trag cenușa pe turtă. Hai la împărțeală. Da' să fie dreaptă. Că al'mint'e, ce fel de împărțeală mai este? Nu?“

— „Mda, Mărgărinte!“

— „Uite mă! Ține tu o falce, și tu o falce și tu vcre, ține o falce... Mă rog, cât cade la 'mpărțeală!“

— „Da Mărgărinte, tu ai dreptate. Dar atunci nu se ajunge, băiatule, și nu vine mai nimic“.

— „Și cam cât să vie?“

— „De unde vrei să știu eu?“

— „Dar măcar așa, pe de-asupra... O fi o jumătate de falce?“

— „Nu știu!“

— „...două prăjini, trei? Hî...“ Și Mărgărint se uita cu ochi subțirei la mine, ca și când asta ar fi fost o afacere a mea, din care voiam să-l păgubesc numai pe dânsul. L-am înfruntat:

— „Vine puțin, flăcăule, puțin de tot!“

— „Ei las' să fie acolo, că nu strică!“

I-am lămurit liniștit și lung. I-am spus ce vrea Statul. I-am vorbit de puținul care-i trebuie omului să trăiască și i-am arătat, însfârșit, tot ce știam și eu în privința împărțirii pământurilor. La urmă a dat din cap ca și cum ar fi zis: „Dacă-i așa, apoi bine!“ Dar când a deschis gura:

— „Eu zic că matale să scrii acolo că am și eu nevoe de cinci ictare, ca tot omul...“

— „Nu, asta n'o spun, fiindcă eu n'am nevoe!“ A răs:

— „Eh! Ce știi matale!”

Apoi cu un ton dulce, de parcă am fi fost tovarăși de vicleșug, a adăugat încetișor:

— „Și adică matale n'ai să iei?”

— „Nu, Mărgărinte, nu iau!”

— „Apăi dacă-ți fi având...”

— „N'am nici o palmă de pământ, mă băiatule!”

— „Păi, atunci de ce să nu luați!”

— „Dar ce să fac eu cu pământul?” A clipit din ochi și a râs sub mustață.

— „Iaca să mi-l dați mie!”

Nu se mai termina. Sâcâit, am dat din umeri. El a urmat:

— „... Apoi eu așa zic, după mintea mea proastă. De pământ are tot omul nevoie. Dar la unul nu se dă și la altul se dă; matale nu vi se dă că sânteți târgoveț, cum s'ar zice, și nu știți daraverile pământului. Va să zică nu vă pricepeți. Atunci se dă la țărani, că ei, săracii, se pricep. Da' să știi matale că nu se pricep toți. Eu, acu, se vede că mă pricep: am făcut din cinci opt. Dar iaca Vasile — am un cumnat — a făcut din patru două... Care va să zică nu-i știe rostul. Și dacă Statu' i-o mai da cinci,... el le face iar două... Dar eu, din cinci mai fac opt, că așa-i dovada...”

Și fiindcă tot n'am vrut să scriu, ce crede Ion Mărgărint despre împărțirea pământului, ostașul meu, s'a depărtat în cetinel, dând din cap, scârbit de nedreptatea mare ce i-o făceam lui și eu, și statul.

Alții, mai copilăroși și mai șireți mințeau. Ba spuneau mai puțin pământ, ba născoceau greutăți în casă. Unii luați mai repede, se întorceau, râzând, la mărturisiri mai adevărate :

— „Păi, am cam vre-ooo... hai să zic așa... să tot fie trii fâlci... cam așa... dar chiar trii n'or fi... că... mai o brazdă răsturnată... fuge hatul... Să zicem pe laaa... preț la două fâlci și juma'te să fie...”

De bine de rău, smulgeam bieteles numere care-mi trebuiau să fac arătările cerute de hârtie.

Singur moș Toader Păscaru din Dorohoi s'a dat îndărăt. Nu voia în ruptul capului să spue nimic.

Am crezut la început că-i o viclenie sau o sfială. Arăta așa de nevoiaș, așa de rătăcit pe lume bietul om, încât mi se părea o glumă să-l întreb de averea lui.

— „Intrebați-i pe ceilalți mai întâi, dacă așa trebuie...”

Și mi-am zis că-l stingherește ori o sărăcie dusă dincolo de orice margine, ori o bogăție nemărturisită și greu de dat pe față, acum și aici, în mijlocul oamenilor cari îl știau sărman.

Il știau și-l vedeau.

Căci moș Păscaru n'a știut niciodată ce înseamnă o lingură de hrană ținută în raniță. Lui nu-i trimetea nimeni, nici nu știa să ceară. Oamenii, îmbunați de atâta lipsă, îl îmbiau totdeauna. Făcea un hatâr:

— „Să iau, ca să nu-ți fie cu supărare, dar eu...” sau,

— „Lasă acolo, să mai ai că ești tânăr. Eu am trecut peste nevoile aastea; ce să mai stric, de pomană, un lucru bun?...”

De fumat, fuma doar cât i se dădea de la companie. Cât privește solda, soarta i-o știau toți. O împrumuta și făcea uitate datoriile. Era înduioșător când venea un om să-i plătească împrumutul. Incepea să râdă ușurel, lua banii, erau hârtii — îi învârtea pe toate părțile cu un zâmbet de nedescris și întreba de pildă.

— „Oare nu se supără statul, dacă le-ai prinde pe bordei, ca pe niște poze?...” Sau

— „Acu viața-i ieftină, mă țacușor, nu face atâtea parale...”

Sau:

— „Pe arginți numai Iuda a vândut...”

Și totuși, oricine știa că moș Păscaru are cinci copii, în bârlogul lui din Dorohoi. Nu-i scriau, nu le scria. Dădea din umeri:

— „De le-oi scrie, or să se sature?”

Tristetea lui dulce de om necăjit, dar împăcat cu necazurile, mi-l făcea tot atât de drag, pe cât de drag mi-l făcea hărnicia lui domoală și tăcută. Nu l-am auzit niciodată văitându-se. În schimb, într'o înserare blajină, când era în post l-am auzit cântând. Nu mă simțise. Era atâta senină durere în cântecelul acela, murmurat încetișor, numai pentru sufletul lui, că m'am dat îndărăt furiș, să nu mă simtă.

Din ziua aceea mi-a fost drag de-a binelea.

Iată de ce, în fața ferelii lui să-mi dea lămuriri, asupra averei ce-o are, n'am vrut să-l silesc. L-am lăsat la urmă.

— „Acum, dumneata moș Toader”.

A stat o clipă și a lunecat spre dreapta și stânga ochii mici și cenușii:

— „Las' că-ți spui eu matale...”

Il stinghereau câțiva soldați din preajmă. Taina începuse să mă supere. Am trimis soldații la bordee și am rămas singuri.

— „Acu, spune!”

A ocolit iar:

— „...Să zicem că unul nu spune nimic...”

— „...Da... și?”

— „Oare se supără Statu' ?”

— „Nu, dar nu-i dă pământ”.

Moş Toader s'a înjunghiat a râs, sub mustaţa lui bălăe şi dată pe oală, apoi a făcut un semn domol, de nepăsare:

— „Parcă altfel... Ba nu zău, dom' Elev, nu şagă... crezi matale în povestea asta? Iaca eu nu cred. Să mă tai şi nu cred. Că Regele o fi zis... se poate... Dar ce te faci cu sfinţii? Că eu mi-s păţit cu daraveri de aistea, — uită-te la părul meu alb. Eu alta cred că a zis Statu' — şi ce să zic, a chitit bine el, în socoteala lui — : „Mă, aiştia îs oameni amărăţi şi-şi lasă osul pe cele coclauri. Ia să le făgăduesc eu ceva, să aibă inimă a duce la ham. Că o minciună frumoasă face cât o mie de bogăţii, dacă e la rostul ei...”

Şi i-am ascultat povestea sărmană multe ceasuri în şir. Ca o mare obidă neagră, cursese peste toate zilele lui amărîte, de clăcaş împovărat. N'avea nici o palmă de pământ. Muncea de-avalma, cu nevasta şi copiii, pe unde apuca: la un chiabur din sat, ori la un arcndaş ovrei. Pentru el, iarna şi vara erau acelaş lucru: trudă. Şi pentru el războiul fusese ruptură crâncenă în viaţă. Patru ani bătuse toate dealurile şi toţi munţii, săpând tranşee şi desfundând drumuri. Concentrat la graniţă cu cea dintâi serie de oameni, în vremea neutralităţii, rămăsese până azi, să îplinească vorba tristă a cântecului, pe care-l murmură câte odată:

Frunză verde iasomie
 Din partea mea de moşie
 Să-mi faci, maică, liturghie.
 Că ne-a dus din sat în sat,
 Ca banul de căpătat
 Şi ne-a dus din ţară 'n ţară
 Ca banul de cheltuială...

Povestirea lui măcina toată asprimea din mine. M'am pomenit punându-i mâna pe umăr și îmboldit să-i sărut o brajii uscați și tăbăciți de toate vânturile, toate ploile, ninsoarele și amarurile, tuturor meleagurilor bulgărești, ardele-nești și românești.

Dar în mâna mea a foșnit scurt și rău hârtia cu porunca regimentului. A fost ca o chemare la datorie.

Golit o clipă de durerile lui, n'a mai stat împotriva. A dat din cap, ca un om bătrân ce era, și care nu voește să strice cheful copiilor.

Mi-a răspuns la tot ce l-am întrebat. O sărăcie înspăimântătoare și o încredere crâncenă, că nimic nu se mai poate schimba...

— „Cinci copii mi se pare, nu?”

— „...Vre-o cinci...” și a zâmbit singur și amar în nelimperezia numărului...

— „...Cel mai mare de... acum trebuie să aibă cam șaisprezece ani — Neculai îi botezat el, da' noi îi zicem Culai. Pe urmă-i Gheorghe. Gheorghe-i zice și măsa. Să fie de paisprezece și vre-o trei luni. După el am făcut-o pe Vasâlca — asta-i mititică — adică tot are cam la unsprezece ani — pe urmă... pe urmă e... un băiat... făcut pe iarnă... ea îi zice...”

A urmat o pauză groaznică. Ochii lui moș Toader s'au făcut întâi fierbinți apoi reci, ca de mort. Abia a șoptit, în spaimă:

— „...am uitat cum îl chiamă...”

Cu mână grea de plumb a șters încet, fără gând, câteva broboane de sudoare rece, țâșnite pe fruntea lui uscată, și înfigând ochii răi în ochii mei umeziți, mi-a rânjit:

— „...Apoi dacă i-am uitat și eu... cum are să-i mai ție minte Statu' ?...”

MOȘ PĂSCARU ÎNȚELEGE SUFERINȚELE OMENEȘTI.

Singurul om socotit pe front, s'a arătat ofițerul franțuz, Chamard. El își întocmise rosturile mâncării, după obiceiuri care n'au putut nici când să ne intre nouă în viață. Mai limpede spus: mânca broaște.

Și slavă Domnului, de toate era lipsă pe meleagurile noastre, numai de broaște nu. Urla valea de orăcăitul lor măreț. Era, după vorba maiorului, ca o cântare:

„In băltoacă
La răstoacă
Bate-o toacă
Năpârstoacă...”

Chamard le gătea cu o dibăcie care ne lăsa cu gura căscată și o poftă crescută încă, de mărimea lor neînchipuită. Erau, într'adevăr, niște broscoi uriași, cât puii de găină, iar în farfuria întinsă a Franțuzului, care nu-și găsea tovarăș, — ceiace nu-l stingherea de loc — păreau cu adevărat ispititori.

Soldații, când au aflat de obiceiul păgân al lui Chamard s'au îngrozit. Nu-i mai primeau nici țigări din mână. Numai moș Toader Păscaru a fost îngăduitor:

— „Ei... e sărăcie mare pe lume, dom'le... Ce? Ca la noi, unde sânt vite pe toate drumurile...”

MOȘ PĂSCARU VREA SĂ-L IERT.

Ziua aceea amurgea potolită și caldă, ca o zi bună ce fusese de la începutul ei. N'o turburaseră nici nemții, n'o turburaseră nici mai marii noștri. Ca o zi blajină de vacanță la țară ori în pădure prietenoasă.

Din pricina asta, e lesne de înțeles ce dușmănos mi s'a părut focul de pușcă tras de la nemți, și e lesne de înțeles de ce fără să vreau, am simțit în el ca o nenorocire.

Așa a și fost.

Sus pe dâmbul tranșeelor, moș Toader Păscaru căzuse frânt în fulgerătura glontelui. Ședea galben și liniștit la pământ, în desișul unde îl târâseră soldații și se uita la cer. Se simțea bine, ușurat ca de-o povară, senin și împăcat.

Mi-a lămurit întâmplarea. Tranșeul făcea un cot mare. Ca să scurteze drumul a luat-o de-a dreptul pe cărăruie, măcar că se vedea de la nemți și măcar că era oprită trecerea pe acolo.

— „De unde să-mi închipui eu atâta hainie după o zi așa de liniștită...”

Părea să fie o rană ușoară de tot. Pe dinafară doar câteva picături de sânge, la încheetura de sus a piciorului stâng.

O săptămână de ambulanță.

Ca o apă neagră și rea mi s'a revărsat în inimă și în cap. Imi era așa de scump bătrânul acesta, întins galben la picioarele mele și mi se părea așa de dureroasă despăr-

țirea de dânsul, până la vindecarea rănii, că simțeam o pornire sălbatecă să-l calc în picioare ,ca să-mi răzbun ura pe nechibzuința lui, care mă nedreptățea întâi și întâi pe mine.

Căci pentru el nu putea să însemne mare lucru. Nici măcar durere. Doar câteva zile de odihnă...

Judecata asta mi-a descleștat pornirea. Fără să-mi mai stăpânesc vorbele l-am ocărit ca pe cel mai rău și mai din urmă copil.

M'a ascultat, ca totdeauna, fără să spue o vorbă și fără să clipească. Când m'am oprit, a murmurat blând:

— „De ce mi-a fost teamă tot n'am scăpat... Mă gândeam eu, că am să te supăr... Dar chiar așa de tare....“

Apoi mai încet:

— „Iartă-mă și matale, zău așa, iartă-mă!...“

Ce dracu, mi s'a năzărit mie că zâmbea? Nu știu. Asta m'a înebunit. Nu mai vedeam în fața ochilor și nu mai știam ce vorbe grele îmi ies din suflet.

De-odată, Iancu mă strânge de braț. Tresar și mă opresc. Balta de sânge de sub bătrân își făcuse pârau de vale și curgea, curgea, odată cu biata viață din el.

Tăcere înspăimântată s'a întins între noi. Scurgerea de sânge din lăuntru trupului își făcuse loc afară, iar acum își împlinea rostul ei năpraznic.

Ci numai moș Toader Păscaru nu știa nimic. În vărsarea neoprită de sânge se simțea ușor ca un fulg, fără durere și fără teamă, ca între săltarea bună a unei amețeli dulci.

Se uita neschimbat și adânc sus, sus de tot, undeva în fundul acestui cer fumuriu de înserare și se urca în cer spre el, ca o pasăre nevăzută, ca un gând...

Negură ușoară se lăsa pe ochii mari și umezi. Incet, tot mai încet, murmură din când în când:

— „Iartă-mă...”

Și ușor, bucuros de taina nepământească pe care o simțea strecurându-se în el, se stingea liniștit ca ziua asta cuminte și bună care a vrut să-i fie tovarășă credincioasă până la scăpătatul ei de totdeauna.

Dela înmormântarea lui moș Toader Păscaru, s'a petrecut în mine ceva neobișnuit. Din adânci cotloane tănuite a ieșit la iveală o mocirlă grea și nesănătoasă, pe care nimic n'a mai putut s'o stăvilească. Ani au trebuit să treacă după aceia, ani mulți, grei și dureroși, ca să stâmpere puțintel din arșița de ură și de nemilă, pe care o încrustase în zilele mele, în mintea mea, în trupul meu, nedreapta pierdere a moldoveanului aceluia bătrân, trist și bun, pe care căinoșenia unei jivine, într'o seară senină de vară l-a furat rosturilor mele și l-a dăruit unui țintirim cu trei cruci, pierdut într'o poeniță culcată pe sân de vale.

De acolo, din neștiutul unde plutești, vei fi zâmbit poate, văzându-mă cu cea mai bună pușcă din regiment cutreerând toate colțurile, pândind ore întregi cu obrazul culcat pe patul armei ca să văd unul de al lor cum vine gemând la pământ, prins ca un fluture în acul glonțului meu. Vei fi zâmbit, și vei fi dat din umeri.

Dar eu, în biata mea pornire tinerească de om al pământului meu, am vrut să te răzbun și să mă răzbun.

Și te-am răzbunat cu prisosință, bătrâne moș Toader, crede-mă.

Obișnuesc, în viața mea, să nu mă culc, până nu-mi pot spune, ca bunicul meu:

— „Imi merit hodina, Doamne!“

Din seara morții lui Toader Păscaru, am putut cu adevărat să o spun vorba asta în fiecare seară, oricât de crâncen va fi sunat în urechea Celui-de-Sus.

Descoperisem toate locurile bune de pândă de pe tranșeu. Știam trecerile celor de dincolo și locurile de sentinelă. Iar dacă îmi mușcam mâinile că n'am o pușcă cu lunetă, și cu țeavă lungă, înadins făcută pentru pânditori, cum aveau nemții în crenelurile lor betonate, aveam în schimb un ochiu tare, cu vedere bună, în care gămălia de ac a chiverei nemțești, se tăia limpede și fără tremur, tocmai în unghiul creștăturii din înălțător și în vârful de cuțit al cătării.

O vânătoare firoasă și rodnică, ce înălța în fiecare zi câte o cruce pe povârnitura de dincolo de creastă.

Eram primejduit și eu? Ei și? Dar mult mai puțin decât ei, cei de dincolo. Lupta mea cu ei, războiul meu cu ei n'avea nevoie de prefăcătoria obișnuită a războiului, unde ne făloșim cu omenia și facem orice viclenie ca să-o ocolim. Mă ascundeam bine și atacam pieziș, așa după cum ziceau socotelile de vântăoare.

Ba într'o zi, când nemții de la postul înaintat aveau chef de vorbă și se cățarau pe tranșeu, am tras, de la treizeci de metri, în plin, în fața roșie și rotundă, ca o lună, care-și arăta dinții albi și dornici de răs. Și chiuiam și eu acum, alături de Brătășanu când îi auzeam urlând peste dealuri, în durerea cărnii și în spaima morții. Ispitiți de pilda mea, soldații au început și ei o vânătoare fără măsură, așa încât Sectorul meu, liniștit de obicei, era ca o arșiță neîntreruptă a întregului front. Așa fiind nu le era greu nemților, după locul ocupat de mine să lămurească schimbul trupelor pe creasta noastră.

Mă urmăreau dealtfel și mă cinsteau cu o dragoste plină de mitraliere și de ghiulele. Degeaba striga regimentul la mine că cheltuesc prea multe cartușe și pierd prea mulți oameni. Nu-mi mai făcea nici cald nici rece. Războiul meu, însemna mai mult decât războiul lor.

Peste răzvrătirea asta s'au prăvălit două pietre grele și au potolit-o. Sau, mai bine spus, i-au schimbat calea.

Intr'o zi, o sentinelă, așezată într'un loc descoperit, părăsește postul și vine să mi se plângă că nu mai poate sta, din pricina unui observator neamț, de la 670, care trage necurmat în ea.

Imi iau pușca și alerg.

Neamțul, mă primește cu un glonț, destul de bine tras. Pun pușca pe crenele, îl caut, îi văd capul negru ca un punctișor înălțat pe creasta lui de deal și trag. Piere câteva clipe, dar numai decât îmi răspunde tot așa de aproape ca și întâia oară.

Schimbăm ca într'o bătaie demaiînainte hotărîtă, câte cinci focuri. După al șaselea, îmi înfige un glonț la dreapta puștii mele, în taluz; al șaptelea mi-l pune la stânga.

— „Mă caută bine, și se apropie“, îmi zic, și răspund. Țâșnitură de foc, nisip și praf, mă orbește. Duc mâna la ochi ca fulgerul:

— „M'a lovit!...“

Mă pipăi... deschid ochii și aproape nu-mi vine să cred:

— „Am scăpat?...“

Dar glonțul explosiv intrase la un deget sub arma mea și scăpasem.

Plecat sub buza tranșeului, ascult cum trimete glonț după glonț în același loc, sau poate, de astă dată, mai sus cu de-

getul acela, care putea să însemne linia de plutire a vieții mele...

În mine s'a răsucit ceva greu și dureros. Siguranța morții m'a făcut să lunec umilit într'o mare scârbă de mine, într'o ură și mai mare pentru ceilalți...

Scrâșnind din dinți am schimbat locul sentinelei și m'am așezat la pândă, lângă ea.

Eram ferit de astă dată și vedeam în liniște. Sentinela de la 670 zadarnic a pipăit cu gloanțe tot lungul tranșeei. Peste o oră avea să tacă pentru totdeauna.

Da, primejdia lui trecuse. Dar umilirea din mine n'a mai fost să treacă niciodată.

Seara, cântecul acela de harmonică, în care ne deprinsesem să încheem, ca într'un fel de pace zilnică, războirea noastră fără capăt, nu s'a mai auzit.

Și nu s'a mai auzit niciodată...

Peste câteva săptămâni, după ofensivă, când am trecut de lucrarea în S a nemților, Dumitru Vasile, caporalul, mi-a adus o armonică veche găsită într'un adăpost. Praf gros și urmă de paianjen pe toate colțurile ei. Iar pe burduf, două pete mari de sânge.

UNDE-S DOI PUTEREA CREȘTE...

Se vede că pregătim lupta cea mare. Asemeni poruncilor, venite de la regiment, a intrat în noi ceva înfrigorat și rău. Nu cruțăm nici o durere și nici o istoveală. Pândim, cu o nelămurită înfricoșare, agentul de legătură, când se furișează grăbit printre copaci, de poartă în săculeț ordinele batalionului, și-i ca o ușurare întârzierea zilelor crunte. Căci în adevăr, crunte se arată să fie, în strășnicia poruncilor de sus.

Croind mereu adăposturi zdravene, am primit căști și măști de gaze, hărți noi îndreptate, iar avioanele urlă când mai sus când mai jos, după curajul și treburile lor tănuite.

Zilele trecute, un ofițer francez — aviator — și-a plimbat trupul subțirel strâns în tunică neagră, pe tot lungul frontului, ca să cântărească și de jos aceia ce văzuse de sus. Sălta ușurel, ca o pisică, peste șanțuri și arăta dinți albi sub mustăcioara neagră, când îi fluera prietenește la ureche un glonț trimis de dincolo să-i ureze bun venit.

Sub seară, a plecat făgăduindu-ne că a doua zi o să ne arate ce n'am mai văzut. Dar nu s'a ținut de cuvânt. În schimb nemții au binevoit să greșească un vagon de bombe aeriene în nefericitul nostru spital dela Căiuți. Ce va fi fost acolo, nu știu. Știu însă bine ce a fost la noi, după o săptămână, când huiiau văile toate de ropotul nebun al unui bombardament întâmplat, Dumnezeu știe unde, de-

parte, spre munți. Avioanele noastre întorceau ghegeneralului nemțesc, din Soveja, vizita cu praf de pușcă de la Căiuți. Jalea pe care au stărnit-o am aflat-o mai târziu. Atunci ne-am bucurat doar de falnica întoarcere a mașinelor ușurate, de linia lor trasă ca pe sfoară și de tăcerea desăvârșită a tunurilor antiaeriene nemțești.

Decât, mica biruință de la Soveja nu se întâmpla în fiecare zi. Fusese într-o Sâmbătă și ne încheiase frumos săptămâna. Cea următoare avea să fie mai puțin veselă, fiindcă nemții, speriați se vede, de numărul avioanelor noastre, și-au mai adus câteva escadrile proaspete și pornite pe hartă...

De Luni de dimineață, un avion mai îndrăzneț ca toate, s'a plimbat peste toți copacii noștri de parcă își făcuse drum pe frunzele lor. Zadarnic țcăneau mitralierele. Zadarnic detunau puștile. Se plimba avionul, ca la el acasă. Ba la un moment dat, băgând de seamă o secție de mitraliere ieșită la lumină, s'a repezit în ea cu o bandă întregă de cartușe luminoase și explosive.

Curând alte două avioane s'au furișat, jos de tot, peste tranșeele nemțești și au năvălit în noi.

Ce-or fi vrut, e greu de știut. Ceiace simțea oricare din noi, era ca o mare batjocoră. Cu atât mai mare cu cât nu aveam nici o putință să ne răzbunăm. Pădurea, buna prietenă care ne ascundea de alte primejdii, apăra acum tot așa de prietenește mașinăriile uruitoare și jucăușe cu cruce neagră pe ele.

Deodată, de undeva din văzduh un punctișor negru s'a prăvălit țcănind.

Ca fulgerul, avioanele nemțești au luat înălțime și vre-

me de un ceas, am fost față la cel mai minunat și mai curtemurător joc de-a moartea și de-a viața pe care l-am putut vedea în zilele mele. Luptă nedreaptă și sălbatecă între trei nemți și o sfârlează românească.

Greu aș descrie ce învolburare aprigă era în ele toate. Mitralierele nu mai conțineau și goana cu răsturnări, cu înălțări, cu lunecări și căderi, era ca o hârjoană de vrăbii neastâmpărate cu pene de argint și suflet de oțel.

Lupta venea uneori jos de tot, peste copaci, iar alteori pierea pâlپând, în slava cerului, fără altă biruință și altă înfrângere, decât se alege dintr'o zburdă de copii isteți și gălăgioși .

Românul dansa încolțit de cei trei dușmani, și lăsându-se în jos ca o frunză bătută de vânt, își proptea mitraliera în coada unui neamț până îl izgonea. Urca apoi drept ca o săgeată și se răsturna pe altul.

Dar joaca asta n'a ținut mult. Cele trei avioane nemțești s'au strâns pumn și au pornit spre român ca trei drumuri care se adună la o răscruce. Sub vijelia mitralierelor românul s'a clătinat și s'a prăvălit...

Abia atunci ne-am dat seama că se jucau acolo zaruri de vieți omenești. Inimile ni s'au strâns.

Cei trei nemți își purtau în rotogoale largi și netede făloșenia izbânzii lor. Pe pământ, scrășneau dinți încleștați și poate mai încolo, întins pe iarbă între fierărie ruptă, un suflet de-al nostru, se stingea în prăbușirea cea de pe urmă. Ca și când amarul nostru, s'ar fi făcut ghiulea, primul tun și-a trimes primul proiectil. Intre cele trei avioane, un fumuleț rotund și alb s'a învolutat ca o floare. Apoi altul și altul și altele multe, repezi, grăbite, turburate.

În câteva minute cerul era zmălțat.

Dar lupta s'a apropiat de noi, peste noi. Priveliștea răcoritoare de sus a venit cu primejdia ei: paharele șrapnelor au început să stropescă pădurea.

Ne-am tras în gura bordeiului, mai la fereală. Pe cer avioanele nestingherite se învârteau pe loc. De-odată o ghiulea răzbufnește drept sub aripa unuia, și-l răstoarnă...

Am chiuit de mulțumire.

Și a chiuit mai tare ca mine Toader Grigorcea agentul de legătură, care avea un frate la bateria antiaeriană:

— „Așa, Costache, stuche-l sub coadă!”

Un hohot de râs, a pleznit sănătos de lângă noi:

— „Mai pune-i una și sub aripa cealaltă, să-l îndrești!”

Dar în aceeași clipă, un urlat de pahar, izvorât de sus, s'a coborât crescând și a trăsnit în crengi. Grigorcea s'a făcut ghem la rădăcina copacului, a zvâcnit odată, de două ori, apoi s'a întins moale.

De sub casca sfărâmată, și vârîtă în țeastă, un fir de sânge s'a prelinș încetișor.

Spre amiază batalionul ne-a trimis poșta. Intre cele cinci scrisori, una era pentru Grigorcea.

Am învârtit-o între degete; îmi tremura mâna. Am întors-o:

„Află despre mine dragă Toadere că mii dorința să te văd până noi închide ochii că am ajuns la mare slăbiciune și m'a păcătoșit boala și bătrânețea și așa mi-i dorința să te mai văd că eu numai pe voi vă am și toate îs degeaba dacă nu vă văd și iam scris și lui Costache și să te rogi și tu de domnul căpitan a tău să-ți dea drumu să te abați o zi acasă și lăi mulțumi și tu cu ceva că aici am de toate și degeaba am de toate dacă bucurie nam că nui vreme de bucurie dacă nu vă văd pe voi că acu numai năcaz pe lume și la sufletu meu că așa-i vremea...”

S P A I M Ă - R E C E

La hotarul dintre sectorul meu și regimentul din dreapta, dau de un oștean uscățiv, nalt, cu ochi aprigi, chip brăzdat și glasul tăios. Se vede cât de colo că nu-i om de sat, măcar că-i îmbrăcat mai rău și mai ponosit decât cel din urmă dintre soldați, cu o zdreanță de pantalon numai pe tice, cu opinci din piele netăbăcită, și fără tunică. Doar într'o cămașă, despre care chiar cel mai binevoitor dintre pământeni avea dreptul să se îndoiască temeinic că a fost vreodată albă și întreagă.

Ai fi zis că-i un târgovăț rămas soldat de rând de pe urma răutăților, ori mai de grabă degradat și trimis aici, în flendurile astea, să-și ispășească ticăloșiile.

Dealminteri, chiar locul unde l-am aflat eu părea loc de osândă. Un fund de vale, mlăștinos și duhnind greu de te înăbușe din pricina apei stătute și pesemne a vreunui hoit de om, rămas bietul în nămolul din fața tranșeelor.

Când m'am apropiat, ostașul întoarce capul iute și se încrunță țâștuindu-mă:

— „Stai acolo și nu mai tropăi, că te aud măgarii!”

„Măgarii” erau, se vede, nemții din creastă.

Negreșit, rezezeala asta poruncită, care îmi venea dela un soldat așezat la crenalul lui, avea de ce să mă supere pe mine, cogeamite ofițer, dragă Doamne. M'am încruntat și eu și i'am întors:

— „Ia fă bine și uită-te mai întâi cu cine vorbești!”

La răsteala mea, el râde plin de voce bună, ceiace m'a lăsat nedumerit între supărare și veselie, neștiind eu dacă vina e a îmbrăcăminții mele, care, după obiceiul frontului, trebuia să fie la fel cu a tuturor soldaților, și cu gradul abia văzut la umăr, sau dacă nu cumva oșteanul pus de sentinelă e-un nătâng nou-venit, neștiutor de orânduelile tranșeului.

Deci, îi spun mai domol, cercând să par nemânios și chibzuit:

— „Tu nu cunoști gradele, băiatule?”

— „Ba le cunosc deajuns. Dar văd că tu nu le cunoști”.

Și într'adevăr, abia atunci mi-am dat seama că pe umărul bulendrei vinete, care s'ar fi numit cămașă, licăreau două liniuți de tinichea ruginită.

Vasăzică am înaintea ochilor un locotenent.

Stau o clipă în cumpănă și privesc țintă ochii tari cari nu se deslăpesc de mine. Tremură în ei luminiți ciudate de înfruntare și batjocoră. Simte prea bine omul încurcătura în care mă aflu și petrece pe socoteala sfiiciunii ce m'a năpădit deodată, copleșindu-mi toate gândurile și zăticnindu-mi vorbele de răspuns.

Ce să-i spun? Să-i cer iertare că n'am băgat de seamă? Dar atunci ar însemna mai pe departe să-i dau peste nas că umblă îmbrăcat așa de zdrențeros încât nici prin minte nu mi-a trecut a-i bănuși vreun grad. Prin urmare prilej să jignesc un om pe care nu-l cunosc, deci nu-l știu în cel fel ar primi jignirea. N'am nici un chef să mai supăr oamenii, n'am nici un chef să mă cert cu nimeni ori să mă iau la hartă cu cineva. Asta-mi trebuie mie? N'am destulă hartă cu nemții de peste drum?

Și gândind astfel, mă prinde deodată o nesfârșită părere

de rău că n'am rămas în bordeiul meu, — cum se cuvenea la ăst ceas de amiază — ci m'am apucat să cutreer șanțurile de dragul frumuseții pădurii și cântecului de păsări. Așa dar nici decum din nevoe ostășească să priveghez sentinelele, ori lucrul.

Ce să fac? Să întorc spatele și să plec? Nu se poate. Trebuie să îngaim câteva vorbe, ori care ar fi, și să mă depărtez cât mai repede. Zic dar într'o doară:

— „N'am băgat de seamă. Nu vă cunoșteam...”

Dar el râde scurt într'o jumătate de gură:

— „Ești un prost, domnule Sublocotenent!”

— „Cum?”

— „Firește! Pentrucă mă cunoști foarte bine.”

Stau îndoit, privindu-l, să-mi aduc aminte unde și când am putut să-l cunosc, dar mi-i peste poate să aflu în răvășeala trecutului, chipul și numele lui. Dau din umeri și zic încurcat:

— „...Vă rog să mă iertați dar nu țin minte de unde vă cunosc...”

— „He!” face el „mă cunoști din cartea de istorie, domnule Sublocotenent.”

Uluit de asemenea vorbă, fac ochii mari:

— „De unde?”

— „Din istoria Franței.”

Apoi, văzându-mă înlemnit de nedumerire, zâmbește și urmează:

„...Eu sunt Napoleon. Da! Napoleon Bonaparte, Împăratul Franței!”

În minuta aceia, fulger de lumină îmi săgetează prin minți și-mi pare că toate s'au lămurit:

— „E nebun! Așa se arată bine de ce-i în asemenea hal... Dar ce caută aici? Cine i-a dat în mână pușca? Sau,

nu cumva a luat-o singur, ucigând sentinela adevărată? Asemenea faptă pare-mi-se că s'a mai întâmplat“.

Furnici și ace reci, îmi aleargă pe spinare, se urcă până în creștet. Singur, fără nici o armă la mine, aici, în sălbăticia acestui loc, nebunul din fața mea e o primejdie mai mare și mai de neocolit decât toți nemții de dincolo de sârme. Cum să-l ocolesc? Incerc sfielnic, și fără nădejde, singura cale care mi-a rămas: să-i vorbesc cu blândețe. Zic:

— „N'am înțeles ce-ați spus...“.

— „Știu!“ răspunde el scurt, cu același licărit ciudat în ochii tari și fără clipire. „Asta adeverește ce-am spus la început: că ești un prost. Altminteri ți-ai fi dat seama că sunt Napoleon Bonaparte, Împăratul Franței. Vezi bine doar, că fac de sentinelă eu în locul soldatului care ar trebui să fie aici. Deosebirea e numai atât. Că eu nu-s îmbrăcat în stralele lui Napoleon și că soldatul meu nu doarme, ci-i dus în pădure „pentru sine“... Eh! Dar ce vrei? Deosebirile astea n'au nici o însemnătate, de vreme ce a trecut un veac de când mi s'a întâmplat întâia oară povestea cu soldatul a dormit în post...“

Va să zică aveam dreptate să bănuiesc că omul nu-i soldat de rând. Tot ce-mi spusese, însemna că știe lucruri pe cari nu le știe toată lumea, ca și întâmplarea asta de care vorbea, cu Împăratul Franței și sentinela obosită, adormită în post. Dar ce ciudat sunau vorbele omului din fața mea, și toată nebunia lui, aici, în pustietățile astea, tăcute și mărețe ca stâncile din creștete de munți... Mi se părea că nu mai trăiesc, ci că aud ca prin leșin, hăueli din lumi fără ființă. Cu adevărat îmi venea să bănuiesc că visez, și m'aș fi irosit cu totul din plămada mea pământescă, dacă într'acestea, n'aș fi văzut venind prin tranșee sentinela adevărată, — un ostaș greoi și uscat, — care și-a țâcănit călcăile domol lângă ofițerul lui, spunând în șoaptă:

— „Mulțumesc dom' Lot' nent. S'trăiți!”

Ceiace zicând, îndată și-a luat locul la crenel, în vreme ce locotenentul s'a apropiat de mine, cu aceiaș privire țintă, cu acelaș zâmbet ascuțit și batjocoritor.

Salută rostind pe nemțește:

— „Ich habe die Ehre, mein Herr!” Adică: „Am onoarea, domnul meu!” Și îmi întinde o mână uscată, lungă și încordată, scuturând vânjos, mâna mea slăbită și jilavă.

— „Am onoarea să mă prezint...”

Dar nu-mi dă pas:

— „Știu cine ești. Napoleon își cunoaște și prietenii și dușmanii. Ba chiar și pe cei cari nu-mi sunt nici prieteni nici dușmani, cum ești tu. Iar fiindcă înțeleg că vrei să știi cum mă chiamă acum, am să-ți spun că lumea de azi îmi zice Florea Dimitriu. Dar firește asta nu-i o scădere pentru mine, ci pentru lume, fiindcă nu poate pricepe, proasta, că am putut să mă mai nasc odată, măcar că ar avea strașnică nevoie de așa ceva...”

Apoi închee încet, punându-mi mâna pe umăr și apucându-mă cu două degete de sfârcul urechii — întocmai cum făcea Napoleon cel adevărat când își mângâia soldații:

— „Tu nu crezi că lumea ar avea nevoie de un Napoleon nou nouț?”

— „Ba da”, fac eu, hălăduit între ape tulburi și neștiind ce să mai cred.

— „Bun! Atunci, păstrează taina pentru tine. Și ca să nu supărăm lumea, zi-mi Florea Dimitriu... Eu n'am să mă supăr de asta și nici nu pierd nimic pentru că știu ce anume cuprinde numele meu. Și-acum, după ce-am glumit îndeajuns și văd că am izbutti să-ți vâr un pic de spaimă în oase, să ne împăcăm și să vorbim de altele”.

Răsuflai ușurat. Va să zică era numai o glumă. Cam cî-

dată glumă, e drept, dar dibaci făcută, fiindcă nu-ți dădea voie să-ți mărturisești frica stârnită în tine. Și astfel caut să vorbesc liniștit și să mint:

— „Spaimă? De ce?

— „Pentru că asta am vrut și asta am izbutit. Nu cerca să minți. Eu și cu Napoleon suntem singurii oameni care ne dăm seama că războiul nu-l câștigă cel care omoară mai mult, ci acela care știe să dea mai multă spaimă, băiatule. Moartea e treabă ușoară. Oprești o inimă, vasăzică oprești un om pe loc și lași un gol de două palme într'un front. Dar golul se poate umple la loc, de când e veacul și cât vor mai fi veacuri, fiindcă asta e-o poruncire firească. Nu moare nimeni fără ca să nu fie înlocuit. Ba încă pentru fiecare mort, cresc doi în loc. Va să zică golul se umple încă mai îndesat.

„Ș'apoi, chiar de n'ar fi așa, omori tu, dar omor și eu. Prin urmare dacă ne-om tot omorî, ajungem la urmă tocmai la aceia ce e fiecare bătae: adică la doi oameni cari se încaeră între ei. Tragi tu cu tunul? Trag și eu. Te înarmzi tu? Mă înarmează și eu! Și așa, până la urmă ne mâncăm unii pe alții, până ce ajungem la același lucru: încăerare de om la om, cu ghioagele în mână, sau cu brațele goale...

„Atunci biruința a cui să fie? A celui mai tare, așa ai să zici. Dar care-i mai tare? Cel mai voinic? Nu! Știi bine că nu, și că voinicul e biruit de agerimea celui mai slab. Iar agerimea ce-i? O viclenie. Să bagi de seamă care-i cusurul voinicului, care-i greșala lui și să te folosești de ea.

„Iar când e vorba de război, adică de neamuri întregi, înclăștate în luptă, care-i cusurul și care-i greșala? Cea dintâi e că sânt prea mulți oameni strânși la un loc. Prin urmare se pot molipsi în toate. Și mai ales — bagă bine de seamă!

— se pot molipsi în avânt, în nebulie, în descreerare, și spre deosebire de toate, în spaimă.

„Eee! Uite, dar, că am ajuns la temeiul cel adevărat al biruinții și înfrângerii: avântul și spaima. Vără spaima într'un om, într'un sat, ori într'un neam, și l'ai înfrânt. De altfel toate tunurile, mitralierele, aeroplanelle, tancurile și gazele, nu trebuesc socotite că au alt rost decât să înspăimânte.

„Războiul meu, eu așa îl duc. Și tactica mea asta este: Spaima. Spaima a făurit-o Napoleon în toată Europa. Adineauri când îți spuneam că-s Napoleon, glumeam numai pe jumătate. Nu-s fățarnic să nu-mi prețuesc aceea ce prețuesc în alții. Și dacă un fleac de locotenent a ajuns Impărat al Franțujilor, pentru că a știut să hățuiască spaima oamenilor cum a vrut, dece nu m'aș pune alături de el, de vreme ce știu și eu s'o hățuesc. Deosebirea dintre noi e doar asta. Eu sunt cu mult mai presus decât Napoleon, pentru că nu-mi folosesc știința ca să mă încarc de fală și de bani, cum a făcut el. Eh! Dar bietul om avea dreptatea lui. Era sărac peste măsură, neluat în seamă, și mai ales nu l'a iubit nici o femeie, în toată viața lui. Cred că numai din pricinile astea a fost așa de necinstit. Nevoit a luptat să se facă Impărat. A nădăjduit să ajungă la un strop de fericire... Pe când eu, am meserie destul de bună și viața destul de bună, să mă pot bucura de frumusețile tuturor gândurilor și de biruința lor, fără să le râvnesc, pentru folosința mea și a unei cirezi de rubedenii cum a făcut el“.

Fără îndoială că judecățile lui Florea Dimitriu treceau dincolo de mintea mea și a oamenilor obișnuiți. Și iarăși, negreșit că omul acesta nu crescuse și nu trăia după rânduelile pe care ne-am deprins a le vedea în lumea din jurul nostru. Dar ascuțimea de brici a deșteptăciunii lui, ca

și adevărul spuselor sale, nu le puteai măsura dacă, ascultându-i numai vorbele, nu le-ai și întrupat în fapte. Adică, dacă n'ai fi știut cum anume și ce anume face, ca să-și împlinească îndrăzneala cugetului și să înfăptuiască spaima aceia pe care o urmărea în toate chibzuelile lui războinice. Căci omul acesta nu glumea nici cu viața, cum nu glumea nici cu războiul. Ai fi zis că glumea doar cu vrăjmașii. Cel puțin așa se părea, atâta timp cât faptele lui nu duceau la roade fățișe, ci se mulțumeau doar să îngrozească nemții, cu fel de fel de născociri care de care mai năzbătioase. De pildă, într'o bună zi, s'a supărat foc pe rețeaua ghimpată a dușmanilor și fiindcă n'avea cum s'o tae, a alcătuit niște prăjini lungi de tot, cu foarfeci în vârf, și a început să hăcuiască sârma de departe, ziua namiaza mare, în văzul și în spaima bieților nemți, cari nu puteau înțelege altfel lucrul, decât ca pe o pregătire de atac.

De-altminteri, aici, unde tranșeele erau foarte apropiate, Florea Dimitriu nu mai avea astâmpăr nici ziua nici noaptea. La cel mai mic zgomot venit dela nemți, el zvârlea grenade. Dar nu cu mâna, ci cu un fel de praștii anume, închipuite de dânsul, după pilda aruncătoarelor de piatră de pe vremea Romanilor, care se numeau catapulte. Iar în ziua când a văzut că nemții s'au deprins și cu foarfecile puse în prăjină, și cu granatele, Florea a găsit altă dibăcie. A luat vre-o douăzeci de frînghioare de oțel, le-a legat greutăți la un capăt și a început să le arunce una câte una peste rețelele vrăjmașilor, hățuindu-le astfel, încât se încolăceau și se înodau dela sine. Apoi, a strâns toate frînghioarele la un fus și-a început să tragă cu o macara, până ce sârmele s'au întins, au scos parii din pământ, și-au pornit-o cu rețea cu tot spre tranșeia românească.

În ziua aceia, nemții înebuniseră de spaimă. Avioanele

lor huruiau pe sus; tunurile trăgeau bezmetice în toate părțile, de nu se mai înțelegea nimic pe tot frontul, în câtă vânjoleală se stârnise de pomană. Numai Florea și cu soldații lui, erau veseli, fericiți și râdeau în tihnă. Pasă-mi-te la dânsii tunurile nu puteau trage, pentrucă, fiind prea aproape de tranșeele lor, nemții nu cutezau să svârle nici un obuz.

Iar când bubuiala părea să se liniștească, Florea trăgea un foc de pușcă, ori arunca o granată, după care toți soldații lui dădeau chiote nebunești și strigau „Ura“, descărând câteva salve, tocmai ca la un atac.

— „Răcnește bine, Ghiță, să dârdâie inima în ei!“ Așa striga el soldaților, râzînd în hohote, de spaima pe care știa bine că o stârnește în tranșeia de peste drum fiecare izbucnire de asta, ce nu putea să însemne decât atac și înaintare.

Odată, colindând noaptea prin șanțuri, în liniște adîncă și bună pace, unde numai de război nu-ți aduceai aminte, s'a mâniat:

— „Ei, dracul-dracilor! Pe-asemena tihnă, nemții nu simt că au dușmani în față. Trebuie să le-aduc aminte, dar nu așa, cu cheltuială de gloanțe, și când să se poată socoti ei la adăpost, fiind ocrotiți de tranșee. Trebuie să le arăt că și fundul pământului e primejdios“.

Zis și făcut. Indată a început a întocmi echipe de săpători, și le-a purces să găurească hrube subțiri, cătră nemți. Le-a socotit să ajungă până sub tranșeele lor, iar când au ajuns acolo le-a oprit.

Ce va fi fost dincolo, e ușor de înțeles. Se știa doar că în hrubele astea se pune dinamită, ca să se arunce tranșeele în aer. Dar primejdie nu era câtă vreme se auzea săpătura, ci abia când nu se mai auzea. Asta însemna doar că hruba

s'a săpat, că dinamita e așezată și din clipă în clipă i se va da foc.

Așa dar nemții dormeau cum dormeau câtă vreme au auzit sunându-le dedesubt, înfundat, bufnetul cazmalelor robace. Dar ce va fi fost acolo când bufnetul acela nu s'a mai auzit? Negreșit, nemții au părăsit tranșeele, după cum se obișnuia și s'au tras înapoi cu câteva sute de metri, așteptând răzbufnirea cumplită a pulberii. Și, cu câtă groază, și câte ceasuri nesfârșite vor fi tremurat ei în adăstarea năpraznicei crăntănituri, care avea să fărîme pământul din adânc!...

Ci explozia nu mai venea... Și n'a venit niciodată, pentru că Florea n'avea nici dinamită, nici interes să o pue. Interesul lui era să pue doar spaimă în inima nemților și atâta tot. Iar spaima asta a pus-o de zeci de ori, fiindcă de zeci de ori înceta lucrul și de zeci de ori îl începea din nou, făcându-i să creadă la fiecare dată că abia atunci avea să urmeze aprinderea prafului ucigaș.

De-altminteri hrubele astea nu le săpa Florea degeaba. De câteva ori le-a legat între ele și a pornit-o cu tăetura în sus, până ce, într'o noapte râciind pojghița de pământ rămasă deasupra, a făcut un adevărat tranșeu nou, dincolo de sârmele nemților, la zece pași de ei.

În nebunia de spaimă care-i cuprinsese pe bieții ostași ai kaizerului, tranșeia lor a rămas goală. Toți au fugit. Și atunci Florea, cu o secție întreagă de voinici de-ai lui, s'a plimbat două ceasuri prin toate șanțurile vrăjmașului, și prin toate adăposturile ofițerești, lăsându-le foi de hârtie înfipite cu acul în ușă, răvașe prietenoase unde scrisese, pe nemțește, imputări cum ar fi:

— „Plec îndurerat că nu vă găsesc acasă tocmai la în-

tâia vizită pe care v'o fac! O veche zicală românească spune că asta nu-i semn bun pentru prietenia noastră...“
sau:

— „N'aveți grijă de lucruri. Vi le-am păzit eu!“

Ori, scurt și cuprinzător:

— „Ich habe die Ehre, meine Herren!“

Iar sub toate iscălea: „Napoleon Bonaparte“ zis Spaimă-Rece.

FÂLFĂLOAIA.

Așa îi zicea Gâlcă. Și avea dreptate. Soldatul Fâlfăloaia Gheorghe a trecut toată viața drept un nerod și jumătate, mai întâi fiindcă îl chema Fâlfăloaia, și al doilea fiindcă era așa cum era: mic, slab, negru și cu „idei“.

De pildă, dacă îl întrebai de ce e jigărit,⁴ îți răspundea numaidecât:

— „M'a făcut mama pe vreme de secetă!“

Iar dacă îi dădeai vre'un șfichiu, cu privire la obrazul lui tuciuriu, te înfunda cu un răspuns ca ăsta:

— „Păi mama era femeie rușinoasă... m'a făcut noaptea!...“

Apoi, n'avea dreptate Gâlcă să-i zică așa cum îi zicea?

M'a pus odată naiba să-l întreb de ce îl chiamă Fâlfăloaia. Știți ce mi-a răspuns? Iată:

— „Lumea rea, Dom' Elev. M'a văzut **bronet**, și a început: fâl-fâl-fâl-fâl... până mi-a rămas porecla Fâlfăloaia...“

— Și-ți pare rău?“

— „Ba, drept să-ți spun eu matale, tot mai frumos e Fâlfăloaia decât cioară, curat. Și-apoi când vorbește omul de Fâlfăloaie, pricepe numai decât că-i vorba de mine. Dar de-o spune de cioară, cine mai știe de care țigan e vorba?“

Dar astea sânt nimicuri, pe lângă multe altele, petrecute între mine și el, în zilele noastre de front și de pădure.



— „Apoi, dom' Elev, nu ni l-au dat nemții nouă?”

Așa de pildă, eram odată în bordei și aud un șuer de obuz. Il întreb:

— „Al cui e obuzul ăsta, Fâlfăloaia?”

— „Al nemților!” zice el.

Iar eu ascut urechea să-l aud apropiindu-se... și degeaba. Obuzul, pace să mai vie. Târziu, aud o bufnitură slabă și îndepărtată.

— „Au tras la artilerie, se vede” — gândesc. Dar iată, alt fluerat, și iar întreb:

— „Dar ăsta al cui e?”

— „Apoi, ăsta-i al nostru, dom' Elev...”

Și eu, bine înțeles îmi iau grija.

Dar nu trece nici cât ai număra trei și o trosnitură năpraznică îmi scutură tot coperișul bordeiului pe cap.

— „Bine, mă nerodule!” sar eu la Fâlfăloaia „ăsta a fost al nostru?...”

— „Apoi dom' Elev... nu ni l-au dat nemții nouă?...”

Am stat și m'am uitat la el... Ce era să-i fac? Nerod și pace!

Nerod era Fâlfăloaia, așa cum spun, ba încă un nerod și jumătate. Dar în toată compania nu găseai o sentinelă mai bună ca el. Mai cu seamă în posturi înaintate era neprețuit. Ochi buni, ureche bună și frică deloc: tocmai ce trebuie.

Numai că într'o bună zi, s'a întors din post foarte cătrănit. Să fi fost de vină cele câteva obuze sparte lângă nasul lui? Nu cred. Trecusem cu inspectia pe acolo și îmi spusese foarte liniștit:

— „Aici s'a spart o purcică, dincolo alta... mi se pare mie că nemții vor să-mi dea fonție de porcar...”

— „Și tu ce-ai făcut, când au explodat?...”

— „Păi ce era să fac? M'am uitat la ele...”

Va să zică, supărarea lui Fâlfăloaia venea din altă parte. Am încercat s'o aflu, dar multă vreme n'a vrut să-și des-
cleșteze gura. Cu adevărat, părea lucru temeinic, fără
glumă.

Acum poftim, ce mi-a spus, nerodul, când s'a îndurat
să-și deschidă inima:

— „Acu, dom' Elev, ședeam la post, cum ați văzut.
De-odată, aud, departe, un glas care zice — „Bun-buun!“
Pe urmă, numai ce te pomenești, pe sus, că vine un glas
și întreabă de mine cam așa: „Unde-i Fâlfăloaia? Unde-i
Fâlfăloaia? Unde-i Fâlfăloaia?...“

„La început întreba mai încet, dar mai pe urmă s'a
întărit, s'a întărit... și-i da mereu cu: „Unde-i Fâlfăloaia?
Unde-i Fâlfăloaia... Unde-i...“ Numai că eu de colo, mi-am
dat îndată cu capul, că nu-i lucru curat, glasul ista care
vine pe sus, dela nemți, și întreabă de mine tocmai când
sânt eu în post...

„Și cum zic, venea-venea, venea-venea... și tot mai tare
— și tot mai tare... : „Unde-i Fâlfăloaia? Unde-i Fâlfă-
loaia...“

„Mai să-mi spargă urechile...“

„Mă uit eu în dreapta, mă uit în stânga... nimic!... Ve-
nea pe sus, Dom' Elev, mai să juri că-i obuz... Și numai
ce-aud odată cum strigă tare și înfundat, de mi-a spart ure-
chile: — „Uite-1!“

„Ghiulea a fost dom' Elev... și chitesc că mă căuta...
tocmai pe mine... De nimerit, — ce să zic? — nu m'a ni-
merit. Dar se vede că tare i-a părut rău de trebușoara asta,
că numaidecât am auzit un glas subțirel vâitându-se:
— „Vai, vai, vai, vai... până ce s'a stins...“

„Acu care-i buclucul? Să-ți spun. Eu n'am nici un neam

de partea muntenească, să zici că i-i dor și întreabă... Să știi că moartea umblă după mine Dom' Elev..."

Și ascultându-l, mai că-ți venea să crezi, așa de încrunțat își spunea neroziile și năzărelile lui.

Nu, hotărât lucru, mare nerod e Fâlfăloaia, mare nerod.

.....

Dar într-o noapte, mi-a făcut o năzbâtie, care le-a pus vârf la toate.

Era o beznă ca păcura. Iți vârâi degetele în ochi și umblai prin tranșee, ca orbii, pipăind pereții umezi. Nici lună, nici stele, nici măcar rachete. Și veniseră prin telefon niște ordine așa de aspre, că eram în tot dreptul să bănuim vreun atac din partea nemților. Nu mai dormea nimeni pe tot frontul. Eu, mai ales, care eram în partea cea mai primejdută din tot sectorul, aveam numai furnici în mine.

Cine altul să fie sentinelă la post înaintat, dacă nu Fâlfăloaia? Nerod-nerod, dar alt ochi mai ager, altă ureche mai bună și altă mână mai fără tremur nu era în toată compania.

În felul ăsta, cel puțin despre partea postului, eram liniștit. Firește, atât de liniștit cât era îngăduit de o noapte ca aceia și de ordine ca cele primite atunci.

Ce-o fi gândit Fâlfăloaia de toată alarma îndesată a nopții acelea, n'aș putea să știu prea bine. Dar ce nerozie a ieșit din capul lui, veți vedea singuri, mai departe.

Căci după un ceas de oarecare tihnă, focurile de pușcă s'au întezit îngrijorător. Oricât de bine aș fi știut eu că așa se întâmplă cam în toate nopțile întunecoase, când năzărelile sânt mai ușor de înțeles, totuși larma sectorului meu avea de ce să mă îngrijească. Dela o vreme, spre postul înaintat, nu mai deosebeam foc de foc, așa era de întinsă răpăiala care clocotea sub coviltirul pădurii.

Am alergat să văd ce s'a întâmplat.

Știți ce am găsit?

Nerodul de Fâlfăloaia, sta pe pânțece, lângă o rădăcină de fag și trăgea câte două focuri, unul după altul, din două arme: una așezată la umărul drept, alta la umărul stâng.

Alături, tovarășul lui de sentinelă dublă, încărca alte două arme, ca să le schimbe pe cele trase, și poc-poc, poc-poc, poc-poc...

M'am crucit.

— „Bată-te Dumnezeu, nerodule! Dar ce ți-a mai trăs-nit prin cap?...“

Atunci Fâlfăloaia, a întins gât lung spre mine și mi-a descoperit cea mai uluitoare născocire făcută pe pământul țării noastre:

— „Trag cu două puști, să creadă nemții, că avem și noi metralieră la post...“

Înțelegeți Dumneavoastră?... Fâlfăloaia, rezolvase chestia mitralierelor...

GÂLCĂ NU PRICEPE...

Făceam inspecția sentinelor din tranșee, când, din valea Limpejoarei văd ivindu-se, prin frunzișul des, două făpturi omenești. Fără să vreau, întind mâna, apuc brațul ostașului de lângă mine și-i arăt. Veneau de-adreptul pe cărarea unde era tăiată prin caii de sârmă ghimpată.

Dar ostașul m'a liniștit.

— „Dom' ofițer franțuz, cu Gâlcă...”

Chamard și Gâlcă? Era de mirare. Nici odată Gâlcă al meu nu-l iubise pe ofițerul francez. Nu-l iubise și nici era în stare să-l iubească pentru că el nu înțelege ce rost putea să aibă venirea unui străin între noi.

— „Aică-te să vă învețe el pe 'mneavoastră?... Mare minune și asta”.

Judecățile mele erau de prisos. Gâlcă avea judecata lui:

— „Păi, dacă-i așa de învățat, de ce 'mneavoastră știți limba lui și el nu știe nici măcar românește?”

În împrejurarea de față, credeam însă că s'a făcut minunea împăcării. Lucrul mi l-a întărit spusa lui Chamard:

— „Imi știi obiceiul, vreau să-mi dau seama de cum sânt locurile și trec dincolo de sârme. Ei bine, Gâlcă ăsta a fost uimitor. De două ori uimitor. Mai întâi a avut o gingășie care m'a mișcat până la lacrimi. A venit singur după mine, să mă păzească, fiindcă a văzut că sânt fără pușcă. Și pe urmă, când am vrut să-i dau câțiva lei, n'a vrut să primească. N'am crezut niciodată că un om de rând ca el, poate să aibă atâta suflet și atâta subțirime într'însul”.



— „Moartea istuia, dela mine i se trage...”

Înainte de plecare, i-a întins o țigare:

— „Un țigar bun, Ghița...” Dar Gâlcă a ridicat scurt din sprâncene, cu un „nu” neîndurat.

Rămași numai noi doi, și nedumerit de ochii crunți cu care se uita după Chamard, întreb:

— „Ce-i Gâlcă?”

— „Păi, Dom' Elev, aici treabă curată nu-i!”

— „Cum adică?”

— „Păi, ce tot meremetisește franțuzul aista, dincolo de rețele?”

— „Vede locurile, ce vrei să cate?”

— „Și matale crezi povestea asta?”

— „Dar ce să cred?”

— „Dom' Elev, să mă tai dacă aici îi treabă curată. Aista-i om cu bucluc. Una din două: ori îi șpion, ori vrea să treacă la nemții”.

Am înlemnit. Ca să mă uluiască de tot Gâlcă a întărit:

— „La urma urmei poate că e și una și alta. Păi, știi, matale că umblă cu harta la el, și înseamnă tot? Ba s'a făcut că scapă harta din mână, să-i rămâe acolo. Pricepi matale? Plan, să rămâe, s'o ia nemții. Dar ce crezi, că m'am lăsat? Am luat-o de jos și i-am dat-o: Uite, musiu Franțuz, că pe urmă o iau nemții matale...” Am spus tare să audă și nemții de pe deal.

„Și acu vine greul. Știi matale ce-a făcut? A făcut așa: „Ssst!” Adică să tac din gură, și mi-a dat bani. Păi, dacă îi era lui inima curată, de ce-a făcut: „Ssst!” și de ce mi-a dat bani?”

„Uite acum să-ți spui drept: m'am dus după dânsul să-l păzesc ce face...”

Și a încheiat hotărît ca întotdeauna:

— „Moartea istuia, de la mine i se trage...”

GÂLCĂ NU VREA SĂ FIU SUPĂRAT...

Un vălătuc uriaș de nori sângerați, creștea ca un pumn amenințător din zarea vânăta de munți.

În drumul, pe care Rușii îl făceau dimpotrivă, cântându-și veselia, noi alergam bătuți de ploae și de grindină cât oul de porumbel.

Noaptea, ne-am dormit-o în valea Leșunțului, pe câte o mână de frunze umede, întinse pe mocirla de jos, și n'a fost unul din noi să nu adoarmă cu buna știință că nu se mai trezește. Dar dimineața ne-a zâmbit veselă și bună, că ne găsisse sănătoși, proaspeți și plini de voe, ca niște copii odihniți.

Un ceas ori două de liniște.

Apoi, de-odată pădurea a luat foc și a crănțănit pământul din măruntae. Nemții dădeau un răspuns strălucit bombardamentului de la Mărășești.

Atacul a început fără întârziere. Bietele batalioane de vânători, rare și vlăguite, au fost jucărie de carne și sânge sdravenelor regimente nemțești, tinere și vârâte proaspăt în foc.

Trebuiau însă să fie ținute în loc, cu orice preț. Compania noastră avea drumul la cota 704, pe care nemții se organizau temeinic.

Plecăm. La câțiva pași, ne înghiață pe loc zăgazul năpraznic al tunurilor grele.

Locotenentul, plecat în recunoaștere, îmi lasă compania în mână. Și eu trebuie să trec această companie, sănătoasă, prin clocotul de foc și aschii de fier, care a schimbat valea într'un iad înfiorător.

Grupă cu grupă le strecor pe toate și îmi păstrez frațele, fără rușine de slăbiciunea mea. Îl păstrez la urmă, nădăjduind copilărește, într'o potolire de-o clipă!

Dar focul crește, pe măsură ce crește în mine groaza c'am greșit, păstrând la urmă și la primejdie mai mare, tocmai ce vroiam să ocrotesc.

Timpul mă strânge de gât. Mă uit la copilul galben de lângă mine și ameteșc de îndoială. E înspăimântător să mai ai ceva scump în prăpădul acesta de iad.

De-aș fi singur, aș boci.

Un sergent mi se uită în ochi. Mă înțelege. Plec fruntea. Apoi de-odată, mă încordez nebunește, pândesc cea dintâi explozie de obuz și fac semn:

— „Acolo!”

Grupa țâșnește în groapă. Nori de pietre și pământ i se abate în cap. Sânt numai ochi înebuniți de groază. Nu mai am nici inimă, nici sânge. Strig:

— „Inainte!”

Și grupa se ridică, dar în aceeași clipă se prăbușește la pământ ca tăiată de-o secure nevăzută.

Am închis ochii ca fulgerul, de m'a ars durerea pleoapelor. Ii deschid. Grupa e acolo, făcută morman negru sub valul de pământ. Urlu:

— „Inainte!”

Și grupa sare, cade, iar sare, și cade... și...

A scăpat! !

Brațele mi se frâng, moi ca de cârpă și mă prăvălesc, fără suflare, în pământul măcinat și ud.

Cât am rămas, nu știu... O clipă, două... O oră... un veac... Apoi, alt om... — Ce vorbă?! Om? — mașină, fără gând, fără încheeturi... plec încet, în picioare, ferindu-mă de explozii, prostește, cu cotul, ca de niște gânganii...

.. ..
Iată-ne sus, în buza crestei 704. Târâcoapele nemților sună lămurit și trebuie să le oprim să nu mai sune. Așa dar contraatac.

Căraruia umbroasă din dâmb ni-i arătare de drum. La dreapta, eu cu un pluton, la stânga fratele meu.

Un iureș nebun și iată-mă la trei zeci de metri de nemți. Le văd fața, le văd gurile căscate și ochii holbați de spaima acestei iviri sălbatece și neașteptate. Li simt — nu, nu zic bine — îi văd ridicați în patru labe, gata de fugă, și încremeniți de groază.

Dar de geaba! Soldații mei s'au clătinat. Firul de oțel din ei s'a frânt și glasul meu urlă zadarnic: „Înainte!...”

Aud în clipa aceea, glasul de ghiață care sună sec, acolo sus :

— „Granaten!”

Și grindina neagră se prăvale în aceeași minută peste noi. Atât.

O sută de explozii, o sută de bufnituri grele și aproape o sută de oameni îmi încremenesc acolo, pentru totdeauna, cu capul spre creasta blestemată, ca o sută de raze negre ale unui soare cernit.

Cei treizeci de oameni scăpați din hăhuijala granatelor, se lasă rostogol de vale, ca niște pietre scăpate de sus.

Am rămas singur. Vreau să strig și nu mai pot. Gură, gât, mi-s cu desăvârșire înlemnite. Doar brațele flutură moi, ca niște zdrențe fără rost, bătute de vânt. În fum de leșin, văd tăindu-se pe cer umbre negre și zbuciumate... Trag în

neștire, cu revolverul, iar de acolo, pornesc spre mine în cerc, puncte negre, care vin încet, ca niște balonașe...

Pământul se tălăzue o clipă, două, ca un leagăn uriaș. creasta se dăinăe, desfăcută de copacii rămași în aer — și într'un urlet prelung muntele lunecă peste mine, zvârlindu-mă în gol...

Mă trezesc mângâiat de palma udă și aspră a lui Gâlcă. Prin potop de gloanțe și de granate m'a tras înapoi, între ei, după perdeaua de tufișuri, care ne desparte de creastă.

Amețit, ca din somnul leșinului, las moale fruntea pe mâneca mantălii. Când o ridic, mâneca mi-i neagră. Su-doare rece a țâșnit din carne și mi-i frig.

Gâlcă îmi pipăie brațele, picioarele, pieptul... Mă doare tot. ...și nu mă doare nimic. Rană?... Nu știu... Mestec în gură gust de sânge și pe podul palmei, cu care îmi șterg buzele, se lasă o urmă de roș proaspăt...

Atunci, da. A zvâcnit în mine ceva încordat și rău. Gustul de sânge și vederea lui, a ridicat în picioare viața din mine. M'am desmeticit într'o fulgerătură de clipă, ca sub o lovitură binefăcătoare. Mă simt mai dârz, mai sănătos ca oricând și văd limpede stările toate.

Treizeci de oameni rămași. Nemții la treizeci de metri. În stânga liniște. Prin frunzișul des abia zăresc cărarea. Dincolo de ea, perdeaua verde astupă vederea.

In stânga?...

Fratele meu?...

Intreb grăbit:

— „Ce-i acolo?“

— „Nu se aude nimic...“

Trimet un ostaș să facă legătura. Il urmăresc până în cărare. Trei granate și un lătrat scurt de mitralieră îl dă-

râmbă ca pe un colț de zid. Trimit alt om. Inghiață acolo. Trimit altul și altul... Morman negru de carne vie, care mai zvâcnește încă, în durere și în moarte...

Am rămas cu douăzeci și cinci de oameni, singur, rupt de toate celelalte plutoane. Omul din dreapta îmi spune că, prin rariște, a văzut trecând departe, în spate, lanț întreg de nemți. Toți soldații mă roagă să ne retragem. Mă uit la ei și parcă nu-i aud. Apoi de-odată îmi zbârnâe ura în ochi, în glas, în inimă:

— „Vi-i frică. O să crăpați aici, de vreme ce n'ați fost vrednici să mai faceți zece pași, acolo sus, adineauri... Aici o să crăpați...”

Douăzeci și cinci de guri au scrâșnit îndelung ca într'o durere mare, o neînțelegere și o ură dincolo de priceperea minții omenești, în vreme ce eu, — liniștit, îmi încărcam revolverul, cu ochii la ei.

— „Și dacă ne ia prizonieri?” îmi șueră Gâlcă...

Prizonier? De-odată, ca o lumină mare s'a făcut în mine. Și o scăpare! Eee! Iată pentru cine îmi încărcam revolverul. Nu pentru ei, ci pentru mine.

Căci eram hotărît să stau aici până la urmă.

Atunci Gâlcă, ca și când ar fi simțit tot lanțul întunecos al judecăților mele și-a ridicat fața neagră de pe patul armei și mi-a spus:

— „Bre Dom' Su'lotinent... Mă duc eu...”

— „Unde?”

— „In dreapta, la fratele matale...”

— „ ”

— „...și om vidé ce-i de făcut...”

Am vrut să spun o vorbă și n'am putut. Simțeam că de-o spun mă podidesc lacrimile în hohot.

L-am tras doar lângă mine și l-am apucat de ceafă. Gâlcă a închis ochii ca într'un sărutat.

A pornit. Iată-l în marginea cărării, dosit în lăstăriș. O clipă, două. Se încordează, așteaptă... O clipă, două... Țășnește în cărare și în acelaș minut, ca și când el ar fi fost trăgaciul unei mitraliere, chiamă scurt cățeaua morții de pe deal. Tăiat în două, Gâlcă se năruie... O clipă, două... câteva bufnituri scurte de granate căzute... câteva explozii... O clipă două... Gâlcă se răsucește, cu un vaer lung, dincolo de cărare și pierе rostogolindu-se, în valea pe care n'o mai vedeam... O clipă... două... o veșnicie...

Apoi liniștea mare s'a întins peste tot...

Nici măcar nu mă mai doare inima...

Mă uit la ostașii palizi de lângă mine și nu-i mai cunosc... In afară de țișănușul mititel care îmi stă în spate, agentul meu de legătură, din vechiul pluton n'a mai rămas nimeni. I-am presărat ca pe-o sămânță rară, cu mișcare largă de semănător, peste toate dealurile și văile Moldovei mele, dela Mărăști până la Țuia Neagră, și de la Soveja până la Leșunț.

Și fără voe îmi vin în minte vorbele bunicului, seara, în fața patului întins:

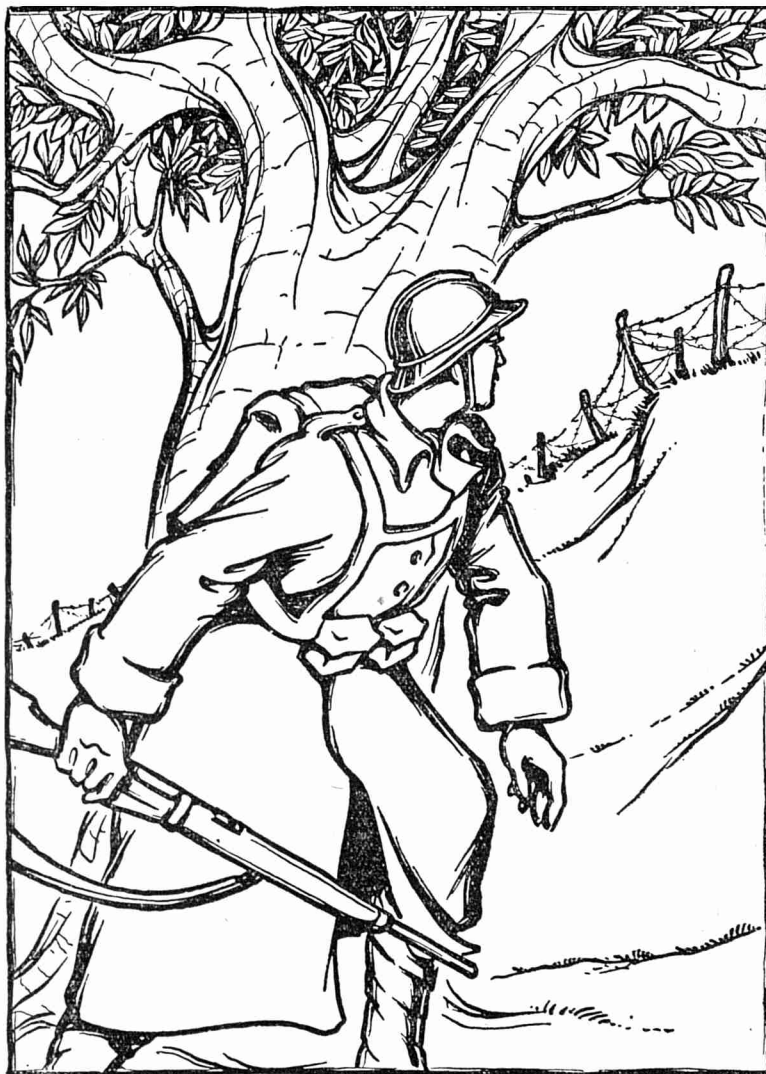
— „Imi merit hodina, Doamne!...”

Peste două ceasuri, ostașul de lângă mine, mă strânge groaznic de braț:

— „Ne-au înconjurat!... Vin prin spate!”

In fund, departe, ferite, printre trunchiuri negre de copaci, văd furnici cu armele întinse. Râd senin și mă uit la revolverul meu.. Mi-i drag în clipa asta, acest dătător de odihnă... pat al meu desfăcut...

— „Imi merit hodina, Doamne!”



...A pornit. Iată-l în marginea cărării.

Soldații își pun armele jos și își vâă fețele în unghiul cotului. Plâng...

Erau ai noștri. Am poruncă să mă trag înapoi.

La un kilometru în spate găsesc pe comandantul detașamentului, un maior oarecare. Mă primește aproape supărat:

— „Nici nu mă mai gândeam că o să te întorci!”

Mă socoteau de mult ridicat de nemți...

— „Nici n'aș fi trimes după dumneata, dacă nu mă înnebunea rănitul ăsta...”

— „Care?”

Un brancardier, dă la oparte basmaua murdară de pe fața unui soldat întins pe targă: Gâlcă...

— „Șase răni de glonț și nouă de granată...”

— „Scapă?” Brancardierul se uită la mine ca la un nebun, și râde:

— „A și scăpat!”

Și sanitarul alungă cu mâna roiul muștelor ce se plimbau pe gura înghețată, pe ochii înghețați, pe toată vrednicia și bărbăția aceia veselă, mare și inimoasă, care s'a stins în ziua asta cu soare, ca să aline o clipă amarul și desnădejdea mea!...

S'a dus să afle unde mi-i fratele...

DEZERTORUL DIN IREȘTI.

Inchipuește-ți pe front, în tranșee, un biet om necăjit căruia, ani de zile nu-i vine nici o veste de-acasă. Și doar nu-i singur pe lume, ci are nevastă, are copii, are părinți... Ai să zici îndată că asta este destul prilej pentru un om slab să-și zvârle într'o zi ranița din spate și pușca din mână și s'o ia peste dealuri până la el acasă, unde să vadă ce anume se petrece acolo, de-l socotesc ai lui mai mort ca toți morții...

Dar ostașul meu era mai tare decât atâta. N'a fugit. A răbdat până în ziua când i-a ciulit urechea și i-a zbârnâit în creier vorba spusă în treacăt de un ofițer, care asculta niște strașnice bubuituri de tun, departe, spre curgerea văilor Șușiței:

— „I-auzi nene, ce bombardament e la Irești! Nu mai rămâne un gătej în satul acela!...”

La aste cuvinte, ostașul a clipit mărunțel din ochi, a simțit o năvală de arșiță pe lângă gene și un fel de încingere grea peste răsuflarea pieptului. Pasă-mi-te acela era satul lui.

S'a așezat jos, cinchit pe o rădăcină dezvelită de mânăcătura șuvoaielor la piciorul unui copac și a stat să-și adune gândurile și să-și facă socoteli grele. Vorba ofițerului era de mare mirare și încă de mai mare suferință. Ci el nu voia să primească suferința asta, care se adăuga fără veste

peste toate celelalte suferințe ale lui. Nu voia fiindcă până în minutul acela nu-și putuse închipui satul lui și casa lui, decât într'un singur fel. Adică, întocmai cum rămăseseră la cea din urmă clipă a plecării, cu gardul de nuele încă trainic, cu învelișul de draniță cenușată în ploi, cu ferestrele chenărite în humă vânăta și cu toate plodurile suite pe poartă, ca să-l privească până nu s'o mai vedea.

Dar spusă ofițerului îi dărâmasă tot. Adusesese cutremur și foc, foamete și moarte, iar mai presus de toate, nesiguranța lor. În locul pe care-l știa al casei lui, s'a făcut ca un fel de gură neagră a iadului, unde nu mai poți desprinde nimic...

Ș'apoi mai de mirare ca orice, era faptul că Ireștii puteau să fie așa de aproape... Lui i se păreau peste zece țări și zece mări, fiindcă îi ocolise de patru ani, tot pe departe, de la Focșani în Ardeal, de acolo la Cerna, apoi în Cadrilater, pe Prut până la Botoșani și înfârșit aici, pe creasta din fața Mărăștilor. Va să zică, pentru dânsul, tot pasul bătut era adăugat la îndepărtarea de casă, precum de altfel se întâmplă totdeauna, chiar când știm că ne întoarcem în locul de unde am plecat — drumul de întoarcere veșnic ne pare mai lung. E drept, ostașul auzise în copilăria lui de un sat Mărăști!...

Dar aici, așa de departe de cotlonul lui, i-a fost ușor să-și închipue că pot să fie multe sate cu numele la fel. De aceea, nici nu s'a mirat de Mărăștii din fața noastră, nici i-a dat în gând să mai întrebe. Când a auzit însă de Irești, a înțeles că acela, fără doar și poate e satul lui și nici nu s'a gândit să se îndoiască o clipă că ar mai fi vre-un loc pe lume botezat tot așa.

L-a apucat un fel de amețală în această răsturnare a lumilor. Era semuitor unui vis pâcios și îndurerat tocmai



... a stat să-și adune gândurile...

fiindcă apropia chipuri și icoane cu neputință de ajuns.

Dar soldatul meu a înțeles în toată cețoșenia inimii lui, că nu mai poate îndura și nici c'a mai îndurat. A pândit ceasul de sentinelă dublă, în subseara aceleiași zile, și s'a făcut nevăzut printre copaci, pornind prin hartalul uriaș și pustiu dintre fronturi, ca și când ar fi fost cale ferită înadins pentru dânsul.

Fuga aceasta — cum era și firesc de altfel — a fost însemnată cu un lung șirag de lupte între cele două părți, căci pasul soldatului, oricât de ferit ar fi călcat, se auzea limpede în troznirea crăcilor și în fâșâiala frunzelor. Și astfel, nemții bănuiau că noi venim spre dâșșii, ori le trimitem patrule, iar noi bănuiam că ni se pregătesc atacuri în fundul văii. Va să zică, era prilej să tragem cu puști, mitraliere, grenade și tunuri, atât unii cât și ceilalți, ceiace făceam cu toată setea și asprimea, băgând de seamă totdeauna prea târziu că tragem zadarnic fiindcă și noi și ei loveam în acelaș loc. Pentru un om, căruia iar mai fi venit să rădă pe asemenea crâncenii de vreme, ar fi fost prilej să bage de seamă că fugarul făcuse minunea cea mai mare. Ne dăduse un dușman nou, atât nemților cât și nouă, ceiace însemna nu numai că nu ne mai dușmăneam între noi, dar ne adusese la tovărășie, îndemnându-ne să luptăm laolaltă împotriva aceluia.

Câte zile — ori mai drept vorbind: nopți — s'a trudit nefericitul fugar până să ajungă la Irești, e greu de știut. Nu știa nici el să spue, fiindcă vremea aceia nu s'a mai putut măsura în ceasuri, ci în ghiulele și în scăpări de la moarte.

Dar într'o bună dimineață, s'a trezit pe valea care o cunoștea. Iar satul și-a arătat ferfenița de lut și garduri între povârniturile unde era clădit. Atunci n'a mai putut răbda

să aștepte seara, ci a pornit ca un besmetic, bătut din două părți de-odată, în picioare, drept pe mijlocul dintre fronturi. Dacă-i adevărat că Dumnezeu pedepsește pe păcătoși, apoi atunci nebunia fugarului se dovedește fără prihană, pentrucă a ajuns în satul lui viu și nevătămat.

De bună seamă, a mânat de-adreptul acasă, unde nu-l aștepta nici răs, nici plâns. Ceva la mijloc între ceiace lăsase și ceiace-și închipuise că va găsi. Adică, o casă cu aproape toată așezarea ei gospodărească, dar fără altă viață decât o jabă de cățel schilav, care s'a repezit gudurându-se ca la un stăpân așteptat, — măcar că nu era al lui. Incolo câteva palme de pământ măcinat, câteva hălci de perete sfredelit în gloanțe de mitraliere și mușcat de schije. N'a găsit însă nici un mort și asta i-a fost strașnică ușurare. Ca dovadă că a putut crâșni:

— „Ard'o focul de muere... a luat gitele... da 'ncolo a lăsat tătă casa di izbeliști...”

Apoi nu s'a mai gândit la nimic din trecut, la nimic din viitor. Trăia în ziua de azi, adică era gospodarul ajuns la casa lui și doritor s'o așeze în toate temeiurile ei. Drept care, îndată și-a lepădat mantaua și bocancii, a răzamat pușca încărcată de prispă și a început a-și pregăti lut, ca să dregă casa.

Din ziua aceia sectorul Irești s'a făcut foarte turburat. Toate bateriile nemțești, rusești și românești s'au strâns cladără peste sat și îl bușeau cu un bombardament năpraznic, fără oprire, când toți laolaltă, când pe rând, după cum era voia lui Dumnezeu, năzăreala tunarilor sau chefurile bietului meu oștean. Căci, bine înțeles, omul nostru era zornic, săracul, să-și isprăvească treburile. Deci neputându-se bizui numai pe lucrul de noapte, trebăluia și ziua

în amiaza mare, în văzul amândoror fronturilor vrășmașe.

Apoi atunci fronturile ce erau să creadă? Nemții îl socoteau patrulă românească, iar românii jurau că-i patrulă nemțească. Vasă zică stai cu ochii țintă pe sat, dai poruncă la artilerie să bată, împroașcă gloanțe de mitraliere și — când îți vine bine — trimite o patrulă de-a ta să-i alunge pe ceilalți.

Cu toate astea era o deosebire. Și fiindcă frontul românesc nu avea cum să stea de vorbă cu frontul nemțesc, deosebirea și ciudățenia nu s'au putut afla. Anume, patrulele românești colindau degeaba satul și casă de casă, neaflând nici un neamț și neprimind gloanțe decât de sus, din tranșee, pe când patrulele nemțești ieșeau totdeauna peticite din luptă și n'au putut scormoni niciodată gospodăriile pe de rând.

De pe dealul lor, românii se cam mirau uneori, auzind răpăit de pușcă pe ulițele Ireștilor. Știau bine doar că n'au văzut patrulă de-a noastră coborând într'acolo. Dar, în tâmplându-se să fie pe aproape locul de legătură a două divizii, fiecare om și fiecare ofițer avea la urma urmii dreptul să-și bănuiască neștiința, zicându-și că o fi vre-o patrulă trimisă de peste noapte, de către divizia alăturată.

Mirare mai grea a căzut doar în ziua când nemții, săcâiți peste măsură, au atacat satul cu un batalion întreg, ceiace s'a văzut și de la o divizie și de alta și a cam zgândărit lucrurile.

— „Ei, drace!“ și-au zis atunci comandanții de pe frontul nostru. „Vecinul ăsta al meu nu se mai astâmpără!“ Iar când telefoanele de la brigăzi — și mai în urmă cele de la divizii, — au cerut lămuriri, generalii fiind și ei scoși din pepeni de fierberea frontului și oarecum îngrijorați,

au aflat toți cu mare uimire, că nimeni nu trimisese nici un om.

— „Păi atunci cu cine se bat besmeticii de nemți, frate? Cu strigoii?”

— „Naiba să-i știe!” a răspuns generalul diviziei vecine... „cu vântul și cu copacii... sau, cum le bate soarele din spate, le-o fi zvărlind umbrele lor în sat și se bat cu ele....”

Deci, a rămas limpede lucru, că nemții s'au speriat de năluci și nefiind timpuri prielnice întrebărilor și cercetărilor amănunțite, n'a avut nimeni răgaz să vadă că sânt pe lume și năluci din acele, care știu să poarte bine pușca și să sfredească trupul de om cu tot atâta dibăcie ca un țintaș de mâna întâi.

În vremea asta Precup, căci așa îi zicea ostașului, trudea de zor să-și rânduiască omeneste casa. Știa bine că lipitura pereților are să sufere încă multe măsele de schijă și de gloanțe. De aceia nu s'a lăsat dus peste măsură de nădejdi, și n'a cârpit-o decât atâta, cât i s'a părut de nevoie să o aducă în stare a îndura spărturile care o mai așteptau. În schimb, i-a scos ferestrele, i-a scos ușile, i-a scos scândurile bagdadiei și le-a ascuns în groapa făcută în zămnice, lângă toate boarfele, scaunele și uneltele rămase.

Apoi și-a făcut draniță câtă îi trebuia pentru învelit gospodăria din nou, a adus nuele câte i-ar fi fost prea de ajuns pentru trei garduri. Și însfârșit, ca omul cel strângător, a adunat de pe la toți vecinii, lemnele mari câte le-a găsit, amnari și țarași, făcându-i stivă zdravănă, în locul cel mai ferit al bătăturii.

A mai găsit prin gospodăria — și mai ales la câteva — chiar și grâne, fasole ori cartofi: A mai găsit și saci cu

făină. Pe-alocuri, și-a slujit vecinii, îngropându-le în pivnițele lor ceia ce găsise. Dar unde a găsit prea mult, ori prea puțin și-a făcut socoteală:

— „Dacă are așa de mult, poate să dea și altora... iar dacă are așa de puțin tot n'o să-i folosească“. Și gândind astfel, și-a făcut și lui un hâmbăraș plin, pitit alături de toate celelalte, în zămnicul adânc și adăpostit.

Iar cum hărțuiala neconținută cu patrulele nemțești, lăsase câțiva morți, câteva chivăre și câteva puști, a îngropat tot ce se putea păstra, neștiind el ce vremi mai vin și ce nevoi s'or arăta dincolo de liniștirea treburilor.

Apoi și-a făcut cruce, a luat pușca în mână și a purces-o de-adreptul în sus, pe unde venise, stârnind aceeași vrajbă între fronturi, și arătând strașnic de mirat și nedumerit când ofițerii lui l-au trimis la Curtea Marțială.

GRINDINA CEA NĂPRAZNICĂ.

Insfârșit, iată și ofensiva. O simțeam de multă vreme că vine, căci o pregăteam. Și ni-i tuturor ca o ușurare fiindcă, ori cum ar fi, e un capăt. Capăt? Nu știm pentru ce, pentru câți și, mai ales, pentru cari dintre noi, dar nimeni nu se îndoește că poimâne, dincolo de creasta care ne stă trufașă în față, începem ceva nou; fie chiar și o altă luptă mai crâncenă și încă mai chinuitoare decât aceia de mâine.

Tunuri mici, aduse pe samare, s'au îngropat adânc în pământ, sub hrube largi, întărite în trunchiuri vânjoase de copaci. Ferestruici înguste tăiate în clinul dealului, lasă țevile de fier să cate spre așezarea îndepărtată a vrăjmașului. Dar acela, din bârlogul lui, nu le simte, nici nu le vede. Munca s'a făcut noaptea și pe tăcute, iar acolo unde rămăsese o pată de lut din săpătură, sau o deschidere cu rost ușor de înțeles, s'au pus găteje, frunze ori crângi, de nici noi nu putem deosebi limpede ceia ce este sub ceia ce pare că este.

În estimp, tunurile cele mari, așezate în culmea dealurilor din spate, au pipăit câteva zile în șir coclaurile prin care s'au ascuns tunarii nemți, cu uneltele lor de moarte și prăpăd. Știu astăzi artileriștii noștri unde vor trebui să tragă, iar aeroplanele, hultani de lemn cu pară în ciocuri, le-au ajutat să-și măsoare bine ochirea și s'o facă a fi fără de greș.

Trupe noi, s'au îngrămădit în văile din urma noastră. Muniția doarme în stive mari, scufundată și ocrotită în paza gropilor adânci, iar rețelele s'au desfăcut, să lase cale deschisă dincolo, peste punțile făcute deasupra tranșeelor.

Căci noi, ca să ocolim primejdia, nu mai stăm în tranșeele noastre. Ne-am durat șanțuri îndărăt, unde nu ne putea găsi bombardamentul nemțesc, când va căuta să răspundă vijeliei de foc trimise nouă drept răspuns. În tranșeu au rămas doar câțiva pânditori, sortiți să dea glas de chemare, dacă s'ar întâmpla cumva ca nemții, vrând să ne stânjenească ofensiva, să pornească ei la atacul dintâi.

Două zile de detunătură năucitoare. Nici când văzduhul acestor meleaguri pașnice n'a fost mai frământat, mai rupt, mai clocotit. Fierbe parcă o căldare uriașă a spaimei și a morții, împrôșcând clăbuci de fum, stropi negri de pământ și moarte.

În mai puțin de-o zi, toate tunurile nemțești, ochite în plin, amorteșc sfârtecate de schijele Căpitanului Mardan, ale Căpitanului Covrig și ale rușilor.

Se ară bine pe dealul Măreștilor... Și e o arătură amar-nic de bine stropită... Ce rod, vei da, Doamne al îndurărilor, sămănăturii cumplite pe care o vom face noi în acest miez de vară stearpă? Inima se încrâncenează când creerul gândește, și omul din om se întoarce la fiara din care a purces, fiara flămândă și chinuită, care nu arată colții ni-mănuii în drag de pradă și de lăcomie, ci-și apără sărăcia codrului ei biet, și puii și bătrânii din ocrotirea ei.

*

În miezul nopții spre 11 Iulie, ordin de pornire. Atacul începe în crăpat de zori, la ceasul patru și jumătate.

Coborîm valea Limpejoarei cu pași de lup. E o noapte așa de frumoasă, așa de înalt îi cerul sub puzderia stelelor și așa de senin, că nici urletul tunurilor nu poate ciunti măreția slăvilor. Ai vrea să te prefiri în ele ca un abur, ca un fum. Chiar poate că îndată, peste un ceas, peste două, va veni clipa aceia... nu-l doare pe nimeni gândul că va părăsi pământul. Il doare numai sila de chin, de suferință a cărnii înjunghiate, zdrențuite.

Și iată-ne întinși pe iarbă, sub poala copacilor, așezați toți cu fața spre cer, ca și când într'acolo ni-i drumul și n'așteptăm decât porunca de plecare.

Dacă am putea pleca așa, pe linia ochilor noștri!...

Dar nu, firește, nu vom pleca așa. Simt porți care se deschid greu, cu crâșnit și încleștare...

Iar gândul durerilor ce ne așteaptă, își cere amortire...

Să fumăm o țigară. Haide, aprinde-o, camarade și trage-o bine în piept, adânc, adânc de tot... Poate e cea din urmă... Tot răul pe care ți l-a făcut tutunul, se spală acum, prin binefacerea liniștirii de acum...

N'avem voie să fumăm?... E adevărat! Dar la urma urmii, un bun ostaș, n'are nici voie să moară — cel puțin așa spune Florea Dimitriu:

— „Nu-ți dau voie să mori, dobitocule. Câtă vreme ești de capul tău, fă ce poțtești. Dar când ești soldatul meu, trebuie să-mi trăești, nu-ți îngădui să mă lipsești de tine, pentru că am nevoie de ostași să lupte, iar nu de cruci, să umple poenile. Dacă mori înseamnă că nu te-ai ferit bine. Adică nu ți-ai făcut datoria ta de ostaș!”

Hei! Bune socoteli faci Locotenente Spaimă-Rece, cum ți-au zis soldații tăi. Și încă mai bune ar fi, dacă Măria Sa Intâmplarea cu Măria Sa Norocul, ar chibzui la fel cu tine.

Dar pe noi, lasă-ne în clipa asta să facem chiar și ceiace nu avem voe. Să fumăm și să murim... vom căuta să le facem pe amândouă așa cum e mai puțin vinovat: vom muri cu fața spre nemți și vom fuma cu capetele ascunse sub mântăi.

Acum, în așteptarea clipei de pornire, ne scotocim în tainiți de inimă și ne împăcăm cu sufletele noastre. N'avem sfâșiere prea grea, pentru că n'am avut nici timp a face păcate. Sântem așa de tineri!

Și cu toate astea, iată, moartea aceia care ne așteaptă colo, undeva dosită după vre-un copac din creastă, picură în noi așezare de oameni bătrâni și trecuți peste veac. Nu-i nimeni mai bătrân ca noi, de vreme ce nu-i nimeni mai aproape de sfârșit decât noi.

Cată deci uncheșule de douăzeci de ani să-ți închei socoteala zilelor, după ce te-ai răfuit cu inima ta. Scrie-ți adiata, dacă ai de ce-o scri, sau spune-ți cu limbă de moarte vrerea ta din urmă.

S'o spunem. Trebuie s'o spunem. Dar ce să spunem? Ce avem noi de lăsat altora? Doar viața. Firește, nu-i vorba de viața noastră, căci pe-aceia n'o putem lăsa nimănu. Da' e vorba de viața altora. Și fără îndoială că altora le putem lăsa viața. Cel puțin așa ne închipuim.

De pildă, uite. Sântem pe-aici prin batalion sumedenie de băețandri tot frați, doi câte doi. Iar acasă aproape toți am mai lăsat câte o soră ori câte un frate... vasă zică, mai întâi e greu de crezut că vom muri perechi întregi, și-apoi, chiar de-ar fi așa, încă mai rămâne acasă o făptură tânără să slujească de reazim părinților sărmani.

Soarta unuia singur ne îngrozește: Țănescu. E singurul copil la mamă singură. E toată viața ei. Ei bine, îi vom lăsa lui Țănescu viața lui.

Il sfătuim atunci să rămâe devale. Nu vrea. Ofițerul activ dintr'însul se scutură de gândul nostru frățesc, ca de-o nelegiuire. Și cu toate astea n'are nici un rost să vie laolaltă cu noi. E comandantul mitralierelor. Și sântem batalion de rezervă. Noi, la companii, avem fiecare câte o secție și n'avem nici o nevoie de comandantul lor. Firesc este să stea lângă maior, lângă muniție și lângă rezervă. Abia cu ordinul maiorului, îl hotărîm însfârșit, să rămâie.

O nedibăcie a batalionului din față, descoperire nemților atacul nostru. Intr'o clipă tranșeele lor se burdușesc de soldați și iadul începe. De-acum încolo nimic nu ne mai poate întoarce înapoi.

Intr'o jumătate de ceas două batalioane sânt făcute puzderie, cu comandant, cu ofițeri cu tot. Un maior, stors de sânge, trece pe lângă noi, dus pe targă de brancardieri și plânge în hohote. Nu-l doare brațul hăcuit. Il doare ne-izbânda.

Adunăm din pădure cincizeci de oameni: atâta a mai rămas în stare să lupte din cele șase companii pârjolate în foc.

Intrăm pe linia întâia, într'un luminiș unde fiecare deget de loc e o moarte neîndoelnică, Șueră așa de întins gloanțele mitralierelor nemțești, care bat încrucișat din delături, încât de n'ar fi liniștea copacilor, ai crede că-i un harapnic cumplit de crivăț, năpădit în toi de vară.

Intins la pământ, cu șirul întreg de pușcași, urmăresc cu ochii aruncătura granatelor nemțești, urcând din tranșeia lor, zvârlite drept în sus, oprindu-se o clipă acolo, și apoi căzând în arcuire lângă noi și între noi.

Brazda se macină dedesupt, în crănțanituri groaznice de ghiulele și bombarde mari. De-asupra noastră, la un lat de palmă, urzeala căilor de glonț, țese pânză de oțel prin

care nu mai toți trece cu trupul aninat de viață. Se sfâșie parcă și se rupe în bubuituri toată schela vieții și a lumii. Iar în urmă valea Limpejoarei urlă lung ca o jivină uriașă și flămândă rătăcită pe meleaguri fără hrană și pustii...

Mira murit Vizitiu Mihai, cu țeasta sfărâmată de o grenată care l-a nimerit drept în cap. L-am văzut toată calea, cu un ochiu foarte limpede și curios. Am privit-o căzând, venind spre el, în el. L-am văzut răzbufnirea de pară și așchii, iar din țâșnitura de trăznet, am zărit rostogolindu-se scurt în țărână, o rămășiță de cap.

Cu toate astea, iată, nimic n'a tresărit în mine: nici groază, nici cutremurare, nici măcar milă. Era o priveliște, atâta tot. Ceva care merita să fie văzut...

Un pluton trece dincolo de ruptura sârmelor ghimpate. Fac un salt cu ostașii mei, și intru la rândul meu în spăratura făcută de tunuri prin rețeaua nemțească. Am găsit un loc bun: o mică mâncătură de obuz.

Trebue să aștept aici. Acum urechea s'a deprins cu zgomotul și în mine tresare un copil căruia îi place nespus să vadă înfățișarea asta a unei lupte adevărate. Pentru câteva clipe gândul morții și teama de ea s'au mistuit, cum s'a mistuit și simțul răspunderii. Am uitat și cine sânt și ce sânt. Prea e frumos! Și astfel, bag seama că frumusețea a biruit încăodată moartea...

Iată, la dreapta, în străfulgerarea dimineții abia începute, ce trandafirii și suave par fumurile exploziilor de obuz dela cota 670. In stânga, creștetul pădurii al dealului Momâia plutește ca o cladără de liliac înflorit peste pâcla tot mai deasă lăsată de ghiulele și de praful ridicat de ele. Dar

peste tot, și în dreapta și în stânga înainte și înapoi, vârtejuri uriașe, și țâșnituri de pară și aburi când albastre, când roșiatece, cresc din țărână și se sorb în ea, ca și când ar fi undeva, dedesupt, o mână uriașă care bate scoarța pământului, în adânc.

Clocotește creasta, ca o apă grea, bulbonată în fiertură. Asta e.

În asemenea măreție și atâta frumusețe, moartea nu mai are nimic din înțelesul ei înfricoșat. E-o întâmplare tot așa de neînsemnată, cum ar fi de pildă ruptura din genunchi a pantalonilor mei, pe care i-am agățat cu câteva clipe înainte, în sârma ghimpată.

Acum plutonul din față, a izbutit să ajungă în tranșeul nemțesc. Ni-a venit rândul. Mă încordez o clipă și mă fur din visarea ciudată care m'a cuprins, apoi trimit grupă cu grupă, spre șanțul vrăjmaș. În sărituri scurte, ostașii trec goana și se prăvălesc la pământ. Ci numai Bocăneț a trecut în picioare și fără grabă, cu ochii luminați de-un zâmbet așa de batjocoritor și așa de stăpân pe sine, încât părea menit să copleșească toată armata Impăratului nemțimei.

Și a trecut neatins.

Ajunși la tranșeia dușmană, ne zvârlim ca fulgerul în ea.

În picioare, drept, pe buza ei, în bucata aceia de aer sfredelită cu mii de șuerături ucigătoare, Bocăneț nu se clintește și a început să râdă. I-am părut caraghioși, noi, oameni ziși „în toată firea” cari totuși săream ca niște copii, într'o groapă ruinată.

— „Dă-te jos!” Strig eu la el. Dar Bocăneț n'are nici o grabă.

Se lasă jos încât să nu se murdărească, răzămat numai într'o mână.

În aceeaș clipă un glonț, i-a frânt osul brațului și l-a rostogolit pe bietul nătâng tocmai în fundul șanțului: privește de-o clipă a unei mâni cu două coate.

Poruncă scurtă și aspră să ne întoarcem numaidecât înapoi din pricina neorânduelilor ivite în bătălie: sântem cei dintâi cari am intrat în tranșeele nemțești, și singurii. Descoperirea noastră și începerea atacului mai înainte de ceasul hotărît, i-a oprit pe cei din dreapta și din stânga să dea și ei lupta la vreme. Așa dar trebuie să începă din nou bombardamentul, pe tot frontul, și atacul se va da iarăși, pe toată linia.

Nu apuc să ies din tranșeu și o furtună înebunită de obuze se abate peste noi. Bat tunurile noastre doar, și am prilej cum nu se poate mai bun să-mi dau seama cât adevăr spunea Brătășanu, observatorul dela artilerie, când lăuda oțelul franțuzesc.

Intr'adevăr, bun oțel. Ar fi putut chiar să fie mai puțin bun... Nu scăpa de mușcătura lui nici a zecea parte din oameni...

Ajuns la o sută de metri de tranșeu, întorc deodată capul și privesc înapoi. Mă ard în ceafă ochii de câine pe moarte ai lui Bocăneț! Doamne! L-am uitat acolo.

Strig spre sergentul Iancu și îi spun să trimeată pe care-va să aducă bietul nefericit din iadul în care a rămas. Dar iată, în acelaș timp, colo în fund, Bocăneț se cațără cu mâna sănătoasă de marginea tranșeului. Se urcă de-asupra... E în genunchi. Dă să se scoale în picioare.

O pară de foc... drept în el... și fărâme de om amestecate cu fărâme de pământ, țâșnesc negre și roșii prin fumiagul trandafiriu scaldat în soare proaspăt.

Mă sprijinesc de Iancu să nu cad. Mă uit în ochii lui

înebuniți și mă văd mai înebunit și mai galben decât toți din jurul nostru.

Clipa aceea a schimbat fața pământului întreg. O spaimă fără de margini a însluit toată șuruirea vieții din mine. Gura încleștată nu mai putea alcătui un sunet. Ochii, împaijenți ca de beție, aproape nu mai vedeau; picioarele s'au clătinat.

M'am lăsat jos, moale, ca într'un leșin.

Ați stat vreodată să vă închipuiți că v'ar trece peste trup, cu goană nebunească nămetenia de mașină neagră a unui tren din cele repezi? Iată, asta trecea acum peste mine.

M'am desmeticit într'o răpăială de grindină, care bătea prostește darabana în căștile noastre de fier. Ai fi zis că niște copii, cocoțați în vârful copacilor n'au de joacă și zvârl cu pietricele de prundiș mărunț. Erau șrapnele.

Caut să aflu ceva despre fratele meu. Nimic limpede. În cinci minute aflu o sută de vești, fiecare deosebită de cealaltă, și fără îndoială toate deosebite de aceea ce va fi fost într'adevăr. Unii spun că-i sănătos, alții că l-au văzut lovit ușor... alții tac știindu-l ucis... Și iar e viu, și iar lovit... Și inima mea geme, geme. Singura nădejde mi-i în Locotenentul Călugăru, comandantul companiei lui. Știu că îl ține pe lângă dânsul. Și Călugăru e luptător bătrân, ager și deprins cu toate primejdiile bătăliilor. Nu-și omoară oamenii de pomană, și cu atât mai puțin pe-un ofițer.

Acum, din nou așteptăm să se isprăvească bombardamentul. Lupta e ruptă și alt rost n'avem decât doar să primim țâșniturile de explozii care cutremură creasta și văzduhul. Ca un pustiu fără margini ne copleșește pe toți. Incep să aud printre detunături gemetele celor căzuți pe

câmp, osândiți să rămâe acolo poate pentru totdeauna. Încep să văd zăvârcolirile zadarnice ale celor cari încearcă să se mai târască înspre noi și ale celor cari știu că nu mai pot să vie. Și mai ales văd mâna dreaptă a lui Vizitiu, încheștată ca o ghiară vânăată pe condacul puștii lui.

Iancu îmi flutură poala mântălii și flueră, mă uit și îmi vine să râd. Biata mea manta curată e ferfeniță... Pe unde oare au putut să treacă atâtea gloanțe de nu m'au atins?

În dreapta, la câteva sute de pași Florea Dimitriu dă asalt unei lucrări de apărare, făcută în vârf de deal și cu poiană limpede în față. E înebunit. De acolo de sus fulgeră și seceră un cuib de mitraliere așa de bine durat, încât nu-l poate primejdui nimic. În asemenea împrejurări orice pas făcut înainte e moarte neîndoioasă iar Floarea nu vrea să-și ucidă soldații. Ar fi ca și când s'ar ucide pe el.

Privește ponciș din țihla în care s'a dosit și află meteahna. Atunci face scurt printre dinți, cu ochii la bârlogul morții din deal:

— „Sehr gut, meine Herren! Auf wiedersehen!“ Adică „Foarte bine domnii mei! La bună vedere!“

Apoi lasă comanda unui sublocotenent, face raport maiorului că peste un ceas cucerește poziția și pleacă înapoi spre tranșeele noastre vechi.

În drum îl întâlnește Chamard, locotenentul francez dat pe lângă regimentul nostru.

— „Ce faci, domnule?“ zice acela.

— „Nu vezi? Fug de pe front!“ Apoi din goană îi strigă:

„Nu știi că pământul e rotund? Nu-i pot ataca prin față; mă duc pe partea cealaltă a pământului, să-i atac prin spate!“

— „Ăsta-i nebun! Cu desăvârșire nebun!“ murmură

Chamard privind în urma lui Florea, până ce piere în frunziș.

Dar Florea Dimitriu era numai pe jumătate nebun. A urcat pe nerăsuflete dealul și a năvălit în cel dintâi adăpost de tun de tranșeu. A zvârlit servanții la o parte, a ochit, a încărcat singur și a tras. Odată, de două ori, de trei ori... Cuibul de mitraliere, lovit în plin, a sărit în aer.

Apoi, a poruncit servanților să desfacă tunul și a pornit cu el cu tot să ocupe în pas obișnuit poziția, unde nu mai rămăsese acum decât un morman de bârne, pământ măcinat, capete strivite și benzi de mitraliere îmbăiate în sânge proaspăt.

A așezat tunul sus, punând revolverul în tâmpla artileristilor, pentru cari nebunia asta putea să aibă urmări groaznice. A desfăcut pe urmă cele cinci mitraliere nemțești aflate în cuib și le-a dat pe mâna mitralieriștilor lui, să le pregătească de foc.

Și astfel, la ora șapte, când a început iarăși asaltul pe tot frontul, Florea Dimitriu se afla întărit, ca în cea mai veche și mai trainică redută, cu toți soldații teferi, cu cinci mitraliere grele și cu un tun de tranșeu.

Iar de-acolo, trăgea singur focuri piezișe, înspăimântând poziția vrăjmașă dela poiana Incărcătoarea, pentru că nemții nu puteau să dea altă lămurire valului de gloanțe și de obuze, decât socotindu-se înconjurați și atacați prin lături și spate.

Numai că focurile de tun trase de pe poziția lui Florea au vârit spaimă și în rândurile noastre. Nimănui nu-i trecia prin minte că se poate afla acolo un tun românesc, cu atât mai mult cu cât în vijelia obuzelor de tot felul și din toate părțile nu se vedea unde anume trage.

S'a bănuit deci un adăpost de tun nemțesc și atunci artileria noastră a început să tragă acolo cu toate gurile de odată, strânse znop peste el.

În acelaș timp, nemții, care se vede că știau mai bine decât ai noștri ce anume s'a petrecut în cuibul de mitraliere, și cine anume domnește acum acolo, au început și ei a bate în acelaș loc.

Și în mijlocul orcanului năpraznic, dezlănțuit peste dânsul Florea a sărit pe creastă, urlând:

— „Eu sânt aici, Florea Dimitriu!”

Cine să-l mai audă?

Se dezbârna poziția din încheeturi și fierbea uscat în țâșnirile năpraznice ale malurilor de pământ detunat. Peste o grupă de oameni, aciuată în fărâma unui căpețel de tranșeu, s'a răsturnat urlând, ca o stâncă prăbușită din văzduh, toată rădăcina zmultă din adânc a unui fag uriaș. Îl făcuse bucați o ghiulea de 210. Sub mitraliera din dreapta s'a înfipt, și a scuipat-o în râpă — cu servanți cu tot — o bombă venită dinspre bateria de 150 a lui Covrig.

În zece minute așchiile de copaci, lostopanele de lut și hălțile de carne omenească se amestecau în zburătura lor de iad. Ai fi zis că pământul și-a deschis o gură nevăzută, care clefăe înfiorătoare și stropește urlând spre cer, dumi-catul ei cumplit.

Câteva clipe, Florea, n'a înțeles bine ce se petrece. A văzut grupa ucisă de maiul năpraznic al rădăcinii căzute — de parcă n'ar fi fost oameni ci opt găze strivite de un pietroi — a înțeles că-i îngropată pentru totdeauna și a scrâșnit. Apoi n'a mai avut timp să gândească. A răcnit:

— „Coborâți devale!”

Dar nimeni nu putea să-l mai audă, ori să-l mai vadă. Obuzele tocău tranșeia, ca o sapă descreerată, ce s'a înver-

șunat pe-o rămă. Bulboanele de pământ clocoteau răsturnând gângăniile însângerate de pe fața lor, acoperindu-le și dezvelindu-le până le nimerea în plin, de țâșneau asemenea unor butoiașe cu sânge și carne explozivă. Intr'adevăr, aveai părerea nălucitoare că nu obuzele, ci oamenii făceau explozie.

— „Coboriți devale! Coboriți devale!“ striga desnădejdea lui Florea Dimitriu.

Dar deodată n'a mai văzut nimic. O umbră neagră i-a fulgerat în ochi și l-a acoperit. Buimac, fără să vrea, a ridicat cotul să se apere. Mâna i-a intrat în ceva cleios, cald și umed. Explozia îi împroșcase în cap un pânțecăscat, cu toate măruntaele aburind.

S'a ridicat în picioare, urlând înainte, în neștire:

— „Devale!“

Dar un cutremur i-a tăiat picioarele și l-a înșurupat cu țeasta în jos, peste băltoacele hâde de sânge întărnate.

A sărit din nou. Și iarăși iureșul trăznitor l-a făcut boț, peste hăcuiala de noroi și carne, care se întinsese ca o mazăgă înspăimântătoare sub picioarele lui. A stat o clipă nemișcat, mort. A deschis apoi ochii și a ridicat fruntea... Voia să-și vadă soldații.

O palmă jilavă și rece i-a orbit vederea. A pus mâna pe obraz și a tras îngrozit de pe el bucata băloasă de piele și păr cu care îl țintise explozia.

Zguduit până în măruntae s'a încordat nebunește și a dat să sară în sus, urlând înainte.

Dar în gura căscată de răcnet, a stropșit, ca un pumn care voia să-i înăbușe glasul, terciul unui creier proaspăt. Și în aceeași clipă, la doi pași a văzut pe fratele Vax — cum îi zicea ordonanței lui — care se sculase și voia să-i

sară în ajutor, făcând doi pași înainte, fără cap. Un obuz venit în plin i-l retezase din gât, ca un satâr.

Florea a scuipat și a rămas pe loc. În creerul cel ascuțit s'a făcut de-odată lumină rea și a hârșit un gând bolnav și jucăuș: putredă veselie a nebuniei:

— „Scârbos creer ai, frate Vax... Creer prost! Al meu trebue să aibă gust mai bun...”

Apoi, fața i s'a destins, s'a luminat și a început să râdă:

— „Ich habe die Ehre, meine Herren. Guten Tag!”

Și asta, cu ochii spre soarele, care se ridicase sus, a rămas între țâșnituri de obuze, salutând și râzând departe, spre Dealul mare, de unde băteau pe el, neîndurate, cele douăzeci și patru de tunuri cu obuze franțuzești.

La ora șapte, patru soldați de-ai lui, plângând, abia îl duceau, atâta putere îi dăduse nebunia, spre alte locuri și alte rosturi, unde cel mai bun și mai blând sfârșit nu ar fi trebuit să fie decât o cruce albă și cât mai repede venită...

Peste jumătate de ceas, am ocupat poziția întreagă, golită de nemți. În schimb plină de trupurile sfârtecate ale oștenilor noștri.

Iar la o sută de metri în spate, pe o margine de cărare, jefuit până și de bocancii din picioare, cu pânțele rupte în bucăți, ședea zgârcit, cu ochii lui de copil scoși de groază din văgăuna testei, bietul Țănescu.

Când a trecut dincolo de noi? Ce l-a îndemnat să urce coasta unde nu-i dădusem noi voie?... Nimeni n'a știut să spue.

Biata rămășiță fioroasă, zvârlită pe-o margine de cărare, a dus cu ea pentru totdeauna taina unei ursite neînduplecate. A lui, firește. Dar totodată și a noastră. Pentrucă noi, cei rămași, trebuia să plângem și să scoatem din chi-

nuițoarea lui moarte până și acest cutremurător gând: nu ne era îngăduit să dăruim nimic. Nici viața noastră, nici a altora. Noi trebuia să le mistuim numai. Să sămănăm cerul cu ele, cum sămănam pământul cu trupurile în care au sălășluit, pentruca dincolo de noi, peste noi și peste toate, să se îplinească ceva neștiut nouă, cum neștiut îi este bobului de ghindă vârât în pământ, rodul ce va fi să iasă din putrezirea lui: stejarul cel menit să crească peste veacuri.

FĂLFĂLOAIA FACE POZNE.

Am trecut cu bine și folos peste toate întăriturile nemțești. Am pierdut mai puțini soldați decât socotisem la început. Ba încă, Fălfăloaia, pe care de două zile îl socoteam mort, mi se întoarce nevătămat și vesel ca într'o zi de sărbătoare.

Bănuiesc numai decât lucruri așa de grele, încât aproape că mi-i teamă să i le spun. Intr'adevăr două zile de mistuire din sforul bătăliei, nu-s prea ușor de lămurit, decât bănuind că ostașul s'a dosit pe undeva.

Gândul acesta îmi înegurează fruntea și ochii mi se înfig în privirea lui Fălfăloaia.

— „Unde mi-ai fost?“ zic, încruntat și prea hotărît să nu iert o vină.

— „La datorie, trăiți don'...“ răspunde cătana mea tu-ciurie, cu zâmbet prea vesel pe gură, ca să-mi mai îngăduiască bănueli. Totuși, nu mă dau înfrânt și vreau să aflu:

— „La ce fel de datorie, de vreme ce n'ai fost lângă mine și lângă camarazii tăi?“

Atunci Fălfăloaia, îmi întoarce pe graiul lui cel țigănesc:

— „Păi, don' S'lotinent, eu mi-am făcut datoria de unul singur!“

— „Cum poți să-ți faci datoria de unul singur, când aici luptăm pe-un front de două divizii?“

La vorbele acestea, Fălfăloaia îmi dă un răspuns, care mă înlemnește:

— Să vedeți, don' S'lotinent... Eu am fost prizoner!"

— „Ce-ai spus?”

— „Zău așa! Am fost prizon'er. Ba chiar pot spune că am fost de două ori”.

— „Cum ai fost prizonier, și cum ai scăpat?” întreb eu zorit, dându-mi prea bine seama că, la urma urmii, spusele lui puteau să fie o minciună isteată, atâta tot, și pe care n'ar fi avut în ce fel s'o dovedească.

La întrebarea mea, Fălfăloaia îmi spune astă poveste de necrezut:

— „Să vedeți cum. Mai întâi, eu am intrat în tranșeul nemțesc chiar cu grupa a doua, precum știți și dumneavoastră prea bine, că doar ședeți colo, în groapa de obuz și ne-ați făcut semn cu degetul, adică ne-ați dat ordin să facem salt. Apoi, când am intrat în șanț, ce era să fac? I-am spus lui don' Căprar: „Eu mă duc să curăț tranșeia, că așa ne-a învățat pe noi don' S'lotinent... Și care va să zică, dumnealui a spus că la franțuzi curățitorii de tranșee sânt găinari, pentru că aceia știu să fure și oul de sub cloșcă, așa că se pricep bine la luat neamțul pe nesimțite. Apăi dacă-i vorba să fie treabă de găinari, las'pe mine... Special ca Fălfăloaia la treșoara asta, nu-i altul în tot reghimentul...”

„Atunci don' Căprar zice: „Du-te baragladină” — așa de urât vorbește dumnealui totdeauna. Parcă n'a fost făcut și el noaptea ca și mine... — Și mai zice: „Numai bagă de seamă că nemții nu-s găini, și că țipă din gură de pușcă Manlicher când pui mâna pe dânșii!”

„La așa vorbă, eu îi întorc: — „Las' don, Căprar că am luat două cartușiere cu dopuri de armă să le închid gura la

toate...“ Pe urmă am plecat pâș-pâș de-alungul șanțurilor, înapoia crestei, cam pe unde socoteam c'ar veni adăposturile.

„Dar m'am dus degeaba... Adică, vorba vine că a fost degeaba fiindcă tot am găsit eu câteceva“.

Și zicând astea, scoate din sacul de merinde, câteva cărțului nemțești și un binoclu, întinzându-mi-le mie:

— „Le-am luat că m'am gândit la dumneavoastră... Poate îți pricepe ceva din slova asta, că eu nu pricep nimic. Ș'apoi de ochian știu c'aveți nevoie. Mereu vă plângeați că al dumneavoastră nu arată bine. Și m'am socotit că aista trebuie să fie el bun dacă-i nemțesc...“

„Și-așa, cum spui, adăposturi n'am găsit. Dcar niște doruri mai adânci, făcute cu scândură, de n'aș fi stat în ele să mă tai. Păi, se potrivește cu adăposturile făcute de noi? Văleu, dadă-măiculiță, să fi venit aici o purcică mai mare, praf îi făcea pe toți!“

„De-aceia se vede că au și fugit așa de repede, de n'am găsit eu nici coadă de neamț...“

— „Cum? Dar atunci de ce spui că ai fost prizonier?“

— „Stați să vedeți, că asta a fost mai pe urmă. Eu tot cotrobăind prin tranșeu am dat de eșire, devale și m'am oprit să vie și ceilalți din urmă. Dar ei, pace să vie! Stau eu ce stau și nimic. Iar când, m'a apucat așa, un fel de teamă și un fel de scurmătură pe la lingurică de-atâta singurătate, mă pomenesc cu ghiulele dela noi... Bum-bum, bum-bum... Băteau ca în fasole.“

„N'am mai înțeles nimic și am vrut să mă întorc... Dar pe unde era chip să mă întorc, că arau porcelele de-ți era mai mare dragul.“

„Atunci, dacă am văzut și-am văzut că nu-i rost de întors, și nici nu-i rost de stat pe loc, ce era să fac? Am ochit

deval, spre nemți o vâlcică adăpostită, unde nu venea nici o ghiulea și goana acolo, să stau ferit până o trece prăpădul și s'o alege la un fel.

„Cât oi fi stat acolo nu știu, dar tare lungă mi-a părut vremea și tare urât mi-a fost! Mai-mai să-mi vie a porni înapoi printre ghiulele, fie ce-o fi.

„Numai ce mă pomenesc atunci cu unul care strigă: „Halt!“ Când mă întorc, neamțul! Unul așa, botos și spăimos, cu urechi ca oaia și cu buză de cal supărat... Eu m'am speriat oleacă, — ce să zic? — dar el era mai speriat ca mine... Ii tremura țeava puștii ca frunza plopului, măcar că eu scăpasem arma din mână, iar el era cu ea la ochi.

„Nu știu ce-a mai zis el pe urmă, că eu n'o prea rup nemțește, dar eu cred că mă suduia pentrucă l-am speriat... Și uite-așa, m'a făcut prizonier...”

— „Și unde te-a dus?”

— „Ja încolo, pe niște mâncături de văi, — știe-le ciourile pe unde-or fi venit ele!, — până ce-am dat de trupa lor”.

— „Erau mulți?”

— „Mulți, dare-ar tignafesu în gâtlejul lor! Mulți și de tot felul: și mai nalți și mai mici... dar toți speriați strașnic, slabi și urâți... Apoi, când i-am văzut eu așa de speriați, strașnic m'am bucurat. Incai m'au luat ei prizonier pe mine, dar nici lor nu li-i la îndemână, așa m'am cugetat eu”.

— „Ei, lasă acum ce-ai cugetat tu și spune mai departe ce s'a întâmplat“. Zic eu săcâit că-și tot întrerupea povestirea.

— „Păi, ce să se mai întâmple don' S'lotinent. Spusei că m'au dus”.

— „Bine, bine, dar cum ai scăpat?”

— „Cu fuga, don' S'lotinent. Că neamțul care mă prin-

sese mă tot ducea printre văi și pe care cum îl întâlnea, se oprea și hâra-hâra, dădea cu clanța... Adică, socot eu, se lauda că m'a prins...

„Apăi, asta strașnic m'a supărat! Și mă știți dumnea-voastră cât de ambițios m'o făcut mama! M'am hotărit să-l fac de rușine pe păcătos, să mă ție mințe. Și-așa, când s'a oprit odată la vorbă cu doi nemți de-ai lui, și mi s'a părut locul potrivit, că era o pădure deasă și-o întorsură de râpă, am sbughit-o în țihlă... Au țipat ei, au tras după mine... dar degeaba... Parcă eu eram prost să mă întorc, ori să fug tot într'o parte... Am făcut-o la stânga și dus am fost...”

— „Ei, și pe urmă, cum a ajuns iar la noi?”

— „Păi, toată noaptea ce crezi că am făcut? Am pândit și am mers, am pândit și-am mers tot încotro auzeam împușcături. Dar mergând eu așa, aud de-odată vorbă românească de-a noastră. Hait, zic, am scăpat! Când colo, ce să vezi! Niște moșnegi și niște femei, săracele, cărau la deal lăzi cu muniții, pe-o cărare din pădure și nu-i păzea decât un neamț. Bună socoteală ar fi fost să sar la neamț, că era destul de pirpiriu la trup, dar mi-a fost teamă că nu văd bine și-or fi și alții după el. Mai stau ce stau, și aud pe alții venind. Și-aceia tot români — strânși de prin sate, se vede.

Atunci mi-am făcut cruce, m'am încordat și când mi-am făcut un vânt în sentinela care era cu dâșii, a venit de-a berbeleacul de trei ori, măcar că era ditai zdrahonu. Pușca i-a sărit cât colo și-am pus mâna pe ea.

Acu eram la largul meu. Ii spui printre dinți:

— „Scoal' dracului de-acolo, păcătosule, că ești prizon'er!” Dar el prostul, n'a înțeles nici o boabă. Tremura de parcă îl apucaseră frigurile, iar românii săracii, mai să plângă de bucurie. Socoteau pesemne că trupa noastră a

ajuns până aici... Dar nici eu nu le-am spus cum vine părărănia. I-am trimis să plece acasă pe alt drum și să zvârle lăzile în pădure. Aveau lăzi cu granate de cele ca oul, dar negre, cum au nemții, și-am luat și eu câteva de mi-am umplut buzunarele să le am la un caz de primejdie“.

— „Și cu neamțul ce-ai făcut? L-ai împușcat?“

— „Păi de ce să-l împușc, săracul, că era bătrân. Am vrut eu să-i spui creștinește să-și vadă de drum, dar tot n'a înțeles, așa că l-am luat prizon'er de-al binelea — asta o înțeles prostul, se vede că vroia să scape de război — și l-am adus încoace“.

— „Bine, dar cum ai trecut prin front?“

— „Da', dracu știe cum am trecut, că nici eu nu știu. M'am pomenit de-odată că trosnește o pușcă lângă mine și țipă unul pe românește: „Stai!“

„Ptui, bată-te mama sfântului“, fac eu „român ești, bre?“

„Român“ zice acela. „Da'tu ce neam ești?“ „Român și eu!“ zic. „Nu se cunoaște după vorbă?“ Atunci zăbăucul se zbârlește la mine: „Nu se cunoaște că ești român!“ — „Ei, na!“ îi răspund eu „chiar român-român n'oi fi, că-s cam țigan după mamă și după tată, dar tot român se cheamă la ostășie!“... „Atunci de ce vii dela nemți, dacă ești român?“... „Păi, iaca așa și așa“... Și-i povestesc pățania toată... Dar el, cată la mine cu bănuială și zice: „Mă țigane, tu ori ești neamț, ori ești șpion... Așa că lasă pușca din mână și dă-te prizon'er să te duc la divizie“...

„Și iaca așa, don' S'lotinent, am fost odată prizon'er la nemți și m'au făcut prizon'er și românii noștri... Ba, mai mare rușinea, acu eram prizon'er lângă prizon'erul meu, neamțul...“

— „Pe urmă?“

— „Pe urmă ne-a dus la divizie, și-acolo a dat Dumne-

zeu să fie un domn căpitan care a stat de vorbă cu neamțul, nu ca mine, chiar pe nemțește... Mămulică-dadă! Vorbea don' Căpitan nemțește, mai dihai ca neamțul. Și după ce-a scris dumnealui tot ce i-a spus neamțul, a răs la mine, și mi-a spus să mă întorc la companie..."

Povestirea era bine ticluită. Chiar trecerea prin frontul nemțesc, până în rândurile noastre, putea să fie adevărată, fiindcă în vremea asta vrăjmașii, fugăriți de noi, se retrăgeau în mare neorânduială. Dar dacă lucrurile pe care mi le dăduse Fâlfăloaia, puteau să dovedească lămurit că a intrat în tranșeu nemțesc, ele nu puteau arăta, în schimb, că ostașul nu rămăsese acolo ascuns până după trecerea noastră.

— „Toate bune, Fâlfăloaia, dar dacă eu nu te-oi crede cu ce îmi dovedești că-i adevărat ce-ai spus?”

Acum, tuciuriul a zâmbit cu toată gura, arătându-și toți dinții lui albi și sănătoși, în vreme ce ochii îi sticleau a șiretenie, iar mâna îi cotrobăia în buzunar.

— „Pai, am știut eu prea bine că vorba mea n'o s'o credeți. Dar nici hârtia asta dela don' căpitan, n'o s'o credeți? Că i-am spus eu dumnealui — „nu plec nici mort de-aici, dacă nu-mi dați belet cu stampilă...”

Și mi-a întins ordinul Diviziei, prin care Fâlfăloaia era trimis înapoi companiei, laudat pentru fapta lui vitează dovedită limpede din spusele neamțului...

HAI CU TRENUL.

Nemții, prinși de spaimă, din pricina atacului nostru bărbătesc, dat cu hotărâre pe tot frontul, au început să se dă îndărăt fără măsură și fără orânduială. Vestita lor ostășie și aspra ținere a poruncilor, se arată a fi fost poveste bună doar pentru vremurile de pace și, poate, pentru împrejurări când erau biruitori. Acum sânt ca o turmă izgonită și începe să ne fie lehamite a-i tot vâna unul câte unul, răzlețiți, prin toate văgăunile, prin toate hățișurile, și prin toate podurile de case.

Vitejia ostașilor noștri i-a înspăimântat într'atât de puternic, încât unii din ei, chiar ofițeri, când sânt prinși și întrebați își arată încredințarea că lupta n'a fost dată de români, ci de niscaiva armate străine, franceze, engleze ori americane.

Văzându-ne că râdem la vorba lui, un locotenent neamț prins prizonier la bateria lui de artilerie, ne răspunde dela obraz:

— „Râdeți degeaba, domnilor ofițeri, fiindcă eu tot nu cred că sânteți români. Altminteri cum o să-mi lămuriți dumneavoastră schimbarea asta grozavă între luptele din vremea retragerii spre Moldova, sau cele dela Turtucaia, și bătălia asta care a uluit pe toți comandanții noștri, ostași vechi și pricepuți în meșteșugul războiului?”

— „Dragă domnule Locotenent“, îi răspund eu „când

am început noi războiul eram neștiutori de felul cum duceți dumneavoastră luptele pe frontul franțuzesc. Noi știam doar regulile cele obișnuite de demult. Iar în estimp, dumneavoastră avuseși vreme doi ani întregi să tot învățați felul cel nou de bătae. Nouă ne-au trebuit doar zece luni ca să-l deprindem și dovada ați simțit-o bine, nădăjduim! Asta ar mai fi și o arătare că era mai cuminte să ne lăsați în bună pace și să nu năzuiți a cotropi biata noastră țară care e tot atât de primitoare pentru orice om venit cu gânduri bune, pe cât de rea se face față de cel ce dă năvală vrăjmășește. Povestea asta e veche de tot și mereu se întâmplă la fel, de peste două mii de ani... S'ar fi cuvenit s'o știți — sau să cercați a o ști — când v'ați hotărât să ne treceți neamul prin sabie. Au încercat și alții, ba încă foarte tari, și tot au dat greș. Iar dacă n'a izbutit nimeni să ne robească de tot, e o dovadă că nu vrea Dumnezeu să fim robiți. Dumneavoastră vă scriți pe steaguri „Got mit uns“ adică Dumnezeu e de partea dumneavoastră. Vă credem. Dar credeți-ne că e și de partea noastră. Iar asta nu s'ar putea lămuri bine decât așa: Dumnezeu e de partea dumneavoastră când stați acasă la dumneavoastră, dar când dați iureș peste noi, îl lăsați pe Dumnezeu în țara dumneavoastră și aici găsiți numai pe Dumnezeul nostru...”

Trecem peste dealuri și văi, prin sate și păduri. În marginea satului Câmpurile, găsim o alcătuire de lemne, în chip de poartă făcută peste tot drumul, iar coroane bogate de stejar, frunze și flori, atârnă vestejite pe stâlpii înalți. Oamenii din sat, ne lămuresc. A trecut pe aici, nu de mult, însuși Impăratul Germaniei, ceia ce ne arată că nu-i pasă tocmai puțin de războiul purtat cu noi, și că avea destule pricini să se îngrijoreze.

Dovada iat-o astăzi, când pe sub măreța poartă a tru-fiei vrăjmașe, trec în cântec, biruitoare, oștile noastre mâ-nate spre munți.

Aeroplanelle tae zadarnic căile aerului, iscodind drumu-rile și potecile către Ardeal, să afle pe ele rămășițele oști-rilor nemțești. Rareori aduc vre-o veste de câte o ceată în răzmeriță, ori de câte un tun tras din greu pe șleahuri ne-prielnice mersului, dar ferite primejdiei.

Fuga aceasta deznădăjduită a nemților, ne bucură. Dar nu pentrucă nu mai avem a da lupte — știm doar prea bine că ne așteaptă alte multe, și încă mai crâncene — ci pentrucă spală în sufletul nostru stinghereala pe care am purtat-o iarna întreagă în inimi, osândind retragerea noa-stră din Muntenia și socotind-o că a fost făcută în neorân-duială.

Găsim, zvârlită pe drumuri, în șanțuri și pe ogoare, mu-niție bună și îmbelșugată. Găsim tunuri lăsate în adăpos-turile lor, găsim mitraliere lepădate de parcă ar fi fost po-vară de prisos, iar țarcul din satul Gogoi, unde e porunca să se strângă tot ce-a rămas de pe urma nemților, crește dela ceas la ceas, până umple o câmpie întreagă. Rareori numai, dar peste măsură de rar, aflăm câte un tun pe care tunarii lui nemți, neputându-l lua, să-l fi stricat, după cum este regula și porunca ostășească, pentruca dușmanul, ve-nind, să nu-l poată întoarce și întrebuița.

Numai cai nu găsim. Nu găsim nici unul, nicăeri. De aceia, vezi bine, aveau nevoie mare, să fugă cât mai repede în văgăuni de munți, unde să-și ostoiască groaza pătrunsă în suflete.

Dealtminteri am bucuria să văd cu ochii mei ce preț pun pe caii lor și cum anume îi folosesc.

Iată întâmplarea care m'a lămurit.

După ce-am urcat pieziș în fața Dragoslavelor, pe un clin de lut galben ca lămâia și lunecos nevoe mare, ne-am rânduie în linie de apărare, priveghind de sus toată întinderea văii unde stă aciuată Soveja.

În sat, devale, nu mișcă nimic și nu pare să mai fi rămas nimic. Deodată însă, o bubuitură năpraznică zgâlțâie temelii pământului și fabrica de cherestea sare în aer, cu întreg depozitul de muniții făcut acolo de nemți. Să-i fi pus foc chiar nemții? Sau poate va fi nimerit în el vre-un obuz de-al nostru? N'ar ști nimeni să spue, dar parcă mai degrabă s'ar lămuri astfel întâmplarea, pentru că altminteri n'ar fi de înțeles pentru care cuvânt abia atunci vedem eșind de printre case și pornind către munți, în goana mare câteva tunuri de-ale lor. Le așteptăm să iasă din târgușor, în limpeziș și așezăm toate mitralierele țintă pe ele. Două regimente întregi trag de-odată și snopul atâtor mii de gloanțe scurmă șoseaua de nu rămâne palmă de loc fără glonțul cuvenit. Căii se prăvălesc unul câte unul în hamuri încurcând mersul celorlalți, până îi îngheață pe loc, ori răstoarnă tunurile în șanț. Tunarii, câți mai scapă din grindina dela început, zadarnic își caută adăpost în dosul țevilor. Cad rând pe rând, loviți în partea neacoperită, ori de lunecările piezișe ale gloanțelor izbite de pietre sau de fierărie.

Un singur tun a scăpat și mai gonește pe șosea. Acum toate gurile de foc bat pe el. Cade un cal, cad doi, încă unul. La tunul oprit, un singur cal a mai rămas viu, zbărându-se în ham, și trei soldați.

Sar de pe chesoane, tae șleahurile și se bat pe cal, înebuniți de spaimă, în roiul de gloanțe care-i caută.

Unul din tunari, ca să aducă o împăcare neîntârziată, în bătaia asta tot pe-atât de groaznică, pe cât e de cara-

ghioasă, scoate revolverul și își întinde la pământ tovarășii prea doritori de viață. Apoi țâșnește pe cal și fuge.

Acum două regimente trag în el, nefericitul ticălos.

La cotitura șoselei, cal și călăreț, se dau de două ori peste cap.

O zvârcolire, două, apoi odihna și liniștea cea fără război și fără frică.

Dormim noaptea pe Răchitaș. Dar dormim cu adevărat, somn adânc și împospătător cum parcă decând lumea n'am mai fost avut.

E liniște doar, e bine și amintirea morții, a primejdiei, sare în aer bucățică cu bucățică, odată cu obuzele din depozitul nemțesc dela fabrică.

În zori de zi primesc poruncă dela Regiment să plec numai decât cu o patrulă mare, să caut în spre dreapta unde se află regimentul vecin și să fac legătura cu el.

Iau o secție, în cap cu plutonierul Banciu și cobor de vale.

E soare cald și frumusețe proaspătă de câmp în miez de vară și codrul bătrân; cui naiba să-i mai ardă de război, mai ales când de jur împrejur și cât țin slăvile de înalte, nimic nu-i mai aduce aminte: nici tunuri nici puști și nici soldați.

E drept, soldații sântem noi. Dar ce fel de soldați mai sântem noi, aceștia, ceata asta care merge veselă, în bună voie, vorbește tare, râde fără grijă și calcă unde vrea, purtând puștile pe umăr, cum se ține sapa, umbrela ori bățul să te apere de câini?

Dar iată-l chiar pe Banciu, plutonierul cel înăsprit în război, ostașul dârz și fără preget la primejdie, dar cuminte ca nimeni altul, prevăzător și înțelept... Până și el a uitat că-i zi de război, ci și-a adus aminte de meseria lui din

vremi de pace când era acar la Căile Ferate Române. Asta, se vede că i-a adus-o aminte vagonul micuț și ruginit care înghetase cu frânele strânse pe linia îngustă și năpădită de ierburi a fabricii de cherestea.

— „Hai să vă duc cu trenul, domnule Sublocotenent!“ zice el făcând vesel din ochi. Și sare ușor ca pisica în cutia de tablă de fier, înșfăcând voinicește frâna și răsucind-o greu până să o desmortească din năclăiala de rugină a șuruburilor ei.

— „Sue toată secția!“ poruncește el. Și soldații, cari atâta așteptau, se cuibăresc lângă mine, în prejma lui Banciu, ca niște copii bucurăși nevoe mare, că i-a luat care-va în căruță...

Vagonetul, scăpat din chinga frânelor o ia la vale încetșor. Abia merge la început. Dar coborișul liniei e repede și mersul crește grăbit în iuțeală.

Hățuindu-l din mânerul frânei, Banciu hotărăște viteza, după socoteli care erau firesc să scape priceperii mele. Dcar el era dela căile ferate și nu eu.

— „Tren de marfă!“ așa vestește Banciu, și ține mersul liniștit, până ce socoate el că am înțeles...

— „Tren mixt!“ grăește apoi, învârtind de câteva ori mânerul și dând drumul vagonului să ia repeziciune mai mare.

— „Tren personal!“ mai zice, cu glas crescut ca și iuțeala, până ce, fâlos nevoe mare, și când roțile de fier sfârâesc pe șine, iar tinicheaua grea dudue de hurducătură, strigă ca o biruință:

— „Accelerat!“

Valea Șușiței urlă prelung și scrâșnește îngrozitor în bătaia sălbatecă a fierăriei, iar ostașii mei, cu Banciu în cap, încep a chiui ca la nuntă, într'atât de mult îi fură și îi

îndeamnă viteza strașnică a acceleratului încropit. Drept să spun, îmi vine și mie a chiui alături de dânșii. Și-aș face-o negreșit dacă mi-ar îngădui tresa de pe umăr. Așa însă, chiuesc numai pe dinlăuntrul meu și bat pe nevăzute cu vârful piciorului în tabla care prea bubuește de goană ca să mai arate că sună de bătaia mea.

Gâlcă însă n'are nevoie să se ascundă. El bate zdravăn în călcâi un pas de brăușor și uită toate gradele din lume cântând:

„Măi Banciule, măi,
„Dă-i viteză, dă-i!“

Cam peste o jumătate de ceas, vârfuri de puști și chivere se ițiesc din iarbă, tăind calea ferată.

— „Nemții!“ atâta țipăt s'o mai auzit, în bubuitura vagonului înebunit de goană. Ne-am trântit fulgerător în fundul vagonului, n'am mai avut nici vreme să frânăm. Cel puțin Banciu, are acum altă îndeletnicire: face cruci mici, dar cu o viteză cu mult mai mare decât aceia a acceleratului său.

Vagonul trece praștie prin linia de „nemți“, se izbește ca o stâncă detunată de ceva mai tare ca el — lemne ori pietre trântite pe șine ca să închidă calea — sare de pe linii și ca o labă uriașă și grea ne răstoarnă în iarbă așezându-se peste noi, rostogolit, în chipul unui capac de cutie. Sau poate... de sicriu, nu?...

Răspunsul la întrebarea asta, pe care fiecare din noi și-a pus-o numai decât, a venit greu și încet. Eram amețiți.

Dar după ce ne-am dezmeticit, după ce am mișcat un deget, apoi mâna, apoi piciorul și am înțeles că de nicăeri, din trup, nu răspunde nici o durere de sfârmare, ori rup-

tură, ne-am dat seama că sântem teferi și am fi avut dreptul să fim chiar veseli dacă n'am fi știut că aici, aproape sânt guri de puști și chivere „nemțești“!

N'am mai avut vreme să mă gândesc la tristețea stării mele de prizonier — și încă făcut prizonier din asemenea ușurătate — nici să cuget la răspunderea mea, pentrucă Gâlcă mi-a chiuit în ureche:

— „Uliuu! De-ai noștri-s, bre don' S'lotinent!“

Uf, Doamne, ești mai bun cu mine decât meritam!

Căpitanul detașamentului așezat pe linie, vine la noi, își face cruce și scuipă:

— „Sânteți nebuni? Păi, voi nu știți că toată marginea pădurii e plină de nemți?“

— „Ceeee?“ Atât am apucat să îngaim, că mi s'au tăiat picioarele și mi-a amorțit gâtlejul uscat.

Va să zică, noi călătorisem câți-va kilometri de-a lungul frontului nemțesc, și numai la două sute de metri de puștile lor. Dar atunci, de ce naiba n'au tras, ci ne-au lăsat să trecem? Sau poate or fi tras și n'am auzit din pricina larmei? Dar dacă trăgeau tot ar fi nimerit pe careva... Ce-a fost? Dumnezeu știe. Și numai Dumnezeu ar fi știut dacă mintea lui Gâlcă n'ar fi găsit, pentru tovarășii lui de secție, astă lămurire cam uluitoare în felul ei, dar bună pentru astupat o întrebare ce caută răspuns la o minune:

— „Să știi una, bre don' S'lotinent, că le-o fost teamă să tragă! Au crezut că-i trin blendat!“

Cât mă privește pe mine, aș crede mai degrabă că au rămas uluiți, înlemnți, văzând nebuneasca arătare a unei cete de descreeați care le trece pe la nas, fără rost, pricină și înțeles, înfruntând mitralierele și puștile, în schimb chiuind și jucând pe tinicheaua unui vagon deschis, ca o șleahță de bețivi, ești dela un chef în lege!

CASA LUI DUMNEZEU.

Frânsesem de două zile linia dușmanului și acum înaintam cu zorul către munți, să nu-i dăm răgaz a se cuibări. Dar fiindcă regimentul nostru fusese tare hăcuit în luptele de la început, ne trecuse înainte altul, acela purtând hărțuile, câte mai puteau fi, cu rămășițele înfricate ale oștii vrăjmașe.

Noi, mergeam tihniți pe șosea, străbătând satele înșirate de-alungul ei, cu popasuri pe ici pe colo, unde era nevoie și loc prielnic, cu adăpostire de copaci, să nu ne vadă aeroplanelle, și cu apă de băut să-și stâmpere omenirea setea.

Popasul cel lung l-am făcut la o cotitură de cale din Câmpuri, într'o livadă. Peste drum, între tufe de liliaci înalți și arțari subțiri, se încenușa ridicarea surie a unei bisericuțe de bârne, veche peste măsură, fără cruce de-asaupra turlei micuțe și cu ușa vrainște.

— „E părăsită, moșule?“ întreb pe un unchiaș, care-și târise anevoe zilele bătrâne până lângă noi, bucuros că-și vede satul „întors în țara lui“.

— „Nu, domnule, nu-i părăsită. Dar blestemații au făcut-o grajd“, zice, dând din cap cu o încruntare unde nu mai era nevoie de cuvinte ca să ghicești afurisenia.

— „Grajd?“ am întrebat uluit eu. Iar gura abia a cuztezat să-mi rostească vorba, atâta pângărire îmi părea că

dospește numai în apropierea ei de numele lăcașului lui Dumnezeu.

Cu toată carnea încrâncenată de nelegiuirea pe care o aflasem, m'am grăbit să văd cu ochii fapta cea fără de seamăn.

Am intrat pe deschiderea rămasă lipsită de ușă și nici n'a fost nevoie să pășesc mai departe. Mormanele de pae și de gunoi, mă încredințau singure de adevărul vorbelor spuse de bătrân.

Iar când am mai zărit în fund, porțile împărătești smulse din țâțâni, aruncate cât colo, icoanele sfărâmate așchii, zugrăvelile murdărite și zgâriate, am înțeles că iadul războiului nu înseamnă cu adevărat nimic pe lângă iadul care se poate afla uneori în inima ticăloasă a oamenilor. Căci, de bună seamă, nevoia pe care vor fi avut-o să-și adăpostască aici caii era una, iar nebunia drăcească să aducă pângărire până și sfintelor icoane era alta.

S'au cutremurat în mine, în clipa aceia, toate rândurile de oameni, din care am obârșit. S'au cutremurat toți bieții moși curați și credincioși, la care înțelegerea puterii lui Dumnezeu știa să cinstească închinarea și rugăciunea oricui, prieten sau vrăjmaș, pentru că până la urmă tot Cel-de-Sus stăpânește în lumina Slăvilor Lui, ori cât s'ar afla pe lume neamuri care vor să-l facă al lor, dându-i alt nume, altă înfățișare și alte porunci.

Dar ca să văd acuma făpturi din cele care se închină aceleiași Atotputernicii ca și noi, necinstindu-i casa, asta n'aș fi crezut-o și nici cele mai haine gânduri nu mi-ar fi dat pas a mi-o închipui.

Infricoșat m'am pomenit în clipa aceia, ca niciodată. Și am înțeles atunci că iertarea și blândețea lui Dumnezeu nu poate acoperi iadul din inima oamenilor, duhul cel ne-



— „Câne îi cine m-a adus aici, nu cine a tras”.

gru, răz bunător și rău, care singur se osândește la întuneric și la haos.

Cu inima grea, ca o povară nedrept aruncată asupra-mi, am dat să mă întorc către ușă și să plec.

Dar privirea mi-a lămurit într'un colț o femeie sărmană cu pruncul în brațe. Ședea jos biata, pe treapta scurtă a locului unde fuseseră înainte stranele, și parcă dormea. Ținea ochii închiși. Iar brațele legănau încet, încetisor de tot, pruncul micuț și ofilit care ațipise.

Când mi-a auzit pasul apropiindu-se, femeia a ridicat la mine pleoapele grele și obosite. Apoi înțelegând că-s doritor să intru în vorbă mi-a făcut semn să nu trezesc copilul, șoptindu-mi:

— „Abia a adormit mititelul“.

Am înțeles că pruncul e bolnav și am întrebat-o:

— „Dar ce are?“

Atunci femeia a dat din cap, tristă, cu ochii goi, pierduți, arși de suferință, privind parcă fără să vadă, către catapiteasma afumată, unde ici și colo mai licărea cununa de aur a unui sfânt:

— „I-a fărmat mânuța...“

— Cine?“

— „O ghiulea“.

Vorba asta mi-a trecut fier roș prin inimă pentru că, după câte știam eu, spre satul acesta nu putuseră bate cu tunul decât bateriile noastre.

— „Dar cum s'a întâmplat? Au bătut tunurile noastre chiar în sat?“

— „Nu, Domnule“, mi-a răspuns femeia. „Ș'apoi chiar dacă ar fi bătut, ne-am fi ascuns în pivniți, ne-am fi ferit, sau ne-am fi înfundat în pădure să nu ne ajungă. Dar păgânii ne-au scos din sat și ne-au dus pe deal, să le săpăm noi

gropi și adăposturi pentru tunurile lor, pentru că au văzut că i-rați biruit și știau că veniți. De aceia au și zis către noi: „Să faceți voi adăposturile, fiindcă aeroplanele românești ne văd lucrând și tunurile lor or să tragă aici. Incai dacă or trage, pe voi să vă omoare, și nu pe ostașii noștri. Iar dacă or vedea că sânteți de neamul lor și n'or trage, cu atât mai bine“.

— „Și vasă zică“ — întreb eu — „ai noștri au tras?“

— „Au tras, domnule și încă au ochit bine... Că se mirau și păgânii ce bine au ochit. Numai, ei ziceau, să ne facă în necaz: „Uite cum vă iubesc românii voștri... Trag în voi să vă omoare“. Iar când a venit o ghiulea și a sfărmat mânuța copilului, unul a rânjit către mine, spunându-mi: „Brava român a tău... Asta nu om... Văzut copil și tras... Câne român al tău...“

Atunci eu, care am înțeles, i-am răspuns: „Câne-i cine m'a adus aici, nu cine a tras... Că acela, când a pus ghiuleaua în tun, și-a făcut el cruce mai întâi...“

În liniștea desăvârșită a biseri cuții pângărite și pustii, șoapta femeii s'a stins ușurel, ca o fâlfăire înceată de aripă ridicată înspre bolți.

Era ca un răspuns că Dumnezeu nu părăsise casa lui.

DANIE DE APĂ.

După hălăduiala de peste noapte, somnul mă sorbise cu totul în gura lui lacomă și neagră.

M'am deșteptat greu, în șoapta înfrigurată a lui Țară Lungă: „Alarmă!“

Rușii părăsiseră frontul de pe Leșunt, după o lună de dulce tovărășie cu nemții din fața lor. Ofițerii din amândouă părțile se adunau prietenește la joc de cărți și ochială de poziție. Dar cum Rușii erau mai boeroși, numai nemții se îndurau să calce drumul dincoace de creastă. În felul acesta, cu vrerea ori fără vrerea lor știau bine ce grozave întărituri aveau în față și pricepeau îndeajuns ce le trebuie, la o supărare, să poată rupe o portiță până în Grozești. Greul era până acolo. Mai departe îi duceau singure văile și dealurile rotunde ale Moldovei mele.

În ziua aceea însă, vrednica oștire a Țarului s'a lehămetit și de cărți și de prietenie. A strâns catrafuse bogate și a pornit-o înapoi, singurică și senină, cântând, de hăuiau văile păduroase, coruri de pustiu și tristețe.

În luminița albastră a zilei care se iția de pe zarea răsăritului, glasurile lor bărbătești și pline sunau împăcate și adânci. Cugete curate, plecau spre treburile lor. Urgia nouă, din cotloanele lor îndepărtate avea glas mai tare decât vaetul unui biet ogor strein. Era firesc.

Dimineța rece și străvezie, ca de sticlă, ne dădea fiori. Ordinul sunase crâncen: Pas de asalt până la poziție. Acolo, destrămate de lungimea nemăsurată a frontului golit, ședeau în gură de moarte neîndurată și fără ocol, două batalioane din al șaptelea de vânători. Veniseră și ele în grabă, aduse de la mari depărtări, ca să ție frontul părăsit de o divizie întreagă. Iar cele aflate dela vrăjmaș dovedeau că nemții au îngrămădit în fața lor cinci regimente noi-nouțe, cu cadrele neștirbite.

Batalionul nostru trebuia să întărească și să fie trupă de contra atac.

Compania pusă în front se desise în ascunzișul rourat al unei livezi de gospodărie săracă. Eram gata. Suliți de soare fulgerau piezișe și însângerate printre spărturi de frunză:

Ai fi zis că-s pete de sânge puse de mai înainte pe iarbă, pe haine și pe fețe, să însemneze locul unde vor fi să vie cele adevărate. Prevestiri triste? Nu. Gândul nostru le primea ca pe niște lucruri firești, ca pe niște necazuri mărunte, cu care te-ai deprins...

Ca să înlocuesc opririle zadarnice din drum, dau ordin să se umple bidoanele de apă. Sergentul Iancu îmi pune în vedere că fântâna e departe și se pierde vreme. Stau în cumpănă.

Din grupul de copii slabi, cu ochi mari de spaimă, de uimire și de foame, o fetiță subțirică, sare împăciuitoare:

— „Vă aduc eu cofa noastră“.

În câteva clipe bidoanele sânt pline și gurile răcorite... Micuță, cu piciorușe subțiri de trestie și cu repeziciune speriată de marea taină spre care ne ajuta să plecăm zoriți, fata din Fântânele, purtase cofa grea cu râvnă de om mare,

în tot lungul frontului. O biată albină mică, slabă și trudită.

Scot să-i dau un ban. Răsuțește scurt mâna la spate, de parcă era s'o frigă hârtiuța celor câțiva lei. Stăruesc să pri-mească. Ea scutură din cap, hotărîtă:

— „Las', că și 'mneavoastră munciți acolo la deal pen-tru noi.....“



„Purtase cofa grea cu râvna de om mare.

MATEI ILIE.

Spre Dealul-Mare, sus, în naltul cerului, se prizărește ceața alburie. E liniște și fragedă răcoare de fund al primăverii. Chefnetul îndepărtat și mocnit al câte unei puști nu mai are nimic de spaimă în el. Pare numai că plesnește scurt și astupat o scândură uscată din patul nopții largi, Crapă întunericul, așa îmi vine a zice, privind cum licăriră cerului zdrențuește negrimea pâlcului de copaci din fața bordeiului.

Mi-am trecut noaptea veghind la flăcăriua gazornitei, făcută dintr'o cutie de fasole-conserve, și un firișor de fitil răsucit din pansament. Am citit un caețel liniat, plin de buchi mărunte și necutezătoare, unde nu de mult, îmi irosisem inima tânără cu credința în doi ochi triști și cu-atât mai chemători cu cât mai mare le era tristețea.

Mi-am adus aminte de sufletul meu, cum ți-ai aduce aminte de altul, de un copil care ți-a fost drag și care-ți stârnește îndoită durere. Nu-l poți chema fiindcă nu mai vine, și nu-l poți plânge fiindcă n'a murit. Plutește între stări, ca nedesăvârșirea.

Mă simt încâinat, ca orice om pârjolit de suferință și nedreptatea ei. Caldă și acră îmi crește peste inimă o ură aspră împotriva a tot ce e viață caldă, de tihnă, și trebuință firească. Lunec în iureș spre înțelegeri pidosnice și rele pentru biata mea alcătuire omenească, nemai îngădu-

indu-mi să-mi ascult, nici o chemare a trupului. Mi-i silă să mănânc și îmi place să-mi chinuesc făptura lăsând-o să geamă flămândă. Mă bat în parte cu somnul și-mi biciuesc ațipirile ca să mă bucur de izbândă asupra mea însumi.

Și toate astea pentrucă vreau ceva, altceva și nu știu ce vreau. Nu știu decât un singur lucru, dar pe acesta îl simt tare și drept, ca fulgerarea unei schije de granate în carne. Știu că e ceva neîntreg alcătuit în mine și că acest ceva e obârșia tuturor nelămuririlor. Insfârșit că port în mine o hărăzire spre dureri, pornită dintr'un fel de lipsă a bărbăției să-mi mărturisesc îndoelile, lipsă care duce spre o moalecă încredere în oameni.

N'am cătat în ochii oamenilor. N'am adâncit niciodată nimic. Am fugit de presimțirile mele și de pornirile mele rășădind deasurpa unei moșteniri venite de la țărani sănătoși, întregi și chibzuiți, o ușurătate trândavă care vrea să aibă bună pace cu alții și cu sine, fugind de toate împuncișările amare ce-i pot fi prilej de lămurire.

M'am mințit că oamenii sânt buni, pentrucă de mi-aș fi mărturisit că sânt răi ar fi trebuit să le stau împotrivă și să lupt cu dânșii.

Mi-i scârbă de ei, dar mi-i mai scârbă de mine. Și dacă am ajuns până aici, apoi, hotărât lucru, nu merit să-mi dau, aceia ce eu singur îmi cer.

Și cu toate astea, uite în ceasuri cuminți cum e mijirea asta de zi, răcoarea blajină și bună a liniștei de afară, strecoară în suflet un strop de împăciuială cu mine însumi. Eu și eu, facem un mic armistițiu ca să îngropăm morții, nu? Cam așa ar veni. Căci, pe drept cuvânt, îngropare de morți a fost noaptea asta de veghe când am stat să mai citesc rândurile prăfuite în care mi-am scris odinioară —

hehei! mult mai e de atunci! — toate tremurările dulci de gând și inimă avute în anul unei studenții negrijulive și odihnitoare, ca înseninarea albă a livezii care deschide ochi de flori către călătoarele Domnului venite de departe în bine vestirea lor.

Floare albă de cais,
 Floare albă. floare albă,
 Face-mi-aș din tine salbă
 Pentru dulcele meu vis,
 Dar să nu-î spui floare albă
 Care mână te-a trimis,
 Nici ce dor și nici ce vis
 În petala ta s'a 'nchis...

Hm! Și asta eu am scris-o, eu am gândit-o! Eu cel de azi, care stau aici, răzimat de ușorul bordeiului cu bocancii până la gleznă în clisa moale, cu rufele pe mine ne-schimbate de două săptămâni, curelele cătărămite și subțiorile foind de păduchi.

Floare albă de cais...

Zvâcnește inima în loc ca o pasăre speriată din somn pe crenguța ei, de pune tremur în toate frunzele copacului. Simt tremurul până în vârful degetului, așa m'a ciocnit fără veste ivirea de nălucă a sergentului Iancu.

— „Ce-i?”

— „Trăiți Don' am schimbat sentinelele!”

— „Cum?...”

— „Sentinelele...”

— „Senti?... Aha! Bun. Apoi du-te de te culcă. Le inspectez eu”.

Și a pierit tot așa cum venise. Fără să-mi dau seama când... Mie mi se învâрте în creier încet:

Floare albă de cais...

Mă scutur. La urma urmei e o nerozie fără margini să mă las stăpânit de așchiile astea nevrednice de amintiri, care nu pot face alta decât să-mi scrijelească inima din nou. Știu eu bine cine-i de vină: liniștea și dimineța aceasta fără tunuri și fără morți... Poate și primăvara care a mus-tit pe toate dealurile de parcă tot văzduhul miroase a dragoste.

Apuc a gândi și-mi vine să râd singur de gândul meu. Mai întâi și întâi că eu habar n'am ce-i aceia dragoste. Am zvârlit trei flori unei fete și am tremurat ori de câte ori am întâlnit-o. Da, i-am sărutat odată mâna. Dar iată că habar n'am măcar cum îi era pielea mării. Și apoi? Am primit o carte poștală ilustrată dela o mănăstire, cu un semn de întrebare prizărit într'un colț. Abia l-am găsit între mângăliturile păcătoasei de ștampile...

Dar mai apoi? Nimic... Doar odăița mea, cu pereții plini de zeci de fețe ale aceluiaș chip... — desene făcute de mine — adică visuri, visurile mele.

Adică eu. Eu, eu și mereu numai eu.

**Floare albă de cais,
Floare albă, floare albă,
Face-mi-aș din tine salbă...**

Adică tot eu. Și care „eu“? Eu, acela, care nu mai sânt, care nu mai pot fi. Atunci, pentru numele lui Dumnezeu să isprăvesc odată cu minciuna asta.

Hai mai degrabă, să inspectez sentinelele. Am în seamă postul înaintat...

Urc anevoe prin mâzgă, vârandu-mi din când în când mâna întregă în talazurile reci, muiate de prelinsul încețișor al stropilor de rouă.

— „Stai! Cine-i?” tae ascuțit șoapta din nevăzut.

— „Rond” molfăi eu cu dinții strânși.

— „Parola...”

Stau o clipă, fără glas. Parola? Care Dumnezeu o fi? Habar n'am care-i parola. Cuțitul de glas, fierbe noaptea ca o țâșnitură de abur.

— „Dă parola! Altfel trag!”

Mă supăr:

— „Ia du-te dracului și lasă-mă 'n pace!”

Stă și el o clipă fără să știe ce are de făcut. Apoi, deodată, aproape ca un strigăt înfundat:

— „Dă parola!” Apoi numaidecât:

— „Parola!...”

Abia apuc să-i răspund:

— „Ce mă, ești nebun?...” Și para puștii îmi trăznește în ureche, țiuindu-mi glonțul pe lângă cap.

— „Mor ca Ion!” îmi trece fulgerător prin cap. Dar fulgerător îmi aduc aminte parola.

— „Vlad!”

— „Țepeș!” răspunde ostașul gâfâind și scoate capul de după scorbura în care era ascuns, cercând să mă lămuirească în noapte.

— „Bine, mă băiatule, tragi în mine?...”

A înghețat când m'a cunoscut. Bolmojește câteva vorbe la întâmplare:

— „Nu v'am... Am crezut... N'am...”

Nu-i mai spun nimic. Nici n'am ce-i spune fiindcă la urma urmei el are dreptate. Suflu rar și adânc să-mi așez

bătăile inimei pe făgaș bun și plec mai departe cotind spre stânga la postul înaintat.

În drum o umbră neagră îmi astupă trecerea. Nu mă vede, nu mă aude, nu mă simte: Gâlcă. A întins coatele pe taluz, și-a culcat capul pe braț și parcă doarme. Mă uit la fața lui. Ochii deschiși.

Îi pun încet mâna pe spate, pe după gât:

— „Ce-i Gâlcă? De ce nu dormi?” Intoarce numai ochii și oftează liniștit.

— „Mi s'o spăriet somnu' Don' Elev! Da îi ghine aici...”

Apoi într'un târziu sfielnic: „Și vine din cale o miroaznă de floare, care nu se mai află... trebuie să fie vre-un merisor, ori un zarzăr ceva... dacă v'ați uita mai bine chiar li-cărește o albeață încolo, în mâna dreaptă... niscaiva floare albă...”

— „Cum?” întreb eu de parcă n'am auzit bine. Iar când îmi răspunde domol:

— „Floare albă...” mie îmi urmează în ureche cu acelaș glas și aceiaș măsură:

. de cais,
Floare albă... Floa... re... al...

— „Tu ești însurat, Gâlcă?”

El oftează:

— „Păi, da...” și după o mestecare leneșă de gând, urmează:

„Numai, era mai ghine să nu hi fost...”

— „De ce?” Îmi răspunde, simplu, firesc și totuși ca un fel de vaer greu:

— „Nu mai sânt om, Don' Elev. Nuu... falca mé îi prav, care va să zică... de mai nu pot mânca. La chicior hăcuit,

la mână hăcuit... Care femei s'ar bucura?" Apoi mai încet: „Iaca, drept să vă spui eu matala, nu zic că aş vrc să mor... da' mare uşurare ar hi la inima mé de şi-ar afla pe oarecine, numa om vre'nic să hie, să aibă mulţămire de casă...”

Am scrâşnit:

— „Cum poţi să vorbeşti așa?”

— „Păi, cum alta să vorghiesc!”

— „Apoi bine, nu ții de loc la dânsa?”

— „Vaz'o Maica Precistă! Cum n'aş ține?”

— „Atunci?” A încheiat:

— „Tocma de aceia... că doar am luat-o să țiu casă cu é, nu spital...”

L-am bătut încet pe umăr, rar, rar de tot... domol, tot mai domol, până m'am trezit că parcă-i păturesc încet înapoi în trup, viața care începuse a-și căuta alte căi.

De la el încolo, am urcat foarte greu.

O sentinelă, două, trei, cinci... Acum postul înaintat. Mă strecor furiș afară din șanț, pentru că sentinela asta stă chiar în buza nemților și lunec încet pe brânci spre tufiș. Nu mă oprește nimic și nu aud nimic. Stau o clipă mirat și-mi încordez ochii să desprind prin nelămurirea zorilor, urma sentinelei mele.

Mai lunec un pas, doi, trei. Acum îmi pare o clipă că aud răsuflarea liniștită a omului, apoi nimic. Ii zăresc însă umbra piciorului. Dar de ce nu mișcă? Nu cumva?... Mai aproape, apoi mai aproape,... lângă el... Doamne! Nici o mișcare... Întind mâna încet spre obrazul lui cu de mai înainte încrețire de piele și groază de răceală pe care o așteptam. Dar obrazul nu-i nici mai cald nici mai rece ca mâna mea înghețată. Mă uit să zăresc o urmă de sânge și

- nu văd. Il văd în schimb cine e: Matei Ilie. Bătrânelul cel liniștit și cuminte, căruia nu i-am auzit gura niciodată... Dar ce s'a întâmplat? Ii șoptesc în ureche:

— „Ești rănit, Matei?” Dar nu răspunde. Mai tare nu pot vorbi căci m'ar auzi nemții. Și mi-i teamă să pun mâna pe dânsul și să-l zgudui; s'ar putea trezi speriat, ar putea striga... De altfel nu-mi dau bine seama dacă este viu, mort, sau numai leșinat. Să plec înapoi în tranșeu, nu pot. Ar însemna să las postul acesta câteva minute fără de sentinelă. Să chem un ostaș din tranșeu nu pot fiindcă s'ar auzi. Nu-mi rămâne decât să stau aici întins lângă el, și să fac de sentinelă în locul lui până s'o lumina bine și va veni vremea întoarcerii în șanț.

Cât să fi trecut, Dumnezeu mai știe. Lângă un mort și lipit dealungul lui cum stau, timpul și viața par oprite pe loc. Dai deadreptul de veșnicie. Iar Matei parcă nici nu mișcă, nici nu răsufală.

Pleapele vineții încep a se zbate în zgândărirea luminii strecurate din frunze. Mai mult, mai viu, mai repede. Apoi ochii se tae deodată mari, țâșniți pe fața mea, prea apropiată ca să-i fie cunoscută. Clipește scurt ca să alunge păianjeniișul fumuiat al arătării mele, depărtează capul, mă cunoaște, și-i simt năvala sperieturei în tremurul buzei de jos. E speriat și nu spune o vorbă. Speriat el văzându-mă lângă dânsul, dar poate mai speriat eu, dându-mi seama că adormise în post. Și încă în care post. La postul înaintat. Va să zică în ceasul acela, nemții dacă ar fi avut norocul să-și nimerească trecerea pe la postul înaintat puteau întoarce tot frontul românesc.

Am amețit gândindu-mă la groznicia lucrului și-am luncat cu fața în iarbă, sub o sleire fără capăt.

Matei n'a mai suflat o vorbă. Rămăsese cu ochii la

mine și i-am văzut. Doi ochi cari n'aveau nimic de spus. Nu mai aveau nimic de spus. Ședeau lipiți de ochii mei așa de drepti încât mi-a fost, îmi este și toată viața mea îmi va fi peste puțină să știu ce voiau să spue. Ori dacă măcar voiau să spună ceva. Măcar că e fără nici un înțeles, singurul lucru pe care aș putea să-l spun, e că avea niște ochi de mort care totuși mai trăește. Insfârșit ceva ce — îmi închipui — ar trebui să fie la fel ochilor, cu care capetele tăiate își privesc gâdele în cele dintâi clipe după ce au fost despărțite de trup și au căzut de pe tăetor. Spun așa, pentru că nu țin minte să fi văzut pic de spaimă în privirea aceia. Mai degrabă ceva care părea că mă mustră și tot odată mă iartă. Fără de înțeles deci și una și alta.

Căci, negreșit Matei Ilie, știa bine ce înseamnă somnul lui în postul înaintat, în ceasul de sentinelă: Un simplu raport făcut de mine cu creionul pe un colțișor de hârtie, drumul până la Pralea, la Curtea Marțială și cinci minute după asta, împușcarea.

Am șoptit fără voce:

— „Știi ce te așteaptă?”

Dar întrebarea mea era o copilărie. Mi s'a părut că ochii lui își bat joc de mine:

— „Ce prostie! Cum să nu știu?...”

Se vânzolește în mine o ură surdă și sângeroasă. Eu, Gâlcă și alte mii și mii de trupuri tinere, ne sleim în vecheri crâncene, în asuprire de noi înșine pentru vini care nu sânt ale noastre, pentru dureri ucigătoare, prăvălite în grăuntele de muștar al vieții noastre, iar bătrânul acesta ajuns în capăt de drum, plutește în tihnă împăcată cu sine. Ba încă atât de împăcată, încât poate să doarmă într'un post înaintat. Mi-i inima răzvrătită cum nu mi-a fost nici-

odată, pentru că simt limpede că nu pe Matei Ilie îl urăsc, ci urăsc de moarte bătrânețea lui.

N'am decât un gând: raportul pentru Curtea Marțială. Il învârt în creier, până se face plăcut și dulce ca pâinea îndelung mestecată. Pentru anii mei puțini trimiterea cu mintea limpede la moarte a unui om, e o biruință care mă crește peste vârste.

Nu-s așa de gol, încât să cred că voi plăti cu viața lui o tresă de aur. Dar mă gândesc c'aș merita-o. Am acuma atâta bărbăție sălbatecă încordată în mine încât o merit. E pentru firea mea o depășire pe care numai o judecată strâmbă n'ar socoate-o eroism.

Trec dar încruntat pe lângă Matei Ilie și nu-mi pasă de ochii lui goi rămași lipiți pe mine. Ii simt privirile, dar nu vreau să i le văd. Vâr casca pe ochi, întind curelușa în bărbie și plec la bordei.

Comp.

Of. de serviciu către

Bat....

Am onoarea a vă raporta că azi la ora 4.32, inspectând sentinelele de la postul înaintat, am găsit pe Soldatul Matei Ilie dormind.

Pedeapsa cu moartea ce se dă în asemenea împrejurări e de astă dată neapărat trebuitoare, având să fie o pildă...

Aha! Pildă! Zâmbesc groaznic de mulțumit la gândul cumplit care-mi vine în clipa aceasta. Anume, voi trimite chiar pe Matei Ilie să ducă raportul care-i cere osânda cu împușcarea. Icoana este de-o sângeroasă măreție,

pentru că îmi pare că-l văd ducându-și singur sicriul alb al sufletului.

Și totuși, nu știu de ce aștept să-l văd pe Matei venind în ușa bordeiului plângând, cerșindu-mi îndurarea. Va veni, nici vorbă, fiindcă „Știe ce-l așteaptă“.

Dar iarăși voi fi tare, pentru că el „știe ce-l așteaptă...“ Iar aceia „îl așteaptă și trebuie să-l aștepte“.

Isprăvesc raportul, îl lipesc, dar Matei nu se arată.

Aprind o țigară, es răsufând greu în ușa bordeiului, dar Matei nu se arată. Nu se arată un minut, nu se arată două, zece, douăzeci, un ceas. Negreșit Matei Ilie știa mai bine decât credeam eu ce anume îl așteaptă pentru că, nevenind, mi-l dovedește pricepător limpede că n'ar fi putut ocoli cu nimic aceia ce trebuie să-l aștepte.

Iau dar plicul în mână și urc eu spre el. Eram încredințat că-l voi găsi în acelaș loc în așteptare și pierdere de sine. Dar Matei nu era acolo. Ca o străfulgerare mă gândesc că îi rămânea o cale: fuga, dezertarea. Și scrâșnesc în dinți că am uitat a-l ține între sentinele.

— „Unde e Matei Ilie?“ întreb pe cel dintâi care-mi ese în cale.

— „Nu știu Dom'.... O fi în bordeiul de al treilea...“

Goana în bordeiul de la al treilea. Și încă goană zădărnică. Matei nu-i nici acolo, dovadă limpede că a fugit.

Nehotărît încotro s'o apuc, stau o clipă în ușa. Dar de undeva, de deasupra vine până la mine o răzbufnire domoală de cislă. Ridic capul și dau de-o ceată de soldați întinși la soarele proaspăt pe malul înverzît. Lângă ei, turcește, molfăind domol și fără păs dintr'un hartan de pâine Matei Ilie.

Mă vede, dar vederea mea nu-l turbură; mestecă înainte, rar, și se uită la mine.

În minuta aceea de privire mi-am pierdut tresa pe care mi-o dădusem singur. Am plecat înapoi spre bordei, mototolind și rupând bucățică de bucățică, raportul cel cumplit cu cerere de moarte...

De-atunci încolo însă ochii lui Matei Ilie nu s'au mai deslipit de mine.

— „Care se duce să aducă apă?”

— „Eu...” răspundea un glas. Era Matei Ilie.

— „Care vrea să ție rândul la sentinelă în locul cutăruia?”

— „Eu!” răspundea un glas. Era Matei Ilie.

— „La noapte trebuie să facem o patrulă care să taie rețelele nemților. Cine vrea să meargă?”

— „Eu”, răspundea întâiul glas. Și acela era Matei Ilie...

Mai târziu, mult mai târziu, când eram întins într'un pat alb, cu maldăr de sticlute greu mirositoare lângă mine, cu foaie scrisă mult la capăt și pluteam ca o arătare galbenă între stări, ușa chichineții de scânduri a scârțâit lung și încet, iar după trei călcături ca de fulg, izbutite din bocancii cu tălpile ferfeniță, am văzut înainte-mi, privindu-mă ca eri, ca alaltăeri și parcă așa cum au fost totdeauna, ochii lui Matei Ilie...

Cred că a vrut să spue ceva, judecând după buzele care s'au frământat încet de câteva ori. N'am auzit însă nimic. Iar după ce-a aflat de la ordonanță în ce stare sânt, a luat-o înapoi de-adreptul peste dealuri, ca să ajungă mai repede la tranșeia din care fugise cu o seară mai înainte.

Când am încheiat demobilizarea și le-am dat tuturor drumul acasă, au plecat chiuind.

În poartă, m'au privit însă ochii lui Matei Ilie. S'a sculat greoi de pe bârna podului pe care se chincise și a făcut un „drepti” neîndemânatec și nepotrivit cu straele lui jumătate țărănești, jumătate târgovețe. Am dat să trec.

— „Dom...” M'am oprit.

— „Ce-i Matei?...” A umezit cu o limbă albă uscăciunea buzelor și mai albe, apoi a îngăimat:

— „Vă rog să... N'am să uit... Să vă mulțumesc...”

— „De ce Matei?...”

— „Păi... pentrucă — știți matale... atunci... m'ați lăsat să hodinesc...”

ORDONANȚA.

De cinci zile, de când se hotărîse încetarea luptelor, frontul ajunsese mai dureros și mai jignitor decât moartea ori schilodenia. Simțiai că țîa crescut de-odată un lanț greu la mâni și la picioare, când sus, pe taluzul protivnic lângă dușmănoasa rețea nemțească, sentinela lor se plimba de-alungul șanțului vrăjmaș, neturburată și neghioabă de parcă ar fi fost momăe de lut cenușiu. Te vedeai înfrânt, umilit și durerea ascunsă pe care țîo mușcai în unghii, te făcea să închipui numai jignire, numai batjocoră, numai suferință în fiecare mișcare, în fiecare privire a oșteanului morlău de peste drum.

Pofta sălbatecă să tragi acum un glonț, care să meargă în plin, zgâria ca o arșiță, toate inimile. În neputință gurile scrâșneau vorbe de ură și scârbă. Nu mai era vorba de „patrie“, de „ideal național“, de „biruința neamului“ — ci fiecare se simțea umilit în biata lui făptură crijelată și înfrântă.

Acum nu mai așteptai decât ziua plecării de aici. O doreai să vie mai repede, nu ca să-ți vezi pe ai tăi, căci acum țî-era rușine la gândul să le vezi ochii amari, ci ca să scapi de disprețul mut al celor de dincolo și de ispita blestemată să le trimiți în sfredelul unui singur glonț tot năduful și toată lehamitea de viață din tine.

Dar într'o zi...

Doamne! Ziua aceia! Am citit cu fața răvășită, ce ne cereau nemții ca să pue de pace... Harta țării, rășluită de înfățișarea ei frumoasă, ușor arcuită, subțire, sveltă, era rămasă ca o custură cioambă, cu gura mâncată. Toți aveam în ochi harta țării dinainte, cu unduirea ei moale și dulce, strânsă în mijloc ca o femeie mlădie, de parcă nu era o întâmplătoare mărginire de locuri, ci o alesătură minunată născocită de un mare făuritor de frumos. Se poate ca gândul ăsta să fi fost o rămășiță a obișnuinței, se poate să-l fi aprins și mai mult pierderea pe care ne-o aducea pacea... Ce va fi fost adevărat Dumnezeu singur știe. Dar ceva ce știam bine și noi, a fost suferința noastră înăbușitoare, a noastră celor cari nu eram deprinși să spargem urechile lumii și să ne batem în piept ca să arătăm dragostea de țară; nici măcar nu eram oameni cu case, moșii ori neamuri pe locurile cotropite de nemți, ci moldoveni liniștiți din valea Bârladului, și cari ar fi putut privi mai reci și mai fără pă sare, prăpădul căzut pe capul muntenilor Carpatici.

Furierul Goldenberg, a găsit vorba care mărturisea gândul tuturor:

— „Pentru așa o afacere nu mai era nici o nevoie să ne mai batem și noi. Puteau să se bată nemții singuri!...”

Toader Vasile, un soldat bătrâior și posomorât, cu mustață gălbuie pe oală și ochi mici, doșiți după crețuri multe și mărunte, venise de curând în compania mea. Era de loc din Plăsești, dar își mâncase amarul războiului până acum prin alte regimente și prin alte coclauri.

Când a înțeles că se pune pace, cu pârleaz nou, și cu mutare de haturi, a scuipat un muc de țigare ce se stinsese lipit și uitat pe buză, s'a sculat și s'a dus drept la plutonierul Bălan:

— „Se bucură la o halcă de loc... Știu! Treaba lor... Dumnezeu are meremetul lui... Inchide ochii câte odată la o ispravă de păcătos... Asta-i încercare pentru cel bun, cum îi lăsatul de sânge la vita betegită...”

„Da' vorba-i: muntele de colo, cade la ei ori la noi?”

Și i-a arătat un vârfuleț negru, între o sută de alte vârfuri îmbrădite.

Sergentul, s'a uitat pe hartă, a mai întrebat, s'a sucit, apoi a răspuns scormonindu-și fundul nării cu un deget mare și bărbătos:

— „Cam așa se chiamă, Toadere!... La ei... Că frontiera o apucă hăisa, spre Dărmănești”.

Toader Vasile a stat mult pe gânduri, și abia într'un târziu a dat dovadă că a priceput.

— „Ihî... vas' că... așa?...”

— „Așa...”

Și Toader Vasile s'a dus...

Toader Vasile s'a dus — dar nu la tranșeul lui. S'a dus de tot. Unde? N'a știut și n'a bănuit nimeni.

Firește a fost dat dezertor și a fost pus în urmărire.

Peste vre-o două săptămâni, la crăpatul zilei, sentinela noastră a încremenit. Venea peste dânsul o matahală fără de înțeles și bietul om a încremenit cu mâna pe pușcă și cu strigătul în gât.

Doar la doi pași a izbutit să deslușească un om cu o ladă în spate. Atunci a prins glas:

— „Cine-i! Stai!...”

Dar omul i-a răspuns.

— „Cine-s, ai să vezi, dar de stat nu stau...” Și gâfâind și-a lăsat lada jos și s'a coborât în tranșeu.

Era Toader Vasile.

Până la colonel, Toader Vasile n'a dat nici o lămurire. Acolo și-a descleștat gura:

— „Aici în ladă, îi dom' locotenent a' meu — că i-am fost ordonanță... L-am scos din groapă, că nu se cade să rămâe la nemți... Asta-i!...”

Apoi, cuminte, senin și împăcat s'a dus între sentinelele care-l așteptau, și a luat drumul la curtea marțială.



Fioros om! Parcă îl văd și acum...

PLUTONIERUL NOAȚĂ.

Fioros om! Parcă îl văd și acum, cu mustața lui împroșcată în sus, cu gătejele sprâncenelor zbârlite peste ochii albaștri, bulbucăți și lucioși, cu dinții rari, buzele vinete și gușa înfiptă crunt în bătoșia gulerului de la tunică. Altminteri, vânjos, cu pieptul umflat și țațoș, de părea la jumătate anii săi.

Însfârșit, ori ce va fi fost el de meseria lui, domnul plutonier Noață de la trenul regimentar, părea acasă la dânsul în haina ostășească și îndeletnicirea de stăpân a nu știu câtor căruțe și a nu știu câtor cai. De altminteri nici nu cred să fi fost în toată divizia om mai vrednic și mai arzigandă ca el, când era vorba de rechiziționat, ori de cumpărat toate cele de trebuință pentru hrana regimentului. Și asta era mare lucru pe vremea războiului. Mare lucru, pentru că fiecare își ascundea aceia ce are și e primejduit de rechiziție, iar aceia ce se putea vinde era socotit de zece ori pe cât îi era prețul.

Cu Noață, nu era însă nici un fel de teamă. Nici măcar teamă de întârziere în suirea samarelor pe front, lângă tranșee. Și asta chiar în zilele turburate, când îi cășuna dușmanului pe noi și ne făcea harcea-parcea cu tunurile lui amestecate.

Va să zică, domnul plutonier Noață era un ostaș desăvârșit în țarcul însărcinărilor sale.

Nefericirea i-a fost însă că, războiul amesteca uneori tre-

burile. Aducea împrejurări din acele, când omul era silit să intre și în alte țărcuri decât ale lui, trebuind să-și dovedească bărbăția și în ele, până la durere, până la sânge, ba chiar până la moarte.

Ee... dar de aici încolo se schimba cu totul fața lucrurilor, în ceiace-l privește pe domnul plutonier Noață. Dumealui era viteaz numai în felul lui aparte. Umbla cinci zile în ploae, dormea o lună pe zăpadă, ori nu dormea de loc, ridica în spate căruța înfundată în nămol, însfârșit era gata la orice bărbăție i-ai fi cerut, afară de una singură. Anume, să nu-i vorbești de lupte, să nu-i arăți sânge și să nu audă bubuit de tun... Astea îi hăcuiau dintr'o dată toată vloga, îi dădeau tremur în degete și în genunchi, iar ochii prindeau flăcări de spaimă cumplită, schimbând într'o clipă întreaga lui înfățișare măreață, într'o jale de neînchipuit, care te îngheța, răsucindu-ți toate judecățile firești și te aducea să nu-l judeci aspru, cum s'ar fi convenit, nici să-i râzi fricoșia, ci să-l căinezi, să-l mângâi și, până la urmă, să faci ori ce, numai să-l scapi din iadul care-l zgâlțâia între flăcările lui.

Pe scurt, recunoștea toată lumea, de la mic la mare, că dincolo de orice frică, de orice groază a morții, domnul plutonier Noață, dovedea că se mai află o treaptă și că aceia nu putea să aibă alt nume decât „boală“.

Deci, cum boala nu poate fi nici când o vină, așa dar prilej de muștrare, domnul plutonier Noață era blagoslovit cu toată omenia și îngrijirea noastră, ori de câte ori ni se arăta prilejul, fie că el era în chip de convoi cu răniți, brancarde ori ambulanțe, fie că era mai de-adreptul vre-un bombardament aspru, când, obuzele celor de dincolo își mai abăteau calea și peste ținta firească, adică tranșeele cu noi, ori posturile de comandă aciuete prin văi.

Dar într'o bună zi, toată inima bună nu ne-a mai priit la nimic. N'a mai priit nici în ziua aceea, nici în zilele care au urmat, pentru cuvântul ușor de priceput că tunarii duș-manului au pipăit rostul așezărilor noastre și au început a-și pune mintea cu toate. Au fost spioni, sau au văzut din aeroplane, nu se știe și nici nu-i rostul să deslegăm nedumerirea aici. Vorba e că ghiulelele au pornit să țiuie de-a-supra crestelor și să detune, ba pe la comanda regimentului, ba la comanda brigăzii, ba la comanda diviziei. Iar până să treacă de la o comandă la alta, dădeau iama în ocoalele și barăcile trenurilor de luptă și regimentare, ba chiar și prin ambulanțe, când acelea se aflau la depărtare potrivită, încât să se poată spune că a fost o greșeală de ochire și nu ceva înadins făcut.

De atunci încolo a început iadul pentru domnul plutonier Noață.

La cea dintâi ghiulea care a șuerat peste creștetul copacilor, omul cel fioros a încremenit. Ai fi zis că țiuitura din aer i-a trecut drept prin inimă și i-a oprit-o să mai bată. Dar când trăznetul uriaș a detunat, crăpând văzduhul în loazbe nevăzute, iar țâșnitura de flacăra, fum și schije, a urlat înapoi spre nori, întoarsă cu o falce de arătură, Noață nu s'a mai îndoit că toate s'au petrecut în el, în trupul și în creierul lui și că el singur a fost ținta grozăviei întregi...

Atât a apucat să șoptească:

— „M'au omorât!“... apoi s'a făcut morman pe grămada de pae și de gunoi, unde-l nimerise nenorocirea.

Dar a doua crănțanitură l-a trezit, legănat între grele ape negre, cu duhlet înecăcios. Avea leșin la lingurică, și încercări aspre să zvârle din el boțul de piatră crescut pe loc în stomac. Apă de ghiță i-a țâșnit din toată pielea, năpădindu-l în friguri, vârtej fără noimă i-a sfredelit creier

rul secat, iar limba aspră și uscată s'a torturat degeaba să mai așeze pe lângă dinți, ori prin cerul gurii, vorba aceia de milă pentru el însuși, care i se tot rostogolea prin cap:

— „Copiii mei!... Copiii mei!“

Se prea poate întâmpla ca vorba asta să nu fi fost îngăduită nici chiar de Dumnezeu, ceiace ar lămuri mai bine pentru care pricină anume domnul plutonier Noață n'a izbutit s'o închege. Căci prin ea, dumnealui năzuise a îndupleca Atotputernicia ca să-l apere tot pe dânsul de primejdie, copiii lui fiind oameni în toată firea și tustrei pe la nu știu care servicii în Vaslui și în Botoșani, unde gospodăreau cu nevestele, citeau gazete și chiar se mâniau aflând că trupele de pe front nu-s destul de viteze ca să rupă gâtul nemților, cum socoteau ei că s'ar cuveni.

Dar nu de vicleniile domnului plutonier Noață ne vom împiedica noi, chiar dacă ele ar putea dovedi că dumnealui purta pe dedesubtul fricei fel de fel de zale de apărare. Doar zale de astea își pune oricine când, la primejdie, chiamă îndată pe bunul Dumnezeu, care — după cât se vede — nu se dovedește trebuitor omului la bucurie. Va să zică, nouă ni-i de ajuns să știm că domnul plutonier Noață se gândea la copiii lui, deci la carnea lui și la sângele lui — e tot una, nu? — și se zbătea ca în ghiara morții.

Când au venit însă al treilea și al patrulea trăznet, domnul plutonier Noață n'a mai avut timp nici măcar să se zbată. A fost lovit, ca să zicem așa, de-o răzvrătire mai puternică decât ghiara morții, ceiace ar părea peste putință, dacă n'am ști cum anume s'a dovedit astă răzvrătire.

Ei bine, ea s'a dovedit în felul următor. Mai întâi domnul plutonier Noață a țâșnit din mormanul de bălegar, întocmai ca o explozie de obuz și-apoi, a fugit în pădure, de unde nu s'a întors decât subseară, când tunurile adormi-

seră de mult, lăsând loc altor trăznete și șuerări, despre care vom afla numai decât.

Aceste trăznete de a doua mână, veneau din gura Locotentului Bursuc Petre, care aflase toată nenorocirea. Adică, moartea a doisprezece cai și a patru oameni, rănirea tuturor celorlalți, mistuirea depozitului de alimente în focul, care s'a iscat de pe urma exploziilor și, bine înțeles, sfărâmarea căruțelor.

Firește, ofițerul a înțeles ce i-a spus plutonierul Noață. Anume că nemții au vrut să nimicească trenul regimentar. În schimb, s'a încăpățânat să nu creadă că obuzele nu erau trase în grămadă, ci ele urmăreau om de om. Ce iace, însemna că, dacă Noață ar fi cercat să mute căruțele în altă parte, ghiulelele ar fi venit după dânsul.

— „Chiar așa să fi fost și încă te-ai fi putut feri!“ a răcnit locotentul, spre uluirea neînchipuită a plutonierului. Iar fiindcă la asemenea vorbă, a vrut să nu rămâe dator, Noață i-a întors:

— „Păi, eu de unde să știu de astea, că nu-s frontagiu!“

Colonelul pricepând judecata prea dreaptă a plutonierului, despre care locotentul îi raportase în scris, a luat hotărîrea ce se cuvenea. Adică, socotind că trenul regimentar trebuie să fie pus la adăpost de o nouă nenorocire, plutonierul Noață trebuie să învețe cum se poate feri de ghiulele. Cu alte cuvinte l-a trimis pe front.

Aici, vorbele născocite de oameni, ca să-și spue gândurile ori să lămurească ce se petrece în ei și în alții, se dovedesc unelte tot așa de grosolane și neprielnice, cum ar fi de pildă un topor de piatră pentru o operație la lumina ochiului. Deci cată a lăsa închipuirii fiecăruia să alcătuiască o icoană a prăpădului și a spaimei, ajunsă până în

pragul nebuniei. Aceia, și încă de o sută de ori pe atâta, va fi a mia parte din groaza unui singur fir de păr din capul domnului plutonier Noață, când a pătruns întâia oară în tranșeul îngust, adânc și muced, unde nesimțiții de soldați, ca ori ce fapte grosolane și de rând, își îngăduiau fapte nemai pomenite, cum ar fi de pildă să vorbească, să fumeze, ba chiar să și râdă. Iar toate astea în desăvârșită nesinchisire față de înfricoșata lor stare de leșuri grăitoare de mai înainte îngropate. Căci, hotărît lucru, tranșea asta, nu poate fi decât un mormânt lung, dinainte făcut și unde ești vârît de viu, ca să nu se mai ostenească alții a te purta în alt loc și a-ți turna bolovani în cap. Aici toată treaba asta de gropar o face obuzul singur, care îți ia și viața tot odată. Te omoară întâi și pe urmă te îngroapă, sau întâi te îngroapă și pe urmă te omoară, n'are aface. Pentru tine e acelaș lucru. Totul e ca regimentul să nu mai aibă trudă cu tine.

Și judecând astfel, domnul plutonier Noață s'a aflat pe sine cu scârbă și neîngăduință, că nici măcar nu mai este pe lume, ci-i umbră călătoare sosită în pragul celuiilalt tărâm.

Numai că, fiind umbră, n'a înțeles ce rost poate să împlinească aici. Iar când comandantul companiei i-a dat unul, dovedindu-se cu totul nepriceput în judecarea stărilor și a tărâmurilor, plutonierul a avut o revărsare de obidă, care, dacă ar fi fost spusă, ar fi sunat cam așa:

— „Nici mort nu mă lasă!“

Și într'adevăr, nici mort nu l-au lăsat. Căci, bucățica aceea de front, care până la venirea lui fusese destul de liniștită, a intrat de-odată în fierbere și în hăuială. Tunurile s'au stârnit din cotloanele lor verzi, mitralierele au început să clănțânească, granatele zburăteau pe sus vrăbii nevăzute,

iar joaca de-a ochitelea și de-a moartea s'a întărit până unde trebuia. Adică, până la dărâmări de copaci și de tranșee, până la răniți și la morți.

În câteva zile de ăst soi, domnul plutonier Noață ajunsese cu adevărat umbră și pentru alții, așa cum se socotise pentru sine de la început. Nu mai mânca, nu mai bea... Fuma în schimb tot ce-i cădea în mână: tutunul soldaților și frunza fagilor. Și dormea. Ah, Doamne, dormea cu o sete, ce nu și-o poate închipui în veci vecilor un om care nu știe ce binecuvântare cerească este îngăduința să te întinzi pe o mână de frunze trântite pe mocirlă, să închizi ochii și să lași să se destruneze toată biata ta făptură nenorocită, făcută hleab în zgâlțâirea înspăimântătoare a unui bombardament... Acela nu-i somn... e cufundare în veșnicie, în buna și sfânta veșnicie, pe care numai atunci poți s'o prețuești. Și ca o dovadă că atunci o prețuești cu adevărat, e că, ațipind în leagănul pufos al aromirii, care-și revarsă în tot cuprinsul tău apa molcuță și blând-înfiorată a lepădării de tine, îți duci lepădarea asta până la capăt, ca pe un dor, o nevoie, un vis de fericire desăvârșită, rugându-te în nefericita taină a inimii tale, să ți se arate măcar milostivirea să fii ucis așa, în neștiință... Iar asta ar dovedi că, nu moartea te înfricoșase, ci drumul până la ea, greutatea să-i deschizi poarta.

Dar zadarnic se ruga domnul plutonier Noață lui Dumnezeu, Bunul. Trezia vena chinuitoare, să-l zvârle din nou în zgâlțânirea sălbatecă a exploziilor de obuz, în tăișul uscat al șuerului de gloanțe, în grohăitul greu al mortierelor.

Plecau soldații rând pe rând, galbeni și storși, înfășați în bandaje albe mustind de sânge. Iar fiecare rămas privea pe cel lungit în brancardă ca pe un vis al său, cea mai fericită icoană ce și-o visa sie-și, pentru săptămâna, pentru ziua, ceasul ori minutul care urma...

Astfel, întreg prăpădul ăsta răvășea în plutonierul Noață toate străfundurile alcătuirii lui omenești, răsturnându-i tot ce crezuse, tot ce știuse, tot ce-și închipuisese. Mai ales una se răsturnase. Icoana vrăjmașilor pitiți în gropile de peste drum.

Pe aceia, cu adevărat începuse să n'o mai înțeleagă, să i se arate tot mai altfel, tot mai crescută, tot mai năpraznică. Creștea prin sângele care-l putuseră ei stârni aici, prin prăpădul pe care-l putuseră isca, și curând Noață s'a pomenit că ajunge a-și închipui nemții ca pe niște jivine spăimântătoare, asemeni dihanțiilor din basme, cărora nici o putere nu le stă împotriva, și nici o tărie nu le poate fi biruitoare... Franț Winckler, neamțul de la moară? Hans Grubel, contabilul chereștelei? I-a cunoscut pe nemții ăștia molâi și nesărați... Dar, hotărât, nu ăștia și nici alții de felul lor, puteau fi pe creasta de dincolo, ci natime de spaimă, care spulberă viața oamenilor, cum spulberă balaurii tihna pruncilor îndrăgiți de povești.

Și-așa numai gândul că, într'o zi, prin crăpăturile frunzișului de colo, se va ivi ochiul fioros al unei jivine, îngheta în el răsufierea, mai aspru decât putuse s'o facă toate bombardamentele laolaltă...

Dar într'o zi — Sfinte Hristoase, mărit fieți numele! — cenușa s'a spulberat. A spulberat-o țiganul de Fâlfăloaia, o jigodie, o stârpitură de să-l faci așchii cu o sfârlă... Și cum? A adus doi prizonieri, pe care îi prinsese pe vale, doi copilandrii spelbi și tânți, cu gurile căscate și ochii blegi, tremurând ca niște câini flămânzi și fără stăpân.

Din măruntaele fripte de chin și clocot, ale domnului plutonier Noață, s'a ridicat de-odată o fiertură de sorb. Ai fi zis că înghite viața. Ochii bulbucați au luminat o gadină sângeroasă, iar gura a scrâșnit uluită:

— „Hai? Voi sânteți?...“

Dar în fundul gândului întrebarea era întreagă: „Tot de-alde voi sânteți?...“

Și fiindcă prinșii s'au făcut de trei ori mai mici, și de zece ori mai pieriți, neînțelegând ce moarte le pregătește feroasa înfățișare a sălbătăciei cu mustățile zbârlite, plutonierul și-a adus aminte de cele cinci vorbe nemțești, pe care le știa și a întrebat:

— „Alle... so klein... wie beide? Hai?“ (Toți... așa mici... ca amândoi?...“)

Unul, a dat să răspundă prin tremurul buzelor și n'a putut. Celălalt a dat însă din cap în chip de: „Cam așa!“

Ceiace auzind, plutonierul Noață a răsuflat odată până în fundul plămânilor lui oropsiți și a încheiat nemțește:

— „Sehr gut!“ Adică pe românește, „Foarte bine!“

Și într'adevăr, din ziua aceia, pentru plutonierul Noață, toate au fost „Foarte bine!“ Ce șuruburi s'or fi răsucit în inima lui, Dumnezeu îl știe. Poate că tot s'ar alege ceva, dacă am vrea să scoatem vre-un înțeles din vorba, pe care de atunci încolo o spunea oricui și oricând:

— „Să ne bată pe noi, niște stârpituri ca ăia?“

Și adevărul e că de atunci încolo, domnul plutonier Noață a ajuns o turbăciune de ostaș, care nu mai avea nici milă nici oprire. S'o fi temut ca mai înainte de obuze? Asta se prea poate. Dar nu numai așa s'ar lămuri de ce, de fiecare dată când începea câte un bombardament, își făcea iute patrulea, pornea spre tranșeele dușmanilor și se ducea până lângă buza lor. Acolo, firește, nu mai era primejdut de nici un obuz, în schimb era primejdut de mitraliere, de puști, de granate și de baionete.

N'ar fi de mirare deci, să se fi bizuit pe altele, care nouă

ni-s necunoscute. Sau poate că s'o fi stârnit, s'o fi descleștat în el un duh care ședea ascuns.

Dar întrebările n'au rost câtă vreme n'ai puțința să le dai răspuns. Aici e vorba de-o prefacere întregă, așa cum e prefacerea în tulpina de prun, când altoiești pe ea un mugur de cais. Le-o fi întocmirea semuitoare? Dar cine e mai obraznic decât omul sfios și cine duce curajul până la nebunie, dacă nu fricosul?

Vasă zică depărtările sufletului omenesc sânt semuitoare cu depărtările pământului. Pui doi oameni s'o ia, unul la răsărit și unul la Apus și ajungi la astă minune, că în clipa când au ajuns la cea mai mare depărtare unul de altul, se întâlnesc din nou...

Peste câteva luni, la Oituz, în cele mai amestecate lupte pe care le-am avut, hărțuiți, înconjurați, încolțiți din toate părțile, a trebuit să ne retragem fără măsură, fără comandă, care cum apuca. De împotrivire nu mai era chip cu bietul nostru batalion rămas pe sfert, față de cele cinci regimente dușmane proaspăt vârîte în foc și cu muniție nouă...

Dar când sfâșierea ne era mai mare, din poala pădurii fiorosul ese falnic în fruntea unui pluton de nemți cu mâinile goale. De lături, cinci ostași de-ai noștri, abia mai sufiau sub povara puștilor, pe care le luaseră de la prizonieri. Iar ca o culme, la subsuoara lui Noață, lucea nouă nouță o mitralieră.

- „Ce-i cu ăștia?“ întreb.
- „I-am făcut prizonieri!“
- „Păi, câți sânt?“
- „Cinci zeci!“
- „Nu erau înarmați?“

— „Erau. Ba aveau și mitraliera asta!“

— „Și cu câți soldați erai?“

— „O patrule de cinci oameni!“

— „Păi, atunci cum i-ai luat prizonieri?“

Aici domnul plutonier Noață a răs așa de tare, de a huit tot dealul și a clocotit tot văzdūhul până de vale, în Grozești. Apoi privindu-i pe toți cei cinci zeci din creștet, cu un dispreț, care ar fi dărâmat un pământ întreg, mi-a lămurit:

— „Păi, nu-i vezi? Niște stârpituri!“ pe urmă năpraznic și tunător: „Când m'am zborșit odată la ei, praf s'au făcut...“

Și adevărul era că așa se întâmplase. Adică întocmai cum visa domnul plutonier Noață, în zilele lui de groază, că va fi clipa când i se va arăta cumplita înfățișare a unui neamț. Intocmai așa, dar cu părțile schimbate.

Și astfel se mai dovedește tot odată prin asta, că nălucirile, chiar când sânt bolnăvicioase, puhave și chinuitoare, au un temei și pot să fie sămânță de adevăr. Totul e să le știi răsuci, cum de pildă s'ar face cu o oglindă. Nu-i vorbă de o oglindă cu ape strâmbe, care-i nerușinată până într'acolo, încât, nici vrea să bage în seamă încrederea ce i-o arăți socotind-o vrednică să te răsfrângă cum ești, iar ea în schimb te ponegrește chiar față de tine însuși. Dar chiar oglindă bună să fie, și încă te arată altfel, fiindcă îți pune ochiul drept în locul celui lalt și pe dreaptaș îl face stângaci. D'apoi când e vorba de lăuntru tău, încalte de te cauți în oglindă, de-adreptul la neom ajungi, pentrucă atunci până și inima ta ți-o mută, arătându-ți-o la dreapta. Va să zică să nu crezi ce ți se arată, ci să știi întoarce pe dos icoana neadevărată de-acolo.

Sau, să știi răsuci lucrurile cum răsucești un ochean. In

acela, de privești pe-o parte, vezi toate îndepărtate și mici, în schimb pe cea parte le vezi frumoase, aproape și împlinite.

Adică, așa cum s'a dovedit și domnul plutonier Noață, când priveliștea vieții dumisale nu s'a mai arătat dinspre front înapoi, ci dinspre front înainte...

De altfel poate că sucirea asta a înțeles-o și el prea bine, de vreme ce, mai târziu, când l-au întrebat dacă nu vrea să se întoarcă la trenul regimentar, a răspuns:

— „Decât să păzesc caii, mai bine alung măgarii...”

Ceia ce era o vorbă grosolană, fără îndoială, dar cuprindea întrânsa tot atâta frumusețe și lumină, câtă se vedește a fi în nevrednicul putregai de gătej uscat, când l'ai pus pe foc.

C U P R I N S U L

	<u>Pag.</u>
1. DOUĂ CEASURI DE PACE	3
2. BOCĂNEȚ	12
3. CATRINA LUI DOBRIN	22
4. RUȘINEA LUI TĂNASĂ	32
5. O POVESTE CU O VRABIE ȘI UN FLĂCĂU	38
6. MOȘ PĂSCARU A UITAT	47
7. MOȘ PĂSCARU ÎNȚELEGE SUFERINȚELE OMENEȘTI ..	54
8. MOȘ PĂSCARU VREA SĂ-L IERT	55
9. UNDE-S DOI PUTEREA CREȘTE	61
10. SPAIMĂ-RECE	65
11. FĂLFĂLOAIA	76
12. GÂLCĂ NU PRICEPE	82
13. GÂLCĂ NU VREA SĂ FIU SUPĂRAT	85
14. DEZERTORUL DIN IREȘTI	93
15. GRINDINA CEA NĂPRAZNICĂ	101
16. FĂLFĂLOAIA FACE POZNE	116
17. HAI CU TRENUL	123
18. CASA LUI DUMNEZEU	131
19. DANIE DE APĂ	136
20. MATEI ILIE	140
21. ORDONANȚA	153
22. DOMNUL PLUTONIER NOAȚĂ	158

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „LUCEAFĂRUL“ S. A. — BUCUREȘTI
10030 ex. IX, 1936

CARTEA SATULUI

SCOASĂ DE FUNDAȚIA CULTURALĂ
REGALĂ „PRINCIPELE CAROL“

Intâile volume:

1. *Cezar Petrescu:* Cei trei Regi (cu un desen de *Lena Constante* și cu 46 de vederi și chipuri după fotografiile).
2. *Mihail Sadoveanu:* Inima noastră (cu desene de *Leon Viorescu*).
3. *Al. Lascarov - Moldovanu:* Viața creștină în pilde (cu desene de *Mac Constantinescu*).
4. *V. Voiculescu:* Toate leacurile la îndemână (cu o reproducere în culori după *Șt. Luchian* și numeroase figuri).
5. *Lucia Filimon-Ciulei:* Intre gospodine (cu desene de *Aurel Ijuidi*).
6. *N. Oancea:* Culegere de coruri (cu un desen colorat de *Mac Constantinescu* și vederi după fotografiile).
7. *Joc sfânt popular:* Vicleimul, (cu întregiri și lămuriri de *Victor Ion Popa* și muzică de *G. Breazul* cu un desen în culori de *Mac Constantinescu* și vederi după fotografiile).
8. *I. C. Vissarion:* Inviatorul de morți (cu desene de *Aurel Ijuidi*).
9. *T. Bușniță:* Cartea crescătorului de pești (cu o reproducere în culori după *I. Steriadi* și numeroase figuri).
10. *Tudor Pamfile și Victor Ion Popa:* Cuiul lui Pepelea, comedie populară (cu un desen colorat de *Aurel Ijuidi* și numeroase desene negre).
11. *I. Agârbiceanu:* Minunea, povestiri (cu desene de *Demian*).
12. *Apostol D. Culea:* Șezători de seară (cu o reproducere în culori după *Rodica Maniu* și cu numeroase figuri).
13. *G. V. Madan:* Răsunete din Basarabia (cu desene de *Victor Ion Popa*).
14. *Liviu Rebreanu:* Oameni de pe Someș (cu desene de *Lena Constante*).
15. *Emanoil Bucuța:* Biblioteca Satului (cu o vedere în culori după *G. Petrașcu* și cu alte chipuri).
16. *I. Simionescu:* Auzite și trăite în țară (cu desene de *Aurel Ijuidi*).
17. *Victor Ion Popa:* A fost odată un război (cu desene de autor).

PREȚUL UNUI VOLUM 30 LEI

Se găsește de vânzare la toate librăriile

Depozit: FUNDAȚIA CULTURALĂ REGALĂ „PRINCIPELE CAROL“

BUCUREȘTI III, Str. Latină, 8.

www.dacoromanica.ro

PREȚUL 30 LEI